

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W.

41e jaargang nr. 4

juli - augustus 2012

Inhoud

- Erik Dekeyser: Beeldhouwer-Schilder Louis Mast.	258
- Armand Heins: Inventaire Archéologique: Standbeeld van St-Bavo.	273
- Daniël Van Ryssel: Minder bekende en/of verdwenen locaties: Rabotstraat. Sint-Elisabethshuis.	275
- Prof. em. Dr. A.K. Evrard: Bestrafing in de 1 ^e helft der 19 ^e eeuw.	278
- Luc Devriese: <i>Ghendtsche</i> toestanden: “Zieke lieden” overal buiten de Stadspoorten. Deel 2.	284
- Pierre Kluyskens: De Kouter.	300
- Erik De Keukeleire: Wel en wee in en nabij Gent-St-Pieters.	319
- Daniël Van Ryssel: Vergeten Gentse schrijvers: Frédéric De Smet (Gent 1876-Gent 1948).	335
- Hugo Collumbien: Gentse Memoriedagen: 20-21-22-23 December.	337
- Bibliografie.	347
- Vraag en Antwoord.	349
- Lezers schrijven ons.	351
- Tentoonstelling 100 jaar M.A.J. Hoste - 60 jaar Sabbattini	354

BEELDHOUWER-SCHILDER LOUIS MAST

Enige jaren geleden – toen ik bezig was aan de genealogie van de familie Mast – sprak ik met de accurate vorser en numismaticus de heer André Despretz (1938-1997) over mijn bloedverwant beeldhouwer-schilder Louis (Lodewijk) Mast (1).

Hij schreef in het Nationaal Biografisch Woordenboek (2) een beknopte levensbeschrijving over deze kunstenaar maar moedigde mij aan bij gelegenheid een bijdrage met mijn resultaten te plaatsen in ons gerenommeerd tijdschrift Ghendtsche Tydinghen.

Louis Mast zag het levenslicht in één van die schamele huisjes rechts in de Schokkebroedersvest dat gesloopt werd in 1903. Links de kapel van de Alexianen. Hier kijken we in de richting van de Poel (foto Charles D'Hoy).

Eerste levensjaren en studies

Louis Jean (Lodewijk Jan) Mast zag het levenslicht in het huis van zijn ouders in de Cellebroedersvest (of Schokkebroedersvest) te Gent op 21 augustus 1857, in een thans verdwenen straatje aan de Poel die achter de barokke Alexianenkapel liep van het gewezen Sint-Amanduscollege.

Hij was het zevende en jongste kind van Pierre Charles Louis (1817-1880), kraankind en ontvanger van de Vrije Schippersmaats en van Clemence Burio (1819-1859). Hij stamde dus ongetwijfeld af van leden van de Vrije Schippersnering en van de Vrije Nering der Wijnschroders.

Ondanks het vroege overlijden van zijn moeder aan 40 jaar bleef Louis bij zijn vader en bracht vanaf 1865 zijn verdere jeugd door aan de Ketelvest waar zijn vader in 1877 nog als baljuw werd verkozen van de gemeente. Louis volgde lager onderwijs en liet zich in oktober 1868 als elfjarige inschrijven aan de Gentse Academie voor Schone Kunsten. Hij ging meteen ook in de leer bij beeldhouwer Antoon Van Eenname (1827-1873) en hij werkte ondertussen ook als timmerman.

In de academie had hij de eerste twee jaren een goed gedrag en een goede leerzaamheid. Het derde jaar werd hij op 6 december 1870, op 3 januari 1871 en op 3 maart 1871 telkens drie dagen van de academie weggezonden voor slecht gedrag en ongeschiktheid. Daarna is hij terug op zijn pootjes gevallen en waren zijn uitslagen goed.

Met uitzondering van één jaar – als negentienjarige – ging hij in totaal gedurende vijftien jaar naar de academie waar hij zich vooral toelegde op de beeldhouwkunst.

In zijn eerste jaar bekwam hij bij professor Verplancke in de klas Lijntekenen de 3e plaats op 54 leerlingen. In de afdeling Grondbeginselen (1869-1870) kreeg hij les van Jules De Keghel (1834-1892) en het jaar daarna Levend Model en Klein Plaaster van Theodoor Canneel (1817-1892). Vervolgens kreeg hij les in de klas *d'après l'Antique, d'Anatomie, Perspective, Histoire Nationale, enz.* In het schooljaar 1874-1875 kreeg hij beeldhouwen en levend model van Pieter de Vigne-Quyo (1812-1877). Het jaar daarop van Louis Van Biesbroeck (1839-1919). Zo ging zijn opleiding en studie verder met lessen in Anatomie, Ontleedkunde, Typen en Costumes, zelfs met lessen architectuur dat eindigde in 1884. Tijdens dit laatste jaar had hij een goed gedrag, was wel dikwijls afwezig maar behaalde over gans het schooljaar de 2e plaats.

In 1880 won Louis Mast zelfs de eerste prijs in de grote wedstrijd beeldhouwkunde. Tweede werd Domien Van den Bossche (1854-1906) en derde werd Hippolyte Leroy (1857-1943), beiden werden ook gerenommeerde beeldhouwers.

Nog tijdens zijn studies woonde en werkte Louis in 1879 te Brussel. Datzelfde jaar woonde hij ook samen met zijn broer beeldhouwer Karel Mast (1854-1929) aan de Zuivelsteeg 7 te Gent. Van daar verhuisde hij telkens voor korte tijd naar een ander adres: in 1882 naar de Oude Schapmarkt 6 en in 1885 woonde hij in de Kleine Vleeshuissteeg 6 (aan de Kouter) om dan van 1886 tot 1889 aan de Kleine Bellevuestraat (huidige Rozemarijnstraat) te gaan wonen.

Louis Jean (Lodewijk Jan) Mast 1857-1901
(RUG - Handschriftenzaal - Vliegende blaadjes II/M/30).

Van de Staat en de Provincie ontving hij in 1879 een subsidie van 500 fr., die het volgende jaar verhoogd werd tot 700 fr. Toen hij in 1881 een eerste plaats behaalde in de door de academie speciaal uitgeschreven grote prijs voor beeldhouwen, schonk de stad Gent hem een studiebeurs voor drie jaar van telkens 1000 fr. (omgerekend in huidige munt zou dit thans 5832 EUR zijn) (3); deze werd verhoogd met een staatssubsidie van 400 fr. en een provinciale toelage van 200 fr. Van huis uit onbemiddeld, kon hij daardoor gedurende vier maanden te Parijs studeren. Daarna bezocht hij de voornaamste Franse en Duitse steden.

Loopbaan

Terug in Gent, werkte hij bij beeldhouwer Karel De Kesel (1848-1922). Aan de Prijs van Rome nam hij deel in 1882 en 1885, maar hij geraakte met respectievelijk een 16e en een 12e plaats niet door de schiftingen. Tussen 1884 en 1887 verbleef hij meestal in Den Haag en Leiden in Nederland.

Louis Mast huwde te Gent op 15 september 1887 met de tien jaar jongere Pauline Alphonsine Vercauteren, geboren in het Berouw te Gent op 18 december 1867 als dochter van Charles (°1828 en sijser van beroep) en Victorine Dufour.

Zij bleven nog enige tijd aan de Kleine Bellevuestraat wonen om dan in 1890 naar Onderbergen 68 te verhuizen en om in 1892 naar de Bellevuestraat 100 (huidige Raas van Gaverestraat) te gaan wonen.

Hij is slechts relatief productief als beeldhouwer, dus een vast inkomen als loontrekker in de Academie was natuurlijk meegenomen.

Hij stelde zich kandidaat als toezichter en op 31 december 1890 werd hij surveillant aan de Gentse Tekenacademie: *Le conseil a nommé les sieurs Alph. D'Hooghe et Louis Mast aux fonctions de surveillant à l'Académie de dessin.* Eens binnen in de Academie werd hij op 11 november 1892 leraar grondbeginselen als opvolger van Jan Delvin (1853-1922). Hij werd benoemd in de 2e klas der principes met een wedde van 1125 fr./jaar. *Nomination de Mr. Charles Mast (fout! Het is Louis Mast) aux fonctions de professeur de la 2e classe de principes en remplacement de Mr. Delvin. Il jouira du traitement minimum soit 1125 fr. l'an.* In 1897 was hij leraar in de klas van grondbeginselen (met een wedde van 1350 fr./jaar): *De vermeerdering der jaarwedden van de leraars der klassen van grondbeginselen zijn verrechtvaardigd, schrijft de toezichtscommissie, door de buitengewone verdienste waarvan de heren Louis Mast en Ferdinand Willaert blijkt gegeven hebben* (elk een vermeerdering van 225 fr./jaar). Niettegenstaande hij een goede en plichtsgetrouwe

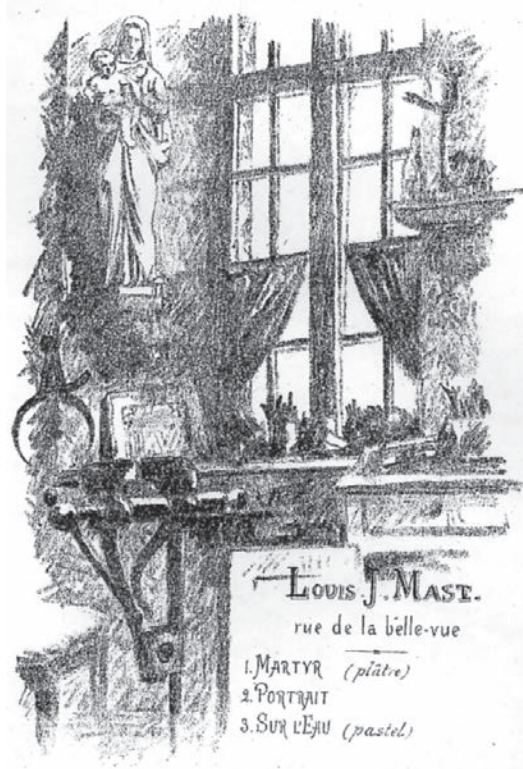
leraar was had hij toch een kritische houding t.o.v. het traditionele academisch onderwijs (4).

Tijdens zijn korte loopbaan als leraar heeft hij toch een groot aantal beeldhouwers opgeleid en moedigde hij ook beginnende schilders en beeldhouwers of ontluikend talent aan studies te volgen aan de academie. Zo werd o.m. schilder-tekenaar Maurice Dupuis (1882-1959) in 1894, het jaar dat zijn vader overleed, buiten weten van zijn moeder, door Louis Mast voor het eerst naar de academie gebracht (5).

Louis Mast kocht in 1894 een stuk grond, het lot 33 en een deel van het lot 34 aan de huidige Parklaan (178 m² voor de som van 2675,40 fr.). Het lot 36 was voor Gustave Dhondt en het lot 37 voor Alexis Callant (1858-1943), de onbekend gebleven jeugdschrijver en auteur van Tiperi. Op 24 februari 1894 vroeg hij toelating voor het opbouwen van een woonhuis met werkhuis voor beeldhouwwerk, *op den grond gelegen op den boulevard van het park*. De toelating werd verleend op 5 april 1894 en het was architect Ernest Van Hamme (1856-1932) die het plan tekende. De werken moeten goed opgeschoten hebben want tegen einde 1894 woonde hij reeds aan de Parklaan 18, waar hij achteraan over een ruim atelier beschikte. Het betreft de huidige nrs. 27-31, omdat het thans in studio's is onderverdeeld (6).

Tentoonstellingen

- Gent - 1882-1884: Cercle des Beaux Arts.
- Gent - 1883-1889: Nam deel aan de Triennale Salons.
- Gent - 1887-1888: Wij Willen; in de aula van de Universiteit Gent met beeldhouwwerken, schilderijen en pastels, samen met o.m. Albert Baertsoen (1866-1922), Albert Toefaert (1856-1909), Hippolyte Leroy (1857-1943), Ferdinand Willaert (1861-1938). Deze tentoonstelling ging gepaard met een concert en de uitgave van een brochure met tekeningen van een aantal kunstenaars (in 1887 van 23 oktober 1887 tot 3 november 1887).
- Gent - 1891-1893: Wij Willen; met beeldhouwwerken, schilderijen en pastels. Met uitgave van brochure met tekeningen o.a. van Louis Mast, samen met o.a. terug Albert Baertsoen, Hippolyte Leroy, Georges Minne (1866-1941) en Ferdinand Willaert (in 1892-93 van 18 december 1892 tot 2 januari 1893 in Palais de l'Université).
- Gent - 1897: Cercle Artistique et Littéraire samen met Jos Horenbant (1863-1956), Albert Toefaert en Ferdinand Willaert.
- Gent - 1899: Provinciale Tentoonstelling van Oost-Vlaanderen.

Pastel door Louis Jean Mast op een programmabrochure Cercle Artistique 'Wij Willen'
(RUG - Handschriftenzaal - Vliegende blaadjes I/W/11).

- Brussel - 1881: Debuteerde op de triennale en stelde hij ook nog tentoon in 1884 en 1890.
- Antwerpen - 1882: Eveneens in 1891, 1898 en 1901.
- Parijs - 1892: Salon van de Société des Artistes Français, behaalde er een eervolle vermelding met De Gekwetste Gladiator.
- Parijs - 1893: Salon van de Société des Artistes Français.
- Parijs - 1894: Exposition des Beaux Arts (7).

Oeuvre

Het oeuvre van Mast is kwantitatief beperkt. Het bestaat haast uitsluitend uit beeldhouwwerk. Schilderen deed hij als tijdverdrijf. Er is werk van Mast ver-

spreid in Den Haag, Roermond (Nederland), Roubaix en Saint-Quentin (France). Mast was geen stijlvernieuwer. Zijn borstbeelden werden geprezen om hun treffende gelijkenis en de levende karaktervolle voorstelling, zijn beelden om de zuivere zekere lijn. Hij was een artistiek gecultiveerd man met een open en vrank karakter.

Na zijn overlijden schreef La Flandre Libérale: *il était très estimé de ses confrères et collègues. Il avait réussi, par le franchise de son caractère et le charme de ses nombreuses connaissances en matière d'art plastique, à réunir autour de lui un groupe compact d'amis, que la mort autant que la maladie du regretté sculpteur ont plongés dans la plus sincère affection* (8).

Het Gentse Museum voor Schone Kunsten bezit het gebronzeerde gips van de Gewonde Gladiator, de bustes van Theodoor Canneel (1817-1892), Adolf Samuel (1824-1898), Prins Albert (1875-1934) evenals een gipsen vrouwenhoofd. De bibliotheek van de Universiteit Gent bezit de bustes van Jean Jacques Kickx (1842-1887) en August Wagener (1829-1896) en een variant van de grafplaat voor Xavier de Cock (1818-1896) (gips en hout).

Louis was ondervoorzitter van de Cercle Artistique et Littéraire; door haar bemiddeling bij de stad Gent werd het beeld De Gewonde Gladiator ca 1889 door de stad Gent aangekocht.

Beelden

- 1882 - Gips - **Meleager** (geconcipieerd tijdens zijn Parijse studiereis).
- 1883 - Gips - **Bacchante**.
- 1889 - Brons - **De gewonde gladiator** (ook de stervende gladiator of de gewonde of stervende zwaardvechter genoemd - Le Gladiateur Blessé wordt algemeen beschouwd als zijn meesterwerk (aanvankelijk geplaatst aan het Graaf van Vlaanderenplein. Het is 2 meter hoog en op het voetstuk staat te lezen 'Ave Cesar, morituri te salutent' (Gegroet Cesar, zij die gaan sterven groeten u). Vervolgens verhuisde het op 6.11.1970 naar het bijgelegen Koning Albertpark); het werd in november 1996 beschadigd door vandalen en werd in 1997 door het beeldhouwerscollectief Loods 13 van Walter De Buck hersteld. Het beeld werd terug in het Koning Albertpark achter de Stadsbibliotheek teruggeplaatst op 2.6.2003. Op 12.10.2004 stelde men echter vast dat vandalen het lemmet van het zwaard hadden gestolen! Het beeldhouwerscollectief van Walter De Buck maakte een nieuw zwaard zodat begin mei 2005 de Gladiator weer klaar was voor de strijd. Ook nadien werd het beeld nog geschonden en staat de zwaardvechter er

1889 - Brons - De gewonde gladiator (ook de stervende gladiator of de gewonde of stervende zwaardvechter genoemd - Le Gladiateur Blessé.

Het beeld staat in het Koning Albertpark achter de stadsbibliotheek. Het wordt algemeen beschouwd als het meesterwerk van Louis Mast.

Het is 2 meter hoog en op het voetstuk staat te lezen 'Ave Caesar, morituri te salutent' (Gegroet Cesar, zij die gaan sterven groeten u).

- thans in de lente van 2012 nog steeds zonder zwaard (10 tot 13).
- 1892 - Gips - **Martelaar**.
  - 1899 - Brons - **De vier wapenboden (of herauten) met blaoenen**, die de nissen sieren aan de voorgevel van de Gentse Koninklijke Nederlandse Schouwburg (inwijding op 1.10.1899), allegorische voorstellingen van de belangrijkste rederijderskringen van Gent: De Fonteyne, Sint-Barbara, Sint-Agnete of Bodemloze Mande en Maria ter Eere (Marien Theeren); Hij maakte vóór 1.5.1899 vier gipsen modellen à 1200 fr. per beeld en ze werden gegoten door de bronsgieters Goossens en Steyaert. Twee maand later werden ze geleverd tegen 1800 fr. per beeld. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werden in 1918 de vier bronzen beelden door de Duitse Bezetter meegenomen, maar werden na de oorlog teruggevonden in de Filature du Rabot en teruggeplaatst op 1.8.1919 (9).
  - 1887 - Gips - **Vrouwe Socialismus** stond in het Gentse Volkspark Vooruit en staat afgebeeld op de kolenjetons van de Cooperatieve Vooruit.
  - 1888 - Brons - **Negertje** (of het moorke) - Monument voor de artillerieluitenanten Joseph (1855-1882) en Lieven Vandevelde (1850-1888), onthuld op

Koninklijke Nederlandse Schouwburg op het St.-Baafsplein te Gent waar de vier beelden van Louis Mast in nissen staan.

Hier de bronzen heraut van De Fonteyne, herkenbaar aan de leuze 'Als 't past bi appetite' (foto Erik Dekeyser).

22.7.1888 in het Citadelpark op de plaats waar zich sedert 1902 het Museum voor Schone Kunsten bevindt. Het werd op 17.2.1902 weggenomen en later bovenop een waterval aan de vijver geplaatst. Het ontwerp was van Armand Heins (1856-1938). Het is het zingend en marimbaspelend negertje Sakala, door Lieven Vandevelde meegebracht en dat van 1885 tot 1887 in de Gentse Middelbare School aan de K.L. Ledeganckstraat een westerse opvoeding kreeg. Het portretmedaillon van de gebroeders Vandevelde met lauwerkrans en linten en de versieringen van het monument, nl. schild en assagaaien, boek en landkaart, werden door L. Mast uitgevoerd. Het monument is grotendeels verminkt doordat de bronzen delen in 1908 werden gestolen met uitzondering van het medaillon dat door een marmeren uitvoering werd vervangen. Het negertje werd gegoten door bronsgieter K. Steyaert en het medaillon door bronsgieter Frans Albers (12, 14, 15). De krant van dinsdag 19 juni 2007 meldde dat het bronzen kunstwerk mysterieus verdwenen was uit het Citadelpark: Moorken-standbeeld vermist. Men nam aan dat het beeld gestolen was door metaaldieven omwille van de waarde van het brons. 's Anderendaags was het mysterie opgelost. Een zware tak van een lindenboom was bovenop het beeld terechtgekomen en heeft het beeld naar beneden doen vallen. De Groendienst had alles

opgeruimd en de stukken in veiligheid gebracht. Op 18 oktober 2007 werd het beeld op zijn oorspronkelijke plaats teruggebracht nadat het werd gerestaureerd door bronsgieterij Ferbuyt uit Oostakker (26).

Bustes

Een speciale plaats neemt de fantasie Job in (1882, gips; 1884, gebronszeerd terracotta; 1899, marmer).

Verder weten we ook van het bestaan af van:

1881 - Terracotta - Buste van mej. J.D.K.

1881 - Terracotta - Buste van mej. M.D.K.

1886 - Gips - Buste van J.D.C.

1887 - Gips - Jean-Jacques Kickx (1842-1887), Botanicus en rector van de Universiteit Gent.

1889 - Gips - Buste van mevrouw G.

1891 - Gips - Buste van mevrouw De L.

1891 - Brons - Theodoor Swarts (1839-1911), prof. scheikunde aan de Universiteit Gent.

Het monument voor de gebroeders Van de Velde in het Citadelpark te Gent zoals het er oorspronkelijk uitzag met lauwerkrans en linten en de versieringen van het monument, nl. schild en assa-gaaien, boek en landkaart (detail van zichtkaart uitgeverij Emile Veeck, Bruxelles: Statue Vandeveldes freres - Parc de Gand; afgestempeld op 13 aout 1900; verzameling Erik Dekeyser).

- 1891 - Gips - Paul Lebrun (1863-1920), muziekpedagoog en componist.
- 1893 - Marmer - Emmanuel Boudin (1820-1893), professor school voor Burgerlijke Bouwkunde.
- 1893 - Brons - Theodoor Caneel (1817-1892), leraar en bestuurder Gentse Academie.
- 1895 - Marmer - August Wagener (1829-1896), professor moraalfilosofie aan de Universiteit Gent en schepen van de stad Gent.
- 1896 - Marmer - Adolf Samuel (1824-1898), componist en directeur van het Gentse Muziekconservatorium.
- 1899 - Marmer - Felix Dauge (1829-1899), prof. analytische meetkunde, astronomie en hogere algebra aan de Universiteit Gent en schepen van de stad Gent.
- 1899 - Marmer - Buste van mevrouw D.
- 1899 - Brons - Cesar De Cock (1823-1904), kunstschilder.
- 1899 - Marmer - Prins Albert van België (laatste werk, vervaardigd in het Koninklijk Paleis te Brussel); Dr. Alfred Dupureux; burgemeester Charles de Kerchove (1819-1882).
- ?? - Plaaster - Een plaasteren De Cock (Xavier of Cesar) zag ik ca 1990 op de zolder van Feestlokaal Vooruit (St.-Pietersnieuwstraat).
- ?? - Plaaster - Kampvechtster (16).
- ?? - Plaaster - Iris (16).

Grafmonumenten

Louis Mast vervaardigde eveneens medaillons en beelden voor grafmonumenten in het Gentse:

- 1882 - Brons - Een gehurkte rouwende vrouw voor de familie Edmond Paternotte op de Westerbegraafplaats.
- 1890 - Brons - Een knielende vrouw bij een zuil voor de familie Beernaert-De Coninck op het Campo Santo te Sint-Amandsberg.
- ?? - Brons - Portretmedaillon voor componist Pieter Heckers (1863-1891) op de Westerbegraafplaats.
- 1897 - Brons - Hoogreliëf voor schilder Xavier de Cock (1818-1896), Deurle.
- 1899 - Marmer - Athena en portretmedaillon voor Jacques Coppieters (1857-1899), Westerbegraafplaats.
- 1899 - Brons - Cesar De Cock (1823-1904), kunstschilder, in 1904 op diens graf op de Westerbegraafplaats geplaatst.
- ?? - Marmer - Halfverheven beeldhouwwerk, Weduwe Jan Hofman,

westerbegraafplaats. Het was in slechte staat en is thans vermoedelijk gesloopt (17 en 18).

Ziekte en overlijden

In oktober 1897 manifesteerden zich bij Louis Mast de eerste symptomen van geestesziekte. Volgens P. Haesaerts verbleef Louis in 1899 te Sint-Martens-Latem, waar hij deel uitmaakte van de Eerste Latemse Groep met o.m. George Minne (1866-1941), Gustaaf Van de Woestijne (1881-1947), Valerius De Saedeleer (1867-1941), Karel Van de Woestijne (1878-1929) en Albijn Van den Abeele (1835-1918).

Zijn psychische gezondheidstoestand ging steeds achteruit en in 1900 was hij reeds twee jaar in de onmogelijkheid les te geven: *Disponibilité de Mr. Mast: door de gemeenteraad wordt zijn inbeschikbaarstelling goedgekeurd met toekenning van 2/5e van zijn wedde wegens gezondheidsredenen* (25). Als leraar in de klas grondbeginselen werd hij trouwens op de zitting van 3 juli 1900 vervangen door C. Tremerie, mogelijk Carolus Tremerie (1858-1945) (19).

Op 28 april 1900 werd hij in het Psychiatrisch Centrum Dr. Guislain opgenomen, maar na drie dagen verhuisde hij als betalend patiënt naar Het Strop (huidige Sint-Alfons in de Sint-Juliaanstraat), waar hij enige tijd later volledig krankzinnig, op 15 juli 1901, nauwelijks 44 jaar oud overleed.

Hij werd begraven op de Westerbegraafplaats na absoutes in de kerk van Sint-Pieters-Buiten op 17 juli 1901 (20 en 21).

Verscheidene kranten maakten melding van het overlijden van Louis Mast (22).

Louis Mast staat afgebeeld in Het Guldenboek der Provinciale Tentoonstelling van Oost-Vlaanderen - Gent 1899. De originele foto's berusten in de bibliotheek van de Gentse Universiteit (23).

Twee tekeningen Mast voorstellend verschenen in *Le Petit Bleu du Matin*: zijn buste (13.6.1895) en een spotprent (10.7.1895). Bij dit laatste schreef men toen onder de titel *Un Bruxellois par jour een korte bijdrage over Louis Mast: Un sculpteur, un Flamand, un male! Un pétrisseur de terre molle, mais une tête carrée. En Gantois, Mast, nen boom (een boom). L'auteur du buste de Wagener, récemment inauguré à Gand. Naquit à Gand il y a 38 ans. Eut bientôt le maillet à la main, l'ébauchoir entre les dents. Simple praticien d'abord. Un bûcheur; on pourrait ériger une pyramide de Cheops du tas de glaise qu'a pétri ce moderne Pygmalion (...). A son blason: Mast est le digne descendant du chef de l'antique corporation gantoise des franc bateliers.*

Mast, en français, mât, l'a bien gravi, le mât, lentement, mais sûrement pour en décrocher la timbale de gloire. Le voici au faite. Il s'y tient bien. Ce n'est plus à lui qu'on applique à Gand ce dicton populaire, le macte animo de ses ancêtres: Mast, héwd u vast! (24).

Tijdens zijn ziekte reeds was zijn 34-jarige echtgenote verplicht (als winkelster) een handel te beginnen in kruidenierswaren in hun woning aan de Parklaan (toen nr. 22). Dit bleef ze daar doen tot ze vanaf 1907 herbergierster (cabaretière) werd aan de Cataloniënstraat 3.

Uit zijn huwelijk met Pauline Vercauteren werd op 16 december 1887 in zijn woning aan de Korte Meir een dochter geboren: Gabrielle Victoire Charlotte Mast. Na het overlijden van haar vader is zij samen met haar moeder op 25 september 1907 naar Schaarbeek verhuisd in de Rue Jh. Brand 58.

De archieven van Schaarbeek werden vernield bij de brand van het gemeentehuis op 17 april 1911. Na 1911 zijn zij niet in de bevolkingsregisters van Schaarbeek te vinden. Opzoekingen in het naburige Brussel en Etterbeek leverden geen resultaat op. Van de bevolkingsdienst van Evere en Sint-Joosten-Node kreeg ik geen antwoord.

Bij de viering van het 125-jarig bestaan van de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten werd van 17 juli 1925 tot 15 augustus 1926 een grote tentoonstelling gehouden in de gebouwen van de academie waarbij het werk van 247 kunstenaars vertegenwoordigd was, zo o.m. ook van Louis Mast met twee plaasters: Kampvechtster en Iris.

Broer Charles (Karel) Mast

Zoals eerder vermeld was ook de drie jaar oudere broer van Louis Mast beeldhouwer, zij het meer ambachtelijk. Hij wordt nogal eens verward met zijn broer waardoor men denkt dat er maar één beeldhouwer Mast bestaan heeft. Karel Samuel Mast werd geboren te Gent in de Engelandstraete (cfr. Inge-landgat) op 4 augustus 1854. Mijn betovergrootvader Samuel Hayaert (1820-1888) fungeerde als dooppeter.

Door het vroegtijdige overlijden van zijn moeder kwam Karel in het verouderde Kuldershuis terecht aan het Geraard Duivelsteen. Pas in 1873 kwam er een nieuw weeshuis aan de Martelaarslaan. Hij ging reeds vroeg in een beeldhouwersatelier werken en ging vanaf 1870 zoals zijn broer Louis reeds eerder deed naar de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten te Gent om er zich in de beeldhouwersstiel te vervolmaken (27). In 1883 vinden we het gezin terug aan de Kleine Vleeshuissteeg en vanaf 1888 staat Karel Mast in de

Wegwijzer van Gent als beeldhouwer en houtsnijder voor meubelmakers, Kleine Bellevuestraat 34; vanaf 1896 Twaalf Kamerstraat 15 (cfr. Twaalfkameren) waar de echtgenote van Karel Mast, Leonie Vanderhaeghen (1856-1929) ook winkelierster was in mercerie en ellegoederen.

Karel werkte als beeldhouwer en houtsnijder voor meubelmakers wellicht zowel als zelfstandige als voor beeldhouwateliers. Niettegenstaande hij veel en lang gewerkt heeft zijn er slechts enige kunstwerken van hem bekend. Vooral in de periode tot de aanloop van de Gentse Wereldtentoonstelling van 1913 was hij nogal productief:

- Veldstraat - voor de stoffenfirma Maison Franchomme & Cie die doorliep tot in de Zonnestraat: beeldhouwwerk in de inkomhal.
- Belfort - 1911 - de 20 gargouilles (waterspuwers) bij het plaatsen van de nieuwe belforttoren (28).
- Graslei 1-2-3 - 1911 - beeldhouwwerk bij de restauratie van deze huizen door architect Ernest Van Hamme (1856-1932) – Huys De Bolle.
- Graslei 4 - 1911 - beeldhouwwerk aan Het Verberrende Steen, restauratie door architect A.R. Janssens.
- Graslei 5 - 1912 - beeldhouwwerk aan De Beerie, restauratie door architect A.R. Janssens.
- Graslei 12 - 1912 - sculpture d'ornements aan Tolhuisje, restauratie door architect A.R. Janssens.
- Burgstraat 4 - 1917 - restauratie huis De Gekroonde Hoofden (De Graven van Vlaanderen), oorspronkelijk noemde dit huis zelfs 'In de Draecke' en het beeldhouwwerk (de gekroonde hoofden) werden geboetseerd door Oscar Sinia (1877-1956), maar uitgevoerd door Karel Mast (29 en 30).

Alhoewel men moeilijk kan spreken van een dynastie van beeldhouwers bij de familie had ook hun neef Alphonse Mast (°1859) een opleiding genoten als beeldhouwer aan de Academie voor Schone Kunsten. Hij behaalde zelfs in 1878 de gouden medaille in de klas modellering naar versierselen. Hij was bedrijvig als beeldhouwer-houtsnijder voor meubelmakers en was gevestigd aan de Houtlei, Twaalfkameren, Coupure Rechts en Coupure Links, op drie verschillende adressen te Sint-Amandsberg en aan de Batterijstraat. Na 1929 is hij verhuisd naar Hoboken waar we zijn spoor bijster zijn (31).

Erik Dekeyser

Bronnen:

1. Erik R. DEKEYSER: *Familiegeschiedenis Mast – 1320-2002 –Vrije Schippersnering en Vrije Nering der Wijnschroders – 2002.*

2. ANDRE DESPETZ: *Lodewijk Jan Mast* in Nationaal Biografisch Woordenboek, deel 13, 1990, kolom 543-547.
3. SAG - ASK (Academie voor Schone Kunsten) nrs. 453-454; inschrijvingslijsten 1868-1883; programma prijsuitdeling IV/45/doos 240-284/ nr. 247.
4. Gemeenteraadsverslagen: zitting van 31.12.1890, blz. 1124; 11.11.1892, blz. 818; 21.12.1896 (ASK - Begroting 1897) en zitting van 29.12.1896, pag. 1400.
5. Cultureel Jaarboek van de Provincie Oost-Vlaanderen, 1982, pag. 189.
6. Gemeenteraadsverslagen van 27.2.1894 en SAG: Reeks G12 - 1894-B12 - bouwaanvraag van 24.2.1894.
7. Wij Willen in de Gazette van Gent van 23.10.1887. en Cercle Artistique 'Wij Willen' in Journal de Gand van 24.10.1887 en RUG - Handschiftenzaal - Fonds Vliegende Blaadjes reeks I/W/11.
8. La Flandre Libérale, dagblad, uitgave van 16.7.1901.
9. Journal de Gand, dagblad, uitgave van 5.12.1918 en Ghendtsche Tydinghen, jaargang 1978, blz. 283.
10. Karel Van Keymeulen: *Vandalen halen stervende gladiator neer in Zuidpark in De Gentenaar van 26.11.1996*; *Stervende gladiator opgelapt in Het Volk van 6.10.1997*.
11. Lees over de stervende gladiator en de vier bronzen beelden o.m. in Ghendtsche Tydinghen, jaargang 1974, blz. 232.
12. SUZANNE JANSSENS: *De Gewonde Zwaardvechter*; in het Openluchtmuseum te Gent, 1980, blz. 269.
13. DAL: *Stervende Gladiator wacht op beslissing* in dagblad De Gentenaar van 21.5.1999.
14. *Le monument Vandevelde*, in: Gand, Guide Illustré, 1913, p. 53.
15. M. VAN GENT (Michel Steels): *De Gebroeders Van de Velde* in Ghendtsche Tydinghen, jaargang 1978, blz. 190 en M.S.; *Lodewijk Mast* in id., blz.198.
16. Edm. DE VRIENDT: K.A.S.K. Gent, 1751-1926, aantekeningen, 1930.
17. SAG - Nota's Pierre Kluyskens - nr. 12.
18. A. CAPITEYN en J. DECAVELE: *In steen en brons van leven en dood*, 1981.
19. SAG: ASK (Academie voor Schone Kunsten) farde 69.
20. Gemeenteraadsverslagen: zitting van 31.12.1890, blz. 1124; 11.11.1892, blz. 818; 21.12.1896 (ASK - Begroting 1897) en zitting van 29.12.1896, pag. 1400.
21. Dictionnaire Biographique illustrée des Artistes en Belgique depuis 1830. Uitg. Arto, 1987.
22. Necrologie: *Mort de M. Louis Mast* in La Flandre Liberale van 16 juillet 1901.
23. RUG - Foto Louis Mast - Handschiftenzaal - Vliegende blaadjes reeks II/M/30.
24. RUG - Bibliotheek – Dagbladen – Le Petit Bleu du Matin, 10.7.1895, met karikatuur.
25. SAG - modern archief Reeks U. Academie des beaux arts. Personnel - Disponibilité Mr. Mast 1900 en Gemeenteraadszittingen van 6.7.1900 en 16.7.1900.
26. TOD: *Het Moorken is terug, maar wel kapot* in Het Volk van 20.6.2007; TOM DAMS: *'t Moorken klimt terug op zijn rots* in Het Volk van 19.10.2007; G&B: *Moorken keert terug naar het Citadelpark* in Passe Partout van 31.10.2007;
27. SAG - Archief ASK (Academie voor Schone Kunsten), nrs. 145 tot 153 en 453-454.
28. Gand, guide Illustré, 1913, p. 121. Ander beeldhouwwerk aan de toren werd toevertrouwd aan Aloïs De Beule en Theo Soudeyns voor de vier torenwachters en Oscar Sinia voor de acht leeuwen.
29. SAG - Nota's Pierre Kluyskens - nr. 12.
30. KAREL HAERENS: *Gentse Gevelbeelden*, nr. 4: in de Draecke (De Gekroonde Hoofden of de Graven van Vlaanderen), 1984.
31. SAG - Archief ASK (Academie voor Schone Kunsten) nrs. 154-156; 240-284; 453-454.

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE N° 232

Op 25 Januari 1902 stelde Armand Heins in de rubriek “Beeldhouwwerken - Museum van stenen voorwerpen in de ruïnes van de St-Baafsabdij - XVe eeuw” in het Frans een fiche op over

Standbeeld van St-Bavo

De grote ingangspoort onder de toren van de St-Baafskathedraal, was in het midden van de lijst die de deur verdeelt in twee vleugels, tot in 1887 versierd met een standbeeld in witte steen, St-Bavo voorstellend.

Deze monnik die zijn naam gaf aan een van de twee Gentse abdijen, was een Haspengouwse Heer; hij draagt aldus de hertoglijke kledij en houdt op de linkerarm een valk.

Dit standbeeld zou het werk zijn van Willem Hughe, een Gentse beeldhouwer die werkte rond het einde van de XVe eeuw.

Volgens Kervyn de Volkaersbeke zou dit standbeeld in het portaal van de St-Baafskerk geplaatst zijn op 16 oktober 1637.

Men mag veronderstellen dat het afkomstig was van de St-Baafsabdij. Onze kathedraal kreeg slechts deze benaming in 1540, voorheen droeg ze de naam St-Jan.

Er blijft ons slechts het bovenste deel over van het werk van W. Hughe die op 18 augustus 1475 opgenomen werd in de gilde van de schilders en van de beeldhouwers en die er in 1483-84 deken van werd.

Het personage draagt een soort uitgesneden kroonmuts. Het hoofd dat veel geleden heeft, schijnt een interessant deel geweest te zijn. Een kraagje bedekt de schouders en een wijde mantel met brede en soepele plooiën valt links neder over de arm; rechts richt hij zich onder de gevouwen arm die de roof-

vogel droeg. Een versierd kuras omgordt de buste.

Het is betreurendswaardig dat dit standbeeld dat vele malen beschilderd werd met olieverf, want een tiental lagen zijn zichtbaar op de breuklijn, op een zo ruwe manier mishandeld werd wanneer het verwijderd werd en ondergebracht in de crypte en het onderste deel dan verloren is gegaan.

Wij geven een foto (die zich helaas niet leende tot reproductie) die het volledig standbeeld voorstelt, op de plaats die wij aangeduid hebben, onder de toren; deze foto toont aan dat het standbeeld in kwestie een goede allure had en van hetzelfde type is als dat van enkele personages van twee belangrijke groepen die toegewezen worden aan dezelfde beeldhouwer en bewaard worden in twee zijkapellen van de kathedraal.

De kerkfabriek van St-Baafs heeft in 1901 het stuk dat het onderwerp uitmaakte van deze fiche, gedeponeerd in de ruïnes in het Museum van Stenen Voorwerpen.

Cf. Kervyn de Volkaersbeke, *les Eglises de Gand, t. I.*

MINDER BEKENDE EN/OF VERDWENEN LOCATIES

Rabotstraat, Sint-Elisabethshuis

Huis in de Rabotstraat 9. Het is toegankelijk in de Rabotstraat via een hek met spijlen, zodat je het huis toch duidelijk kunt zien. Het huis maakte vroeger deel uit van een groter gebouwencomplex met binnentuin dat, vóór de aanleg van de Rabotstraat in 1860, gelegen was aan een pleintje, de “Begijnendriesch” en aan de omgrachting van het Elisabethbegijnhof. Van het gebouwencomplex blijft op heden de 18e eeuwse woning bewaard, het Elisabethshuis, en een 17e eeuwse achterhuis, dat thans behoort bij het huis op het Sint-Elisabethplein 14.

De bewoners resideerden er tussen de begijnen en prinses. De lijst van de eigenaars van het gebouw in zijn huidige toestand en van het gebouw dat er eerder stond, gaat terug tot de 14e eeuw. Op zichzelf al een boeiende geschiedenis.

In 1393 verkocht Jan van Orchies, wijnhandelaar, zijn huis aan den driesch op de gracht van het Sint-Elisabethbegijnhof, aan Philippe De Mey, eveneens wijnhandelaar en later textielhandelaar. Deze verkocht zijn huis aan Willem de Bleu, alias de Wielmaker.

Nadien was het de huidevetterij van de deken der huidevetters Van der Zwalmen. Daarna was het een advocatenkantoor, eerst van De Mey, daarna van Van de Velde.

Jonker Philippe Van Breugel (1750), een licentiaat in de medicijnen, was de volgende eigenaar. Nadat hij het huis in 1729 had gekocht, werd het grotendeels opnieuw gebouwd en met een verdieping verhoogd.

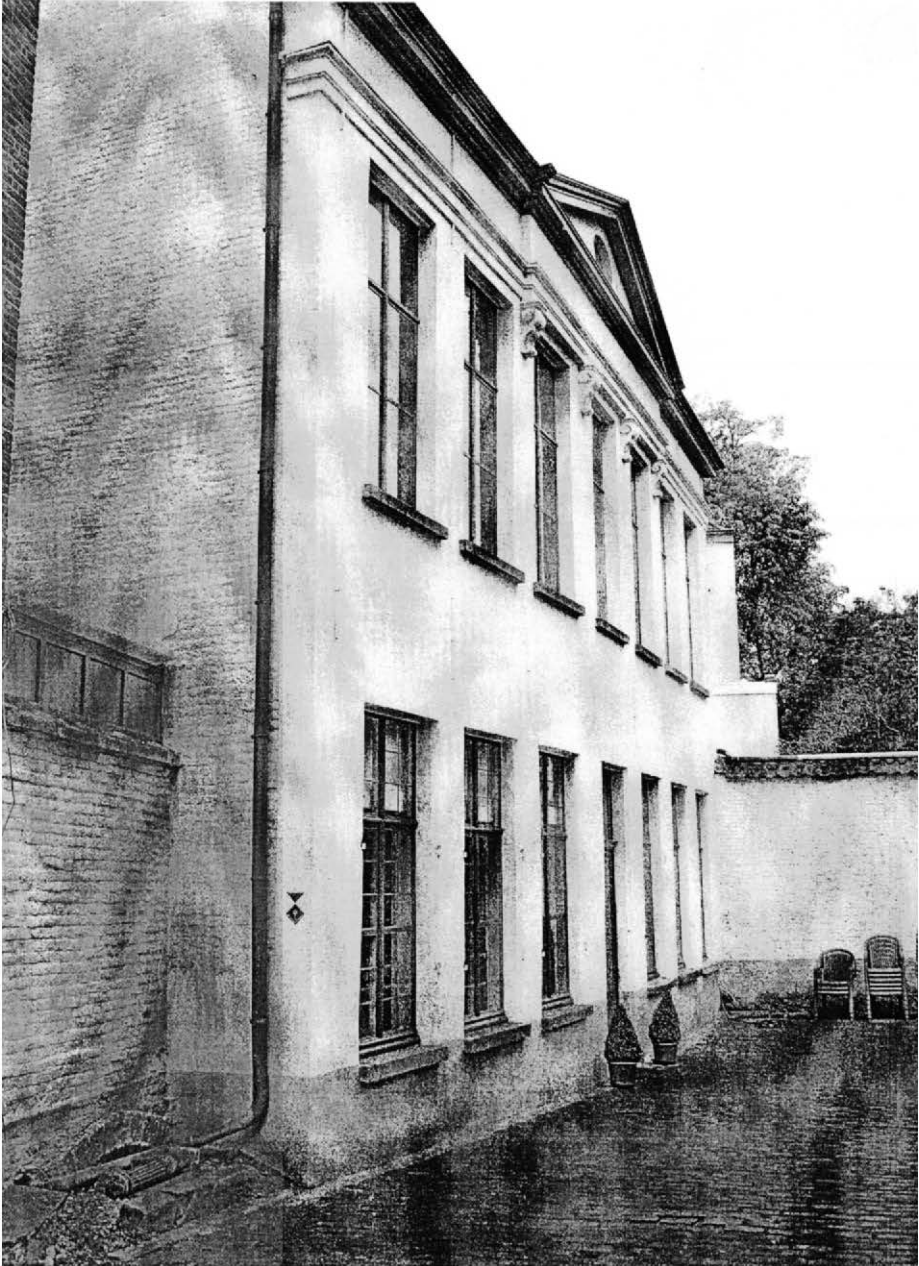
Volgende eigenaar: politicus Pieter François Pycke, tevens de ontwerper van de Recollettenbrug. Hij bezat ook een zeer uitgebreide boekenverzameling.

Van 1765 tot 1794 werd het huis het refugium of refugehuis van de Sint-Adriaansabdij van Geraardsbergen.

Citoyen Louis Joseph Massez, advocaat bij de Raad van Vlaanderen en auditeur van de Rekenkamer te Brussel kocht het gebouw en hij liet er belangrijke veranderingen aan uitvoeren

In 1813 werd het complex eigendom van het aanpalende begijnhof en werd het pastorie van de Dominicanen (biechtvaders) van het begijnhof.

Sedert 1823 was het eigendom van de kerkfabriek.

In 1874, na de verhuizing van de begijnen naar het nieuwe begijnhof te Sint-Amandsberg, deed het huis dienst als pastorie van de Sint-Elisabethparochie, tot de bouw van de nieuwe pastorie in 1932, Rabotstraat 11.

Het gebouw doet thans dienst als parochiehuis.

In 1995 werd het Sint-Elisabethhuis, met inbegrip van het achtergebouw deels horend bij het huis Sint-Elisabethplein 14, als monument beschermd.

Tot op heden is de Louis XIV-tuingevel en 80 % van het dak hersteld. Dat heeft 50.000 euro gekost. De volledige restauratie wordt geschat op 370.000 euro. Het is de bedoeling het gebouw volledig in zijn oorspronkelijke staat te herstellen.

Het huis staat haaks op de straat ingeplant. Het is onderkelderd. Het telt zeven traveeën en twee bouwlagen. De beschilderde bakstenen lijstgevel is opgetrokken in Lodewijk XIV-stijl en dateert vermoedelijk uit het tweede kwart van de 18e eeuw. Het huis wordt afgedekt met een mansardedak. Het gekorniste hoofdgestel onder de kroonlijst wordt gedragen door voluut-consoles. Het fronton is enige tijd verdwenen, maar is thans teruggeplaatst.

Het interieur is ontmanteld en verwaarloosd ; de stucplafonds zijn gedeeltelijk afgevallen en weggenomen

Het gebouw palend aan de achterzijde behoort thans gedeeltelijk bij het huis gelegen Sint-Elisabethplein 14, maar vormde in het verleden één geheel met het voorhuis. Het is een 17e eeuwse woongedeelte met geveltop aangepast tot puntgevel. Oorspronkelijk bevond er zich naast de trapgevel nog een aanpalend gebouw, maar dat werd gesloopt in 1926. Door die sloop werd een binnenmuur de huidige zijgevel. De korfboogdeur bestaat nog en het dakgebinte van die 17e eeuwse woning is nog volledig intact bewaard.

Het is de bedoeling het na de restauratie open te stellen voor activiteiten van verenigingen in de begijnhofbuurt en tevens er een bezoekerscentrum voor het begijnhof in onder te brengen.

Daniël Van Ryssel

Literatuur

Bouwen door de eeuwen heen. inventaris van het cultuurbezit in België. Architectuur. Stad Gent. Zuid-West. Deel 4 nb, 1979.

Monumentenzorg en Cultuurpatrimonium. Jaarverslag van de provincie Oost-Vlaanderen 1995. Gent, 1996.

Internet. Google.

BESTRAFFING IN DE 1E HELFT DER 19^E EEUW

Uit de Dienst Anatomie der Gentse universiteit bereikte ons in het Pand (Museum voor de Geschiedenis der Geneeskunde) een merkwaardig stuk via de (ondertussen overleden) bediende Hipp. van Ootegem die in deze afdeling vele jaren (onder drie opeenvolgende diensthoofden: Prof. Elaut, Prof. Soenen, Prof. Fautrez) had gewerkt.

Het betreft een register (van 32 op 21 cm.), in het Frans opgesteld met de pen in kalligrafie geschreven, het titelblad zelfs in fraaie Gothische letter; aantekeningen in de laatste kolom - "Observations" - zijn met potlood aangevuld, en soms niet meer goed leesbaar. Het document handelt blijkbaar over 170 in gevangenschap overleden gedetineerden; dit in de periode tussen 1826 en 1845, dus van onder het Nederlands tot onder het Belgisch bewind; toen was chirurgijn Jozef-Frans Kluyskens (1771-1843) professor van anatomie; hij paste zich onder ieder regime aan: Oostenrijks, Frans, Nederlands, Belgisch.

Een binnenzicht van het Rasphuis.

Daniël Mareska (1803-1858: professeur de chimie) kan er ook bij betrokken geweest zijn; hij was vanaf 1840 “médecin principal à la Maison de détention”.

De titel van het bedoelde stuk luidt: “Catalogue des Crânes recueillis dans la Maison de Force à Gand”.

Dit Tuchthuis moet dus in die periode het Gentse “Rasphuis” geweest zijn, in het Oostenrijks tijdvak (onder Keizerin Maria-Theresia) door Vilain Quatorze opgericht in 1773 en pas in 1826 (onder Koning Willem I) door architect Louis Roelandt volledig afgewerkt aan de Coupure Links waar zich ongeveer het universiteitscomplex der Landbouwwetenschappen bevindt. Het was een provinciale gevangenis; het Rijksgevang der Nieuwe Wandeling dateert van 1860. Het Rasphuis bevatte tot 1200 gedetineerden (niet alleen misdadigers doch ook landlopers; het kon er tot 1500 herbergen) die zich vooral met het raspen van eikenschors en exotisch (vooral Braziliaans) hout onledig hielden tot het bekomen van kleurstoffen voor de Gentse verf- en textielindustrie.

Prof. Ad. Burggraeve noemde het in 1867 “La Maison de force de Gand, la première établie sur le continent et encore une des plus parfaites, grâce au vicompte J.P. Vilain XIII, créateur du système pénitentiaire moderne”.

Voor die tijd dus zeker vooruitstrevend; hoewel Burggraeve wel wat overdrijft er bestonden al analoge modellen in Nederland.

Lieven Bauwens exploiteerde in het Gents Rasphuis dwangarbeiders in textielafdelingen, ze kregen slechts voedsel naarmate ze presteerden.

Het geheel werd pas in 1935 afgebroken; er waren kijkdagen (aan 2 fr.) en uitverkoop voorzien. O.a. de houthandelszaak van mijn schoonvader te Gentbrugge werd met recuperatiemateriaal daarvan aangelegd.

Zoals de titel van het hier bedoelde document laat vermoeden moet deze lijst in verband gestaan hebben met een uitgebreide verzameling menselijke schedels die destijds aan onze universiteit bestond maar op het einde van W.O.II in “opruiming” werd vernietigd. (Het register was het enige stuk dat door de bediende uit een container moet zijn gered). Achteraan in het register staat vermeld wat aan de “préposé de l'amphithéâtre d'anatomie” verschuldigd was “pour préparation de crânes” (tot 5 fr. stuk...).

De collectie zelf moet te zien zijn geweest in het kader der toenmalige “frenelologie”-opvattingen (vooral gebaseerd op de visie van de Duitse arts Franz Joseph Gall (1758-1828) die in Wenen en Parijs verbleef en een zgn. localisatie-theorie had ontwikkeld: de vorm van de schedel moest bestudeerd worden omdat afwijkingen op storende neigingen en gedrag konden wijzen; uitstulpingen en knobbels werden geregistreerd en gemeten, men had er een speciale regelbare hoed als instrument voor; men zag een verband met het onderlig-

gende hersenweefsel en zenuwcentra; nu spreekt men nog wel eens van een talen- of van een wiskunde-knobbel...). (Een model van zo'n frenologie-hoofd en van zo'n meethoed kan men in het Pand-museum voor Geschiedenis der Geneeskunde zien).

Bij zulke zienswijze leunden ook criminologen aan zoals de Italiaan Cesare Lombroso (1835-1909) met zijn gekend werk "L'uomo delinquente" (de geboren misdadiger).

Het lijkt dus wel niet zo verwonderlijk dat toen in de geneeskunde, zowel anatomie als psychiatrie belangstelling hadden voor fysionomie en schedelvorm van gevangenen (vooral wanneer het recidivisten of zelfs beroepsmisdadigers betrof).

Vaststellingen

Wat leert dit register ons nu vooral?

1. Het vermeldt niet alleen naam en voornaam van de betrokkenen en hun leeftijd, maar ook hun antecedenten, de gepleegde feiten, hun veroordeling, hun gedrag in de gevangenis, alsook af en toe enige toelichting omtrent hun einde; maar de bedoeling van het geschrift was duidelijk meer administratief en criminologisch-juridisch dan medisch; het zal waarschijnlijk pas achteraf van de gevangenis naar de universiteit zijn overgemaakt. Om deontologische reden (i.v.m. beroepsgeheim) halen wij hier geen enkele gevangenen-naam aan (sommige van die namen zijn nog vrij courant in Gent).

2. Het betreft uitsluitend (alle 170) mannen. Er waren heel wat recidivisten; o.a. criminelen met antecedenten van reeds onder het Frans Bewind; verscheidene waren reeds door een krijgsraad veroordeeld.

Bij sommigen staat vermeld dat ze militair of oud-militair waren; enkelen werden uitdrukkelijk deserteur genoemd (bv. nr 59 "déserteur de l'armée française, vivant en vagabondage"). Na bij het leger te hebben leren doden, bleken sommigen rond te zwerven of zich bij een (rovers)bende te hebben aangesloten.

Terloops in verband hiermede vermeld: historici zijn tot de misschien wel verrassende conclusie gekomen dat er in de Napoleontische oorlogen meer "conscrits" uit ons gewest omgekomen zijn dan er in de beide wereldoorlogen samen gesneuveld zijn (velen stierven niet alleen aan kwetsuren, maar ook aan besmettelijke ziekten of aan ontbering en kou zoals in de veldtocht naar Moskou en zijn noodlottige ontknoping).

3. Vele veroordeelden bleken ongeletterd (sans instruction”). Sommigen konden alleen lezen (en niet schrijven). Nr.71 bv. weet zelfs niet of hij Bernard of Gerard heet (heel wat lieden waren vroeger slechts gekend onder hun bijnaam).

Bij zeer velen staat als voorgeschiedenis “sans renseignements”.

De beoordelingen waren blijkbaar niet mals. Enkele voorbeelden:

(nr. 21) Tient à Hamme un mauvais cabaret ou se rassemble (sic) les mauvais sujets.

(nr. 29) Toute la vie de cet individu s’est signalés (sic) par des crimes. Depuis 1795 (jaar waarin we bij de Franse Staat aangehecht werden) il fut membre de la bande de chauffeurs et garotteurs (de voetbranders!) qui infectèrent alors le département de la Lys.

(nr. 32) Mauvais sujet et extrêmement dangereux.

(nr. 53) Voleur de profession.

(nr. 61) S’est adonné au crime dès sa jeunesse; scélérat dans toute l’acceptation du mot.

(nr. 72) Un des plus mauvais sujets de la contrée.

(nr. 80) Ne mérite aucune considération.

(nr. 94) Immoral, rusé et méchant.

(nr. 100) Raisonneur-comploteur.

(nr. 127) Chef d’une bande de voleurs juifs; profondément pervers.

(nr. 128) Violent et cruel.

(nr. 150) Influence sur tout ce que la commune de Maeter contient de mauvais sujet (sic).

(nr. 151) Mauvais père et méchant et cruel époux.

4. De betrokkenen staan gerangschikt in chronologische volgorde van overlijden (van 1826 tot 1845 dus).

Er stierven blijkbaar véél gevangenen (in een twintigtal jaren 170, d.i. dus bijna een tiental per jaar; we weten echter niet op welke totale bevolking; indien het op 1200 zou zijn geweest, betekent dit dus dat binnen die 2 decennïën ongeveer 1 op 7 bewoners overleed. Het aantal overlijdens steeg in de dertiger jaren (crisis-periode door het stilvallen van de Gentse textielnijverheid, met grote werkloosheid en zelfs hongersnood; toen bakkerijen bestormd werden en op het volk geschoten); met een hoogtepunt in 1840 (mogelijk i.v.m. epidemie). In veruit de meeste gevallen staat geen doodsoorzaak aangegeven. Viermaal is uitdrukkelijk suïcide vermeld. Een paar werden neergeschoten; nr. 136: lors de l’évasion du 8 juillet 1841; nr. 160: tué d’un coup d’arme à feu, zonder nadere uitleg.

Naast het jaar is ook de datum van overlijden aangegeven, waaruit men kan

afleiden dat er blijkbaar geen significant verschil in sterfte was tussen de seizoenen of maanden.

De spreiding van hun leeftijd komt overeen met wat men in de statistiek de “curve van Gauss” noemt: de middelbare leeftijd is sterkst vertegenwoordigd (de meesten van in de 40 j, de jongsten en de oudsten allerminst (slechts 1 van 20 en 1 van 80 jaar.)

5. Strengheid van bestraffing

De toebedeelde straffen waren -zeker in vergelijking met de nu geldende normen niet van de poes. Veruit de meeste gedetineerden bleken veroordeeld voor diefstallen en inbraken. Enkelen voor moord. Sommigen gewoon voor landloperij. Enkele voor schriftvervalsing of valsmunterij. Een paar voor “attentat à la pudeur”.

Een dozijn veroordelingen werden van de doodstraf tot levenslang omgezet. Veruit de grootste groep (88) kregen levenslang; waarvan echter 23 naar 20 j. werden omgezet (65 dus bleven dan levenslang behouden.)

De verdere veroordelingen wisselden van 25 tot 5 j.; er waren geen veroordeelden tot minder dan 5 j.

Bij de recidivisten vinden we onder de voorafgaande veroordelingen: aux travaux forcés, à la brouette, au carcan, au fer, au fouet, à la roue, aux bagnes, aux bagnes de France. Dat de bestraffing dus in die tijd volgens onze huidige normen zeer streng bleek te zijn, laat wel geen twijfel.

Voor diefstal krijgt men nu vaak slechts een voorwaardelijke straf (die men dus niet moet uitzitten), een zgn.werkstraf, of zelfs alleen maar een berisping of vermaning (omdat er geen plaats is in de gevangenis.)

(Een ander uiterste is dan nog wel b.v. het afhakken van de hand bij diefstal zoals nu in sommige islam-landen).

De strengheid der toenmalige bestraffing valt o.a.te illustreren door het feit dat er niet minder dan 55 levenslang kregen wegens diefstallen. Bij nr. 167 staat zelfs nader bepaald: vol de 55 paires de gants; perpétuité.

Men kon blijkbaar ook levenslang krijgen voor heling, voor zedenfeiten, of “faux en écriture”.

Slot en conclusies

Of dit merkwaardig materiaal tot een blijvend wetenschappelijk onderzoek (en publicatie) heeft geleid, hebben we tot hiertoe niet kunnen achterhalen.

Hierbij mag men niet vergeten dat statistiek pas voor het eerst in de wetenschap werd in gevoerd door de Gentenaar Adolf Quetelet (1796-1874); te

Gent praktisch onbekend, maar te Brussel gestandbeeld vóór het Paleis der Academiën; zijn statistische methode werd voor het eerst op de psychiatrie toegepast door zijn tijdgenoot Joz. Guislain (1797-1860). Voor Quetelet is een (vrij onopvallende) bronzen gedenkplaat (van J. Anteunis) aan zijn geboortehuis op de Koornmarkt.

De in dit register vermelde gegevens lijken te summier om er enige betrouwbare statistische conclusies uit te kunnen opmaken. Het aantal gevallen (170) is er ook wel te laag voor.

We kunnen er wel een algemene indruk door opdoen (o.a. dat criminelen thans heel wat zachter worden aangepakt dan vroeger...).

Vroeger was het nóg strenger; zo weten we b.v. dat het door Nic. Tulp gedisseceerde lijk op Rembrandts schilderij, dit van een man is die werd opgehangen wegens het stelen van een mantel)

In verband hiermede schrijft Louis Saurel in “La Peine de Mort”: “Des délits qui, aujourd’ hui sont considérés comme des délits mineurs, comme le vol d’un lapin ou d’une paire de draps, valaient à son auteur les galères à perpétuité ou la peine de mort.”

En hij haalt nog als voorbeeld aan: ”En 1750, deux jeunes gens (18 et 20 ans) avaient été surpris dans une rue en flagrant délit de sodomie”. Ze werden gewurgd en daarna verbrand.

Graag zouden we het hier bedoelde register ook wel eens door juristen of criminologen willen laten beoordelen.

Prof. em. Dr. A. K. Evrard

ERRATUM

In ons vorig nummer gebeurde een spijtige vergissing bij het artikel van Prof. Evrard over ‘Enkele herinneringen aan de Oude Bijloke’.

Op p. 183 staat een foto met als onderschrift “De Ziekenzaal van 1228”. Dat klopt niet, de foto die afgedrukt werd is deze van de Refter. Brengt u eens deze correctie aan in uw nummer?

Een foto van de ziekenzaal kan bekeken worden in het boek van Alfred Van Heddegem “Een middeleeuws Abdijhospitaal” p. 66.

GHENDTSCHE TOESTANDEN

‘ZIEKE LIEDEN’ OVERAL BUITEN DE STADSPOORTEN

Deel 2

In het vorige nummer van dit tijdschrift deden we een poging om de houding van de middeleeuwen tegenover melaatsen, de ‘zieke lieden’ te begrijpen. Ook al zijn we lang niet zeker of dat ons lukte, een ding staat als een paal boven water: de ‘zieke lieden’ werden buiten de poorten gesloten.

In dit tweede deeltje bekijken we dat nader en we zullen zien dat dit fenomeen in Gent bijzonder sterk tot uiting kwam. In alle vier de windstreken rondom de stad waren er vestigingsplaatsen voor ‘zieke lieden’. Ze lagen wellicht niet toevallig aan elk van de hoofdwegen: de weg naar het noordwesten (Brugge), de twee belangrijkste wegen naar het oosten (Dendermonde en Brussel) en de wegen naar het zuiden en zuidwesten (Oudenaarde en Kortrijk). Aan de Muide, naar het noorden toe, waar er geen grote agglomeraties waren, was er een kolonie die een heel speciale opdracht te vervullen had, zoals we zullen zien. En dat is nog niet alles: in minstens twee stadspoorten werden wel eens melaatsen opgenomen, zij het niet bepaald met caritatieve bedoelingen.

Hun geschiedenis vormt een zo goed als vergeten onderdeelje van ons verleden. Nochtans bleef er wel wat bewaard. We kunnen zes Gentse melaatsenkolonies lokaliseren, mooi gerestaureerde kloostergebouwen en niet minder dan drie straatnamen verwijzen nog naar deze sukkelaars.

‘Rijken’ in het leprozenhuis buiten de Torrepoort

Zoals in deel 1 aangestipt, werd het leprozenhuis aan de Hoogstraat buiten de Torrepoort al uitvoerig beschreven in diverse wetenschappelijke en populairiserende teksten. Daarom volstaan hier enkele woordjes¹.

De rijkere melaatsen, mensen met bezit, konden opgenomen worden in het leprozenhuis. Die instelling lag aanvankelijk buiten een stadspoort, de Torrepoort in de 12de-eeuwse stadsomwalling aan de Houtlei (nu Oude Houtlei). Die poort werd in 1216 aangeduid als *Porta leprosororum* (Leprozenpoort)². Mag hieruit afgeleid worden dat in de poort leprozen huisden? Of

betekende dit dat men doorheen precies deze poort in de buurt van een belangrijke leprozenkolonie terecht kwam. Wellicht was dat laatste het geval. Kort voor 1146 - 1149 werd daar het Gentse leprozenhuis gesticht, vermoedelijk op initiatief van de schepenen. Naar analogie van wat voor de Brugse leprozerie bekend is, kan er daaraan voorafgaand op die plek een autonome gemeenschap van leprozen gewoond hebben, die pas halverwege de 13de eeuw onder de voogdij van gezonde broeders en zusters en afgevaardigden van het stadsbestuur kwam³. Wellicht was er al heel vroeg een kapel toegewijd aan O.-L.-Vrouw. De omgeving ontleende haar naam Marialand, nu een straatnaam, aan die kapel⁴.

Zo'n leprozenhuis was een soort godshuis (gasthuis), een goed georganiseerde stedelijke stichting met beheerders, verzorgers, eigen bezit en, in dit geval althans, aanzienlijke inkomstenbronnen zoals het lepel- en strekelrecht op het verhandelde graan⁵. Niet toevallig werd het enige stedelijke leprozenhuis in Gent in de jaren 1500, in de laatste eeuw van zijn functioneren omgedoopt tot 'Rijke Gasthuis'⁶. In oudere teksten heet het voluit het 'Godshuis van Onser Vrouwen ter Lazarieën staande bij de Waalpoort' (Brugsepoort) of kortweg de 'Lazarie'⁷.

Hoe het Rijke Gasthuiscomplex er uit zag, valt moeilijk te achterhalen. Hierbij reproduceren we een detail van een gezicht op Gent uit 1619 waarop de belangrijkste onderdelen rudimentair weergegeven staan: twee vrij grote zaalvormige gebouwen (kapel en vermoedelijk gasthuis), bijgebouwtjes, huizen en huisjes aan de Hoogstraat. Dat alles op een terrein begrensd door die straat en een driezijdige omheining, met daarbinnen nog een hoekvormende gracht⁸. Een enkel bewaard gebleven gebouw, bekend als de brouwerij, gaat nog terug tot de leprozentijd en behoorde tot het complex. Wanneer je vanuit de Rasphuisstraat, waar de toegang tot het Rijke Gasthuis opengemaakt is, de binnenplaats ingaat, kan je de zuidgevel zien van die 'brouwerij'. Het is een bakstenen gebouw met vensteromlijstingen uit kalkzandsteen (zogenaamde witsteen) en een muur volledig bekleed met witsteen (als 'parement'). Het zou dateren uit de eerste helft van de 16de eeuw. Bij archeologisch onderzoek werden sporen gevonden van een oudere voorganger. De 'brouwerij' ziet er anno 2012 belabberd uit. Na restauratie zou het gebouw toegevoegd worden aan de hogeschool Sint-Lucas, de huidige eigenaar en gebruiker van het Rijke Gasthuiscomplex⁹.

Van uit de Rasphuisstraat heb je ook een schitterend zicht op het nog bestaande mooie, fraai gerestaureerde 17de-eeuwse kloosterpand achter de Hoogstraat en de Holstraat. Dat weerspiegelt nog wel de rijkdom van het Rijke Gasthuis, maar het dateert in zijn huidige vorm uit een periode (1636 tot 1665) dat de instelling geen functie meer vervulde voor leprozen. Het was een benedicti-

Afb. 1. Gevel van de zogenaamde brouwerij van het Rijke Gasthuis, nog daterend uit de leprozentijd, vermoedelijk uit het tweede kwart van de 16de eeuw, momenteel wachtend op restauratie (tekening Armand Heins, Stadsarchief Gent, Atlas Goetghebuer, L147).

nessenabdij geworden. Dit klooster kon beschikken over de helft van de inkomsten van de oude leprozerie en het behield de naam Rijke Gasthuis, hoewel het helemaal geen gasthuis meer was. Rijk was het, zo te zien, nog steeds¹⁰.

De huizen aan de hoek van de Hoogstraat en de Holstraat waarin een bank gevestigd is, behoorden niet tot het complex. Vermoedelijk werden ze in de 16de-17de eeuw door het Rijke Gasthuis gebouwd en verhuurd¹¹.

Akkerzieken rond het leprozenhuis?

De arme zieken, allicht veel talrijker dan degene die in de lazaree aan de Hoogstraat een onderkomen vonden, mochten buiten de poorten hun hutjes bouwen op een welbepaalde plek. Later zien we dat daar soms een huis of 'huizingen', in één enkel geval zelfs een kapel opgetrokken werd. Dergelijke plaatsen stonden bekend als 'ziekenakkers'. Vandaar de ook in Gent de veel gebruikte term 'akkerzieken'. Let wel: ook deze 'zieken' waren uitsluitend

Afb. 2. Westelijke deel van het kloosterpand bekend als Rijke Gasthuis, nu onderdeel van de Sint-Lucas Hogeschool, zichtbaar en toegankelijk vanuit de Rasphuisstraat - Marialand (foto 2012).

leprozen, of althans mensen die daarvoor gehouden werden. Voor Gent zijn er nauwelijks vroege gegevens over deze akkerzieken voorhanden. Wel weten we dat graaf Filips van de Elzas in 1176 aan het leprozenhuis een er naast gelegen groot stuk land (ongeveer 10 ha.) schonk¹². Het terrein werd onderverdeeld in 22 vermoedelijk gelijke stukken van een 'gemet' (44,5 are) groot met telkens een huis er op (samen 9,8 ha). Daarvoor moest een identieke jaarlijkse cijns betaald worden. Het betrof een verkaveling van voordien braakliggende moerassige grond die daarmee 'nieuw land' werd.

Afb. 3. De hoofdcomponenten van het gebouwencomplex Rijke Gasthuis, net voor de omvorming tot klooster (benediktinessenabdij), zijn herkenbaar op het grondplannetje (detail) uit 1619 van Jacques Hoorenbault, nagetekend door Armand Heins. Het terrein was aan drie zijden ommuurd en daarbinnen gedeeltelijk omwald. De kapel van het leprozenhuis binnenin het terrein, parallel met de Hoogstraat (rechts), is herkenbaar aan het grote gevelvenster. Een tweede vrij groot gebouw, het eigenlijke gasthuis, was meer achterin gelegen samen met een tweetal kleinere gebouwtjes. Enkele huizen en huisjes aan de Hoogstraat behoorden eveneens tot de instelling. De woningen aan de Holstraat (onder), tot en met de hoek van de Hoogstraat, waren buiten de omheining van het gasthuis gelegen.

Het is uitgesloten dat de akkerzieken de voor een dergelijk perceel vereiste cijns konden betalen. Of ze er in de late 12de- en in de 13de- 14de eeuw een onderkomen konden vinden, is niet geweten. Volgens Maurits Gysseling refereert de oude naam Akkerstraat (vroegste bewaard gebleven vermelding 1371) vlak bij het leprozenhuis naar de 'akker', het gemeenschappelijke bouwland van de nederzetting Ekkergem. Gezien de vermoedelijk slechte, want laaggelegen bodem is dat eerder onwaarschijnlijk. Een verband met de akkerzieken lijkt meer aannemelijk¹³.

Ook in Brugge werden deze zieken buiten de poorten verwezen. De akkerzieken mochten er verblijven op de zogenaamde 'sticken'. Het West-Vlaamse woord 'stik' (stuk) betekent stuk land of akker. Vanaf de 14de eeuw waren er vier dergelijke vestingplaatsen, de 'vier stukken'. Net als in Gent was ook de leprozerie zelf buiten de stadswallen gelegen¹⁴.

Buiten vijf of zes van de acht grote 14de- eeuwse Gentse stadspoorten

In sterk contrast met het leprozenhuis buiten de Torrepoort, waar een verrassende rijkdom aan vroege gegevens uit de stichtingstijd in de 12de eeuw (!) voorhanden is, staan de andere plaatsen waar ook melaatsen, vermoedelijk uitsluitend armen, naar toe verwezen werden. Daarvan staat erg weinig op schrift, uit de vermoedelijke ontstaansperiode zelfs helemaal niets. We mogen immers aannemen dat die plekken ook al heel vroeg ingericht werden, zeker buiten de 12de eeuwse omwalling waarin de Torrepoort gebouwd werd. Er zijn echter geen gegevens voorhanden die wijzen dat het bestaan van melaatsenkolonies buiten de andere oudere stadspoorten die net als de Torrepoort na een nieuwe en laatste grote stadsuitbreiding in de 14de eeuw 'binnenpoorten' werden: niet buiten de Braempoort, de Grauwpoort, de Sint-Jorispoort, de Steenpoort aan de Steendam en aan de Hooie, enz. Dit kan louter te wijten zijn aan het totaal ontbreken van vroege bronnen omtrent de 'have nots' onder de melaatsen. Wellicht waren de hieronder te beschrijven locaties allen opvolgers van oudere die buiten die 'binnenpoorten' lagen.

Overigens is het wel opvallend dat de gegoede melaatsen hun huis tussen de Torrepoort en de nieuwe Waalpoort mochten blijven bewonen ook nadat het binnen de nieuwe omwalling was komen te liggen. De arme zieke lieden werden naar buiten verwezen (of duidelijker gezegd: naar buiten gedreven).

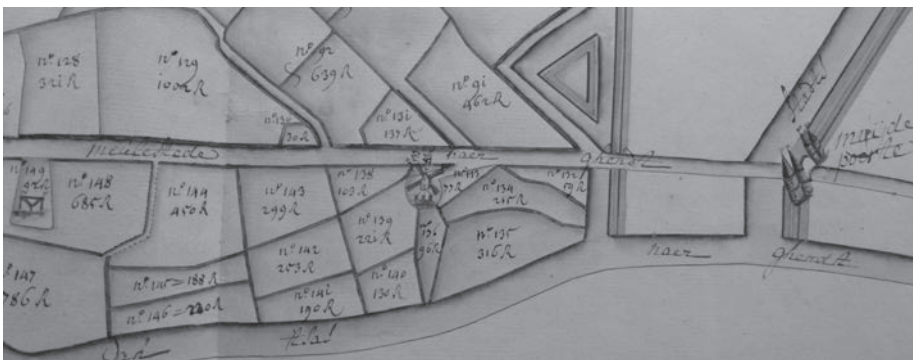
De gegevens over de vestigingsplaatsen van deze melaatsen duiken pas vanaf de 14de-15de eeuw op, toen de 'beziekten' met de uitbreidende stad - zo mogen we aannemen - mee opgeschoven waren buiten de nieuw aangelegde bredere omwallingen. De schaarse en magere vermeldingen hebben dan nog meestal

enkel zijdelings betrekking op de ‘zieken’. Dat zal blijken uit de voorbeelden uit de stedelijke archieven die hierna gegeven worden. We vinden plaatsaanduiding ‘ter Zieke Lieden’ terug op verschillende plekken rond de hele stad, vrij gelijkmatig verdeeld, maar zoals hierboven al benadrukt – zeer opvallend – telkens buiten een poort.

Bij het verzamelen van de gegevens bleek uiteindelijk dat bij vijf of zes van de acht stadspoorten in de 14de eeuwse vesten een dergelijke plek te vinden was¹⁵. De resultaten bevestigen, op een enkele uitzondering na, een lijstje uit 1470-1471 dat volgende zes vestingplaatsen aangeeft voor akkerzieken: *ter Waelporte, ter Mudeporte, ter Dendermondsche porte, ter Keyserporte, ter Sente Lievinsporte* (zelfde kolonie als buiten de Keizerpoort?) *ende ter Pedercelle porte*¹⁶. Bij de vijf of zes ‘ter poort’ locaties moet uiteraard nog het Rijke Gasthuis gevoegd worden dat echter sinds de 14de eeuwse stadsuitbreiding binnen de stadsvesten lag.

Voor de Spitaalpoort (aan de Antwerpsesteenweg) vonden we geen vermeldingen, maar buiten de dichtbij gelegen Dendermondsepoort (aan de Dendermondsesteenweg ter hoogte van de Banier- en Ververijstraat) was er wel een melaatsenkolonie en die stond wellicht in voor beide poorten. De plek waaraan het huidige Zieklien zijn naam ontleent, vervulde vermoedelijk dezelfde functie voor zowel de Heuvelpoort als de Kortrijksepoort (Pedercellepoort). Tenslotte is er nog de Keizerpoort, die weliswaar in dat 15de eeuwse lijstje van melaatsenkolonies vermeld staat, maar waarvan we geen nadere bevestigende gegevens konden vinden.

Bij onze verdere zoektocht naar de Zieke Lieden rondom Gent, vertrekken we van bij het Rijke Gasthuis, volgen we de stadswallen in uurwijzerzin en overlopen we hun vestigingsplaatsen hierna één na één.

Afb. 4. Links op dit detail uit de landmeterskaart (1780) van C. en A. Benthuyts (SAG, reeks 98 nr. 14) is de galg van de Muide (een ‘driepikkel’) herkenbaar. De molen rechts was de ‘Ziecke’. Vermoedelijk daartussen woonden de ‘zieke lieden’. Uiterst rechts de 14de-eeuwse (buitenste) Muidepoort, ter hoogte van de huidige Vorkstraat.

‘Ter Waelpoorte’: Buiten de Brugsepoort

Toen de stad uitbreidde en er daartoe vanaf de 14de eeuw nieuwe vesten aangelegd werden, schoof, zoals gezegd, ook de vestigingsplaats van de melaatsen buiten de Turrepoort (althans die van de armen) verder op buiten de wallen. Men kon er heen via de Brugsepoort ter hoogte van de stadsring, toen meest Waalpoort genoemd, waar de naam Waldam nog aan herinnert. De plek waar de leprozen terecht kwamen, was in 1362 al voldoende bekend om als nadere plaatsbepaling te kunnen fungeren: *Overbrouc vor der Zieke Liede*¹⁷. Het Broek was de zeer natte laaggelegen omgeving van de Waldam, het Sint-Elisabethbegijnhof en het Marialand. Overbroek was de hoger gelegen zone naar Rooigem en Vaernewijk toe. Van de stad uit gezien was dat: over het Broek.

In de stadsrekeningen van het schepenjaar 1429-1430 vinden we een betaling voor *den weghe ter Zieker Liedem buten Wael porten*.¹⁸ Een nadere plaatsaanduiding is in 1580-1581 te vinden bij een vermelding van een stuk land buiten de Waalpoorte *achter den schurs muelene 't Siecke lieden*. De plek werd - erg verwarrend - vermoedelijk met een vervorming van de naam Zieke Liedem als *Zielen Linde* aangeduid. Een zekere Jan Ghieslens treedt er in 1459 *ter eere van Gode van Hemelrike en van mynheer Sente Lazarus ... op als voecht vande ackersiecken ende lazaryen binnen ende omtrent dese stede van Ghendt*. Hij heeft rechten in de *capelle gheeten t'onser Vrouwen ter Linde alsoo die ghestaen ende ghelegen es buten der Wael-poorten also men gaet ter chartreusen (karthuizers) waert*. Die kapel was er gebouwd *omme de ackersiecken vorseit, die nu zyn ende namaels wesen zullen*¹⁹.

Buiten de Muidepoort

Ook buiten de middeleeuwse Muidepoort aan de hoek van de huidige Vorkstraat met de Meulesteedsesteenweg, een heel eind weg van het stadscentrum, was er een plek voorbehouden aan de Zieke Liedem: *bachten der Zieke Liedem up Artvore* (1373)²⁰. De Artvore was een waterloop op de Muide, een oude Leiemeander. Elders vinden we de bevestiging van het feit dat die plek, zoals gebruikelijk, buiten de stadspoort gelegen was: *ter Mudem neffens der kelchlieden (kalsijden) tot buter der porten vor der siecke lieden*.²¹ De locatie kan nog verder gedefinieerd worden doordat een van de talrijke molens in die buurt de naam de ‘Zieke’ bleef dragen. In 1494-1495 wordt een korenwindmolen vermeld *ghenaemt de Zieke staende buten der Mude poorte ter Zieker lieden*.²² Aan het einde van de jaren 1700, toen de welbekende familie Bauwens er mede-eigenaar was en de molen gebruikte als schorsmolen voor

Afb. Drie Gentse straatnamen verwijzend naar de akkerzieken, alias melaatsen.

haar leerlooierij, stond de molen nog steeds onder dezelfde naam bekend²³. Hij is te situeren even voorbij de huidige New Yorkstraat.

De nog verderop, tussen de huidige Rotterdam- en de Hamburgstraat gelegen galgenberg op de Muide, de belangrijkste executieplaats in het Gentse, had er mee te maken. De melaatsen die ergens tussen de molen en de galgenberg over een huis beschikten, kregen af en toe van de stadsoverheid iets meer dan de gebruikelijke jaarlijkse aalmoes, en wel om een speciale reden: ze werden betaald om de lichamen van de veroordeelden die van de galg of van het rad vielen, ter plaatse te begraven²⁴.

Het was een typische taak voor leprozen. Waarschijnlijk moesten ze ook, zoals in Brugge, de lijken van ter dood gebrachte veroordeelden bewaken²⁵. Eventuele indringers op het galgenveld konden ze wellicht behoorlijk afschrikken...

Deze macabere opdracht kan wellicht verklaren waarom er op die plek een kolonie 'zieke lieden' was, hoewel er daar geen grote weg langs liep.

Buiten de Dendermondsepoort

*Buten Ste Baefs ter Zieker Liedem was er eene behuuse stede daer de zieke inne wonen, groot een ghemet.*²⁶ Een halve hectare dus. Een 'stede' was een grondperceel waarop een huis mocht staan en eventueel ook stond. Tenzij er ook nog een kolonie gevestigd was buiten de Spitaalpoort (bij de Antwerpse-

steenweg), geldt dit de plek voor de Dendermondse Poort vermeld in het hoger aangehaalde 15de eeuwse lijstje.

Buiten de Keizerpoort en de Sint-Lievenspoort

Een melaatsenkolonie buiten de Keizerpoort staat aangegeven in de hier al meermaals geciteerde 15de eeuwse lijst, samen met klaarblijkelijk nog een andere kolonie, ongetwijfeld op heel korte afstand daarvan, buiten de Sint-Lievenspoort. Deze laatste vinden we ook omschreven als *te Lederberghen ter Zieker Lieden buten Ste Lievinspoorte*.²⁷ Daar stond ‘van oude tijden’ wat in 1451 omschreven werd als een *sieckhuus ter ackersiecke behouf*. De ‘inrichting’ bestond toen uit *huusen of huusinghe*. Van een afzonderlijke kolonie buiten de Keizerpoort werden tot op heden nog geen bijkomende archivale sporen teruggevonden.

Buiten de Kortrijkse- of Pedercellepoort

Blijkbaar lag de plek bestemd voor de leprozen buiten die poorten op een onherbergzame plaats: de namen van de locaties naast het huidige Zieklien liegen er ook niet om: daar kwam je in *Het Wilde Land* terecht en verderop in de *Woestine*²⁸. Aan de hoek van de huidige Kortrijksesteenweg en de Ganzendries stond tot in de 19de eeuw de herberg ’t Zieklien. Of de straat Zieklien, iets verderop in de Maaltebruggestraat, op de plaats ligt waar vroeger de melaatsen huisden, is nog maar de vraag. Zieklien werd pas in 1942 de naam van een zijstraatje van de Maaltebruggestraat dat bij de aflijning in 1894 de benaming Leeuwerikstraat toebedeeld kreeg. Ter Zieklien duidde eeuwenlang de omgeving en een herbergcomplex aan (zie illustratie in deel 1), maar was geen officiële straatnaam²⁹.

Leprozen in de stadspoorten als gevangenen *te watere ende te winde gheleyt*

Aan het slot van deze bijdrage raken we even een wel heel speciaal onderkomen aan voor de melaatsen: hun gevangenissen. Voor hen werden speciale hechtenisplaatsen ingericht - wellicht niet toevallig - in de stadspoorten.

Dat de Heuvelpoort melaatsen kon herbergen, wist de 17de eeuwse opzichter van de stadswerken (‘politiemeester’) en kroniekschrijver Justo Billet nog, al gebeurde dat in zijn tijd niet meer: *De welcke Huever poorte plaeght te wesen de vanghenisse vande Lazarissen ofte ackerzieken*. Die rol voor de Heuvelpoort staat trouwens uitdrukkelijk vermeld in de beschrijvingen van het

Gentse gewoonterecht, waarmee Billet vertrouwd was³⁰.

Dat gevangen houden was het voorrecht en het werk van de ‘voogd’ of ‘deken’ van de akkerzieken, soms ook ‘Ziekeman’ genoemd, die met zijn ‘vindere’ (bestuurders) recht sprak in conflicten tussen de lotgenoten en kleine zaken (de zogenaamde lagere justitie). Deze personen oefenden gezag uit over alle leprozen van het Kwartier van Gent, ook degene die op het platteland of om en bij de kleinere steden woonden. Het was iets wat aanleiding kon geven tot machtsmisbruik en onrechtvaardige bevoordeling en niet zelden gecontesteerd werd.

Daarvan vinden we een sterk staaltje in een smeekschrift uit 1540, dat te maken heeft met de Braempoot (Brabantpoot) als leprozengevangenis³¹. De deken en vindere eisten toen, naast een aantal andere als onrechtvaardig ervaren bijdragen, één stuiver per jaar van elke akkerzieke *omme daermede een maeltijt te schynkene en goede chiere te makene*, zo luidde het. Wanneer de ‘zieken’ *refusant ofte delayant zijn’t zelve te betalene ofte daerteghen yet willen segghen, worden ze ghevanghen ende gheleedt, ghecoordt ende gheboeyt te Ghendt up de Braempoorte te watere ende te winde gheleyt oft* (alsof het) *diefven, roovers ende moordenaers gheweest hadden*.

Zo staat letterlijk te lezen in een smeekschrift dat ook een mooie illustratie is van hoe men te werk ging met gevangenen. Gevangenisstraffen zoals wij die kennen bestonden niet. Veroordeelden die niet ter dood gebracht werden of meteen te schande geplaatst, werden slechts kortstondig vastgehouden, meestal met de bedoeling hen of hun familie onder druk te zetten om geldelijk over de brug te komen. In dit specifieke geval betrof het een onbeduidende som: ergens tussen één vijfde en één tiende van het dagloon van de minst betaalden (de dienders) uit het bouwvak in die tijd.

Best mogelijk dat de toestanden in het smeekschrift dik aangezet werden, maar toch...

Luc Devriese

Met dank aan Griet Maréchal, Herman Rosseau, Raymond Van Wassenhove, Adrien Brysse en André Verbeke.

Noten:

- ¹ De Potter, F., De leproos in de middeleeuwen. In: *Het Belfort*, 1890, p. 338-348 en 1891, p. 91-107, 170-177; De Potter, F., deel 8, 1933, p. 421-452; Verhulst, A., Twee oorkonden van Filips van de Elzas voor het leprozenhuis, bevattende nieuwe gegevens betreffende de geschiedenis van Gent in de 12de eeuw. In: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, Gent, 1959, deel, 13, p. 3-24; De Coninck, C., Blockmans, W., Geschiedenis van de Gentse leprozerie "Het Rijke Gasthuis" vanaf de stichting (ca. 1146) tot omstreeks 1370. In: *Annalen van de Belgische Vereniging voor Hospitaalgeschiedenis*, 1967, jg. 5, p. 5-44; Goossens, N., Rijke Gasthuis (1146-1623), hoek Holstraat en Hoogstraat. In: *Acht eeuwen Gentse ziekenhuizen*, 1993, p. 25-28; Maréchal, G., Van Keymeulen, J., Adriaen, M., *In der Sieker Dienste: de statuten van de leprozerie van Gent, 1236, de oudste ambtelijke tekst in het Nederlands*, Gent, 2003.
- ² Blockmans, F., *Het Gentse Stadspatriciaat tot omstreeks 1302*, 1938, p. 483. In 1217, een jaar later, werd Porta turris, de heden nog gebruikelijke naam, vermeld. Vermoedelijk werden beide benamingen gelijktijdig gebruikt.
- ³ Maréchal, G., *De sociale en politieke gebondenheid van het Brugse hospitaalwezen in de Middeleeuwen*, 1978, Reeks Standen en Landen deel 73, p. 40-41.
- ⁴ Het huis werd in het Latijn aangeduid als 'leprosoriae domus beatae Mariae Gandensis'.
- ⁵ Uit elke zak graan of zaad in Gent op de markt gebracht, verkocht of op een zolder gestort, mocht de leprozerie een bepaalde hoeveelheid scheppen. Bij het afstrijken van korenmaten (meetbakken) bekam het huis het teveel. Bovendien had de instelling nog het recht op het doen maken van inhoudsmaten, iets waarvoor uiteraard moest betaald worden (De Potter, F., 1933, deel 8, p. 436). Hoewel de leprozerie dank zij deze inkomsten en andere schenkingen wellicht even goed armen als rijken kon opnemen, werden in de praktijk enkel gegoeden aanvaard. Het inkomgeld in dat in 1236 bepaald was op 56 schellingen groot, was bvb. al een limiterende factor.
- ⁶ Vanaf het begin van de 16de eeuw Rijke Gasthuis genoemd (De Coninck, C., Blockmans, W., 1967, p. 5).
- ⁷ Zoals in een schepenenordonnantie uit 1478 overgenomen in De Potter, F., 1933, p. 440 (deel 8).
- ⁸ De belangrijkste componenten van het Rijke Gasthuiscomplex (kapel, gasthuis, gebouw achter de Rasphuisstraat, omheining en bebouwing aan de Hoogstraat) werden door Heins (reproductie hierbij) zorgvuldig overgenomen van de originele schilderskaart van Jacques Hoorenbault. Ze zijn ook herkenbaar op het plan van Braun en Hogenberg uit 1575 (gereproduceerd in Capiteyn, A., e.a., *Historische atlas van Gent*, s.d., schutblad).
- ⁹ Bru, M.A., Vermeiren, G., Hoogstraat 51, & Rasphuisstraat. Het brouwershuis. In: *Archeologisch onderzoek in Gent 2002-2009 (Stadsarchologie, reeks II nr. 3)*, 2009, p. 22-27. De bouwgeschiedenis van de bewaard gebleven gedeelten van de benedictinessenabdij, daarna liefdadigheidswerkhuis, vanaf 1845 dominicanenklooster, beschreven en geïllustreerd in *Bouwen door de eeuwen heen. Gent, deel 4nb ZW*, p. 175-178; De Pue, J.P., *Het huidige Dominicanenklooster te Gent*, Gent, 1984, p. 15-36; Van Wassenhove, R. Het Rijke Gasthuis en het klooster der dominicanen. In: *De Heraut*, 1990, jg. 25 nr. 1, p. 1-6.
- ¹⁰ Met de andere helft van de inkomsten werden vanaf 1623 de armenscholen van de kulders en de blauwe meiskens bekostigd (De Potter, F., 1933, p. 452, deel 8).
- ¹¹ Antoon Wyffels besloot - met zekere reserves - uit een studie van de rekeningen dat de hoek-

huizen gebouwd werden tussen 1542 en 1558 (Wyffels, A., *Het Hotel Reylof en het Rijke Gasthuis*. In: *Toerisme in Oost-Vlaanderen*, 1970 nr. 4, p. 665). Dit zou moeten bevestigd worden door verdere studie volgens de geëigende methodiek van het Gentse huizenonderzoek.

- ¹² De cijns bedroeg 4 schelling (wellicht Parisis munt). De locatie werd aangegeven als 'terram illam novam juxta domum illorum' (hun nieuw land naast hun huis, m.a.w. het huis van de leprozen). Dat dit land overeen zou komen met het huidige driehoekige bouwblok afgeleid door de Peperstraat, Hoogstraat en Begijnengracht (Verhulst, A., 1959, p. 6) is onjuist. Dit terrein is veel te klein. Waarschijnlijk omvatte het de ruime omgeving van het leprozenhuis (met dank aan Herman Rosseau). Braakliggende gronden hoorden in principe aan de graaf toe. Of de leprozenzorg van gravin Sybille, moeder van Filips, enige rol speelde in deze schenking laat de schenkingsakte in het ongewisse. De tekst vermeldt in zeer algemene termen dat dit gebeurde 'pro anima sua et antecessorum suorum' (voor zijn ziel en de ziel van zijn voorouders).
- ¹³ Gysseling, M., *Gent's vroegste geschiedenis in de spiegel van zijn plaatsnamen*, 1954, p. 37. De zone was niet toevallig laag en ongunstig gelegen bij het Broek. Recent archeologisch onderzoek toonde aan dat het terrein sterk opgehoogd werd tijdens de late middeleeuwen. Een datering van de onderste ophogingsniveaus bleek echter niet mogelijk (Berkers, M., Stoops, G., Akkerstraat. In: *Archeologisch onderzoek in Gent, 2002-2011*, Gent, 2011, p. 11-14). De Hoogstraat was een dam die dwars door het waterzieke gebied aangelegd werd en tot in de 14de eeuw regelmatig opgehoogd.
- ¹⁴ Maréchal, G., 1978, p. 40 en 80-82. In Brugge was, naast de termen akkerzieken (leprosi agrestres) en ziekelieden, ook de uitdrukking veldzieken (leprosi campestris) in gebruik.
- ¹⁵ Naast de acht versterkte 14de-eeuwse poorten waren er nog verschillende dienstdoorgangen, hulppoorten of secundaire poorten, maar die lagen niet aan de grote toegangswegen en ze waren van weinig betekenis of ze vervulden een zeer specifieke rol, zoals bv. de doorgangen voor boottrekkers (Devriese, L., *Gentse stadspoorten. Achterpoortjes*' van zeer verscheiden aard. In: *De Heraut*, 2008, jg. 43 nr. 4, p. 3-12).
- ¹⁶ De Potter, F., 1933, deel 8, p. 424 (met een verwijzing naar de SAG reeks 330 voor het jaar 1470-1471 zonder folioaanduiding).
- ¹⁷ Gysseling (1954, p. 75) geeft drie plaatsen aan die als der Zieke Liede aangeduid werden: naast deze bij de huidige Zieklien (*vor der Zieke Liede*, 1322) en buiten de Brugsepoort (*Overbrouc vor der Zieke Liede*, 1366) nog een derde buiten de Muidepoort. Als uitleg voor 'zieke lieden' houdt Gysseling het, als steeds, bondig: 'Melaatsen. Deze woonden op afgelegen plaatsen'.
- ¹⁸ Stadsarchief Gent (SAG), reeks 400 nr. 14, f. 154v.
- ¹⁹ Diericx, Ch-L., *Mémoires sur la Ville de Gand*, deel 2, 1815, p. 509. Met volgend commentaar: Entre ladite porte (Waelpoort) et l'ancien couvent des chartreux à Royenghem, s'élève un gros tilleul consacré aux âmes, ou si l'on veut aux mânes (de Romeinse huisgoden), dont il est fait souvent mention dans nos anciens registres. Une chapelle voisine qui en emprunta le nom, appartenait en 1459 à Jean Ghieslens, qui en disposa en faveur des lepreux. De benaming Zieke Liederen was ten tijde van Jan Ghieslens al (vermoedelijk) volksetymologisch vervormd tot Zielen Linde. Daarvan getuigen ook andere archiefbronnen aangegeven in De Potter, F., 1933, p. 449 (deel 8). De karthuizers (chartreuzen) waren tot in de 16de eeuw buiten de stadsvesten op Rooigem gevestigd.
- ²⁰ Gysseling, M., 1954, p. 75.
- ²¹ SAG, reeks 400 nr. 3, f. 146v. (1333-1334); Rijksarchief Gent. Vorstelijke domeinen nr. 216,

- f. 82 (1440): aan de noordzijde van de oliemolen 'buter zieker lieden tusschen der straten ende den watre jeghen de galchberchenen buter Mude poorten'.
- ²² SAG, reeks 301 nr. 63 (1494-5), f. 83. Over dergelijke begravingen: Devriese, L., Dood en begraven. Deel 6. Oneervol en ongewijd begraven tijdens het Ancien Régime. In: *Van Mensen & Dingen*, Gent, 2009, jg. 7, nr. 1-2, p. 44-57.
- ²³ Perceel 404 op de kaart 'Buiten de Dampoorte'. Vierde deel (1788) van landmeter De Deken (SAG, reeks 98 nr. 17): 'molen genaemt de Ziecke' (met dank aan André Verbeke).
- ²⁴ SAG, reeks 400 nr. 15 (1438-1439), f. 221; nr. 17 (1453-4), f. 421; nr. 19 (1459-1460), f. 276.
- ²⁵ Viaene, A., Leprozen onder de galg. In: *Biekorf*, 1953, jg. 54, p. 191. Vingers en handen van gehangenen waren gepeerde amuletten.
- ²⁶ Van den Bemden, F., Gand, rues et fonds bâtis. Ugent Bibliotheek, Hs. 2693, band 21.
- ²⁷ SAG, reeks 400 nr. 13 (1423-1424), f. 153; SAG, reeks 301 nr. 42 (1454), f. 30 (tekst bij Diericx, Ch.L., deel 2, 1815, p. 475). Volgens een domeinrekening van Sint-Pieters uit 1668 was de 'lazarye' gelegen bij een bolwerk 'up de Schelde' buiten de Sint-Lievenspoort (Diericx, ibidem), vermoedelijk op Ledeberg Bellevue tegenover het Leysenbolwerk aan de Kruitmagazijnstraat. Misschien slaat ook een vermelding van een gift aan de akkerzieken van *Luusberghe* op deze van Ledeberg (Bethune, E., *Cartulaire du Béguinage de Sainte Elisabeth de Gand*, 1883, p. 54).
- ²⁸ Gysseling, M., 1954, p. 75.
- ²⁹ Ladislav van Hoorebeke vermeldt een herberg (cabaret) Sieclien, ook genoemd Louis XIV, aan de hoek van de Ganzendries, een gelijknamige kruideniershandel en een Sieckeliedenbulck. Een bulck is een afgesloten (beloken) weide (Van Hoorebeke, L., Le lieu dit "Ziecliën". In: *Miettes d'archéologie*, 1927, p. 7-19). Het 'cabaret' droeg de naam Zieclien nog in 1871 (Van Lokeren, A., Chartes et documents de l'abbaye de Saint-Pierre au Mont Blandin à Gand). De aflijning in 1894 en de benaming Leeuwerikstraat in het Gemeenteraadsbesluit van 23 oktober van dat jaar, koninklijk besluit van 4 december. Over de straatnaam Zieclien: Fris, V., *De oude straatnamen van Gent*, Gent, 1925, p. 231. Een bijdrage van wijlen Suzanne Janssens in *Ghendtsche Tydinghen* (Gent, 1992, jg. 21, p. 234-240) getiteld 'Het Zieclien', bevat fantasievolle naamverklaringen van tal van plaatsen en vrijwel niets over het Zieclien zelf.
- ³⁰ Billet, J. Politije-Boeck, deel 1, f. 54 (21 aug. 1666); Costumen ende Wetten der Stadt Gendt, rubriek II, art. 9. In de uitgave door Petrus de Goesin (Gent, 1765) op p. 38.
- ³¹ SAG, reeks 93 nr. 4, f. 355-357v. Frans De Potter (1891, p. 35), die deze verwijzing aangeeft, las de naam Braempoort als Kraanpoort. In het postuum verschenen deel 8 (1933) van zijn *Gent van den oudsten tijd tot heden* werd dat gecorrigeerd (p. 426). Blijkbaar had De Potter het er moeilijk mee. Nadat Prosper Claeys opgemerkt had dat een gedeelte van de Braempoort (Brabantpoort) gebruikt werd om leprozen in op te sluiten, schreef hij in deel 4 (p. 472) van zijn grote werk: 'Dat, gelijk men onlangs schreef, de poort tot lazaret zou gediend hebben aan akkerzieken of melaatschen, kunnen we moeilijk gelooven; de akkerzieken woonden, klein in getal, buiten op den akker gelijk de benaming aanduidt, en de andere melaatschen werden verzorgd in het daartoe opzettelijk gebouwde hospitaal, bekend onder de naam Rijke-Gasthuis' (verwijzend naar wat Prosper Claeys publiceerde in *La Flandre libérale* van 18 september 1885; overgenomen in de *Pages d'histoire locale Gantoise*, deel 2, p. 6 van dezelfde auteur).

Correctie (Luc Devriese)

Mijn tekst over de Zieke Liederen, verschenen in G.T. nr. 3, bevat een fout in de passage over het opschrift op de toegangspoort tot het Gravensteen (p. 207). Niet Dirk van de Elzas was naast graaf van Vlaanderen, ook graaf van Vermandois (Viromandia), maar wel diens zoon Filips en dat enkel namens zijn vrouw Elisabeth. Deze laatste werd titelvoerende gravin van Vermandois in 1163 nadat haar oudere broer, gehuwd met een zus van Filips, op jonge leeftijd gestorven was aan ... melaatsheid. Filips trad op als effectieve heerser over dat gebied dat tot dicht bij Parijs strekte en ook Amiens omvatte. Na de dood van zijn vrouw moest Filips het in 1185 afstaan aan de jonge en uiterst energieke Franse koning Filips Augustus, in wie hij zijn meerdere moest erkennen. Bronnen: Van Werveke, H., Het beeld van Filips van de Elzas. In: *Langs Clio's paden*, 1969, p. 9-20; The Vermandois Succession. UC Press - E Books Collection (internet).

DE KOUTER

Pierre Kluyskens schreef dit artikel meer dan 40 jaar geleden

LANGE EEUWEN geleden, leefde dicht bij de Kleine Vleeshuissteeg en niet ver van de plaats waar heden het gebouw van de Bank van de Société Générale oprijst, een brave man, Olivier Minjau met zijne vrouw, Amalberghe Slangen en hun meer dan kroostrijk gezin.

Hij was de eerste beroemd gebleven Gentenaar die op de Kouter woonde.

Toen onze Sint-Niklaaskerk nog niet gevangen zat in haar houten en stalen long van stellingen en reclameborden, kon men aan een van de linkerpilaren een curieus schilderij bewonderen, waarop de echtgenoten Minjau afgebeeld stonden, omringd door hunne... 31 kinderen!

En onderaan dit paneel dat momenteel in de sacristie is ondergebracht, las men volgend opschrift:

“Hier licht begraven Olivier van Minjau ende Amelberghe Slangen, syn wettelick wijf was, ende hadden te samen eenendertich kinderen, met een smaels tien dochters en de reste zonen”. Onder die tekst, in nabootsing van ouderwets geschrift: “Welcke altzame ghestorve zyn vader moeder en al de kindere in ougsti 1526”.

Om een traan als een ei, te moeten wegpinken, nietwaar! En dan nog een tweede, wanneer men geluisterd heeft naar het aandoenlijk verhaal van die Gentse familie, zoals het ons door Sanderus, Descamps, Voisin en nog vele andere Gentse auteurs wordt verteld:

“Toen Keizer Karel op 24 januari 1526 zijn intrede deed te Gent, als graaf van Vlaanderen, bemerkte hij in de stoet onze Olivier Minjau met zijn een en twintig zonen. allen in prachtig uniform. Verwonderd dat een eenvoudige ambachtsman aan een zo kroostrijk gezin een voorname opvoeding had kunnen geven, liet Karel. Minjau op het Prinsenhof ontbieden, waar hij hem een pensioen schonk. Eilaas, enkele maanden later, in augustus van hetzelfde jaar, werd gans de familie Minjau door een geheimzinnige ziekte, de “zweetziekte” weggemaaid. De brave man werd met zijn vrouw en 31 kinderen op het kerkhof rondom de Sint-Niklaaskerk begraven”.

Tot op het einde van de vorige eeuw heeft eenieder aan die droeve geschiedenis geloof gehecht en niemand heeft ingezien dat Keizer Karel in januari 1526 in Spanje verbleef waar hij enkele dagen later in het huwelijk trad met Isabella

van Portugal; niemand heeft ingezien dat Karel reeds in 1515 zijn intrede deed te Gent als Graaf van Vlaanderen, en niemand gaf zich de moeite om in de archieven het spoor van die bewoner van de Kouter terug te vinden.

Frans De Potter die ons in het derde deel van zijn werk over Gent, het verhaal nog als zuivere waarheid opdiste, was de eerste om in een voetnota ergens in het vierde deel, zijn mea culpa te slaan: “Op 't gezag van Steyaert en enige andere schrijvers stelden wij in het vorige deel, dat deze echtelingen leefden onder de regering van Karel V”.

De Potter had immers een akte In de jaarregisters der Keure ontdekt waaruit duidelijk bleek dat Minjau leefde in het begin van de XV eeuw. Fris vond wat later een tweede document en zelfs een derde waardoor het mogelijk werd de mooie legende van Olivier Minjau en zijn 31 kinderen de kop in te drukken. In 1410 immers moest Olivier Minjau, misschien wel omdat hij met een kroostrijk gezin gezegend was, zijn huis “staende an den Cauter” verpanden; in een document van 1428-1429 wordt andermaal gesproken van hun huis “an de Cautere, bachten der Wevershuus” en een laatste archiefstuk leert ons dat Minjau in 1438 reeds overleden was, want op 1 februari van gemeld jaar verkopen de weduwe en twee zonen van Minjau het huis op de Kouter!

Naar alle waarschijnlijkheid is Minjau dus overleden, wellicht met enkele zijner kinderen, in 1436 toen een soort pestziekte verschrikkelijke verwoestingen te Gent aanrichtte.

Aan onze Kouter is ook de geschiedenis van een andere beroemdheid verbonden. Vele mensen geloven nog rotsvast dat de grote toondichter Grétry op de Kouter gewoond heeft, meer bepaaldelijk op de hoek van de Vogelmarkt en de Kouterdreef, waar nu het huis Wiskeman gevestigd is.

Steyaert in zijn Volledige Beschrijving van Gent, schrijft nl.: “Op den anderen hoek dier markt, naest de Vilderstraat, is de herberg de Diligentie. het huis waard de beroemde Luiksche toondichter Grétry, op het einde der verledene eeuw, gedurende vyf jaren woonde, en er een magazijn van muziek hield”.

Welnu Grétry heeft nooit te Gent gewoond en ofschoon meerdere werken van hem triomfantelijk onthaald werden in onze schouwburg, heeft Ernest Grétry waarschijnlijk nooit een voet op de Kouter gezet! Paul Bergmans was de eerste om in 1886 de misslag van Steyaert te doen uitschijnen.

In de Gazette van Gent van 2 januari 1928 heeft Van Werveke gepoogd een geldige uitleg te zoeken aan het verhaal van Steyaert: “Grétry schrijft hij, had het Ermitage van J. J. Rousseau gekocht te Montmorency in de omstreken van Parijs. Hij bracht er de Laatste jaren van zijn leven in welstand door, te midden van zijn huisgezin. Welnu het gebouw te Gent, op de hoek van de Vogelmarkt, dat de Diligentie verving, werd gedoopt “Café Montmorency”.

Was dat voor Steyaert voldoende om zijn mededeling aaneen te flansen?”. Enkele dagen later voegde Van Werveke er, in een nieuwe bijdrage, nog aan toe: “Het is dus wel zeker dat de beroemde toondichter Ernest - Modest - Celestijn Grétry niet te Gent heeft gewoond, maar wel zijn oudste broeder Jan-Jozef Celestijn, minstens van 1776 tot 1783”. En heel platonisch besluit schrijver: “Deze muziekverkoper boezemt ons veel minder belang in dan de toondichter”.

De Vrijdagmarkt heeft heel wat bloedbaden gekend en duizenden ware soldaten en krijgers zien samenstromen en ten strijde trekken. De Kouter, ofschoon Place d’Armes ofte Wapenplaats door de Fransen herdoopt na de inval van ons land door Sansculotten, heeft veel parades gekend, maar meestal waren het maar operettensoldaatjes.

Hier was het dat onze brave “Garde-Civiek” tot aan de vooravond van de eerste wereldoorlog kwam defileren en knipogen naar de mooie meisjes.

“Alignez-vous sur le trottoir” riep de luitenant en wanneer later de bevelen ook in het Vlaams werden gegeven, riep de officier “Geeft acht” en uit volle borst antwoordden de manschappen “...pintjes”.

Ja het was de tijd dat een uniform nog iets betekende, met de glanzende en verlakte shako, de mooie hanenpluimen en de groene kapot. Daarmede kon men ‘s zondags, na een tweetal uurtjes soldaatjespelen, nog menig week hart veroveren en na het “breekt het gelid” kon de bende uiteenstuiven in al de herbergen van de Kouter om “acht pintjes” te drinken.

Voor velen is die tijd van de Chaskens, de Blauwen, de Tjeeven of de neuzenmakers nog een zoete herinnering die ze in gedachten naar de Kouter terugvoert.

Wat weinigen weten is dat Russische kozakken op de Kouter, ten jare 1814, bivakkeerden. Zij waren het die de Fransen uit de stad verdreven, of liever de stad binnentrokken nadat de Fransen gevlucht waren.

Nooit greep er te Gent een dergelijke “verbroedering” plaats, nooit werden bevrijders zo geestdriftig door de Gentse bevolking onthaald, doch na een dag en een nacht, slonk het enthousiasme bliksemsnel, daar die Russen echte kozakkenmanieren hadden, t. t. z. met paard in de huizen binnendrongen, er met hun lans de beste brokjes van de tafel wegpikten, en vertrokken al roepende “borgemeester al betalen”.

Een hunner bleef niettemin een geweldige populariteit behouden: hun leider en eigenaar, kolonel Bogaloff, na een paar dagen door de Gentenaren omgedoopt in “Peetje Kozak”.

Toen zijn kozakken na enkele weken de stad moesten ontruimen, vooraleer een schot gelost werd, wierp Peetje Kozak, als laatste gebaar, en in volle

galop, tientallen muntstukken aan de menigte welke op de Kouter was samengestroomd om de aftocht van de “held” te begroeten!

Het was een der mooiste, althans een der meest gesmaakte “wapenfeiten” van onze Gentse Kouter.

De kleine geschiedenis van onze grote Kouter schrijven zonder een woordje te reppen over de bomen die met opgestoken kruin boven de daken heen, een nieuwsgierige blik in de oude stadskuip werpen, ware onvergeeflijk. Zij maken deel uit van het Gentse stadsdecor en met de bloemen die ‘s zomers onder het malse groen wat frisse lucht zoeken om niet te verdorren vooraleer verkocht te worden, vormen zij het groot, deftig en indrukwekkend natuursalon van het centrum, het mooie tapijtwerk van gebladerte dat de Gentenaren voor de strenge gevels van hun feestplein hebben gespannen.

Af en toe, wanneer de storm het boven de Arteveldestede wat al te bont maakt, ploft een van de oude olmen neer, als een grenadier van de wacht, maar dra reiken de takken hunne lange groene armen uit over de kale plek en na een paar maanden heeft de dubbele rij bomen opnieuw haar majestueuze aanblik teruggevonden.

Op dit feest-, parade-, oefen-, schiet- of marktplein zijn de bomen vrij laat opgeschoten, waarschijnlijk omdat men die open ruimte volledig heeft willen vrij houden. Het was slechts in de tweede helft van de XVIIe eeuw dat van een rationele beplanting sprake is: “Dynsdag den 16 December 1661, schrijft de Gentse politiemeester Justus Billiet, so waeren wij op den Peerdencautere om te besichtigen de dreven van de nieuwe gheplante lynden nu cortelynghe gheschiet, maer hebben bevonden merkelijke fouten in de plantagie van die sonderlynghe in de dreve staende op de noortsyde langs de straete, want daer is te veel plaetse ghelaeten vague tusschen de voorseyde dreve en de selve straete, waermede het midden van den cauter seer vermindert wordt ende de straete vermeerdert dat veel sal kosten om te calseyden”.

De eerste bomen waren dus geplant en met de eerste bladeren groeide onvermijdelijk ook de eerste kritiek van de Gentenaren op die bomen, een kritiek die sindsdien steviger en gezonder dan de bomen zelfven bleek te zijn, want zij is ver van uitgestorven.

Hij had een mooie stuiver gekost, bijzover dat de stad in schulden geraakte. Het was nog de naïeve tijd, toen men zich dierf bekommeren om een gat in de stadskas! “Het verhooghen ende effen legghen van den Cauter daer soo veel waeghens greys in is geghaen, de plantagen van alle de boomen daerop gheplant ende de groote steenen daer rontomme ghestelt tot het weirren van de carossen ende waeghens hebben de stad van Ghendt in groote schulden ghebracht”!

Te oordelen naar een paar oude prenten was het sop de kool of de boom niet waard, want er zijn op die gravures meer gaten en kale plekken dan bomen te bespeuren.

Wellicht ging men in de loop van de XVIIIe eeuw tot een volledige herplanting over, bomen die op hun beurt in 1826 verdwenen, nadat men ze enkele jaren vroeger had gesnoeid, natuurlijk veel te veel naar de zin van onze voorouders. De bomen werden toen vervangen door een dubbele rij linden die het slechts een halve eeuw uithielden en in 1883 moesten geveld worden

De Gentenaren vonden dit vaudevillespelletje van bomen planten en van zieke bomen vellen, op de lange duur wat belachelijk. Was de grond dan zo slecht of waren het de Gentse tuiniers die uit slecht hout gesneden waren?

Al wie 's avonds een armzalig bloempotje voor het venster begoot of er in geslaagd was een rozelaar in leven te houden in zijn tuintje, dacht nu naar de pen te mogen grijpen om in brief aan het stadsbestuur, in dagblad of pamflet eens te schrijven hoe het moest geschieden en waarom het drie eeuwen lang een mislukking was geweest.

Er verscheen zelfs van de hand van de directeur van de stedelijke plantsoendienst een curieuze brochure "Pauvres Tilleuls! Leur remplacement par de gros ormes à la Place d'Armes à Gand", die twee uitgaven kende en waarin schrijver, tevens de verantwoordelijke voor de nieuwe aanleg van de Kouter, in vaak lyrische bewoordingen zijn "meesterwerk" verdedigde.

En wat een meesterwerk! een zesjaren lange voorbereidende studie met een drietal verslagen aan het stadsbestuur; de aanstelling van een speciale commissie met deskundigen uit Brussel en zelfs uit Parijs; het vellen van 99 linden, het zorgvuldig voorbereiden van de grond op anderhalve meter diepte en vier meter breedte voor elke boom; het wegnemen van de slechte aarde en hare vervanging door goede aarde die men eens in een van de beste moestuinen ging opdelven en eindelijk het planten van grote olmen.

Dit was de revolutionaire zet van de plantsoendienst geweest: geen kleine boompjes meer planten, zoals dat in het verleden geschiedde, maar zware, volwassen bomen, welke men ter plaatse bracht met een speciale wagen die bereidwillig door de stad Antwerpen werd afgestaan.

De gehele "operatie bomen" die gans de stad op de been en ook wel in rep en roer bracht, kostte 9.200 F hetzij gemiddeld 93 goudfrank per boom. Rond sommetje, vooral wanneer men bedenkt dat de werklieden 3 F per dag werden betaald!

Daarmede was de put van de Gentse kritiek niet gedempt: de voorstanders van de platanen die water en bloed hadden gezweet om hun zienswijze er door te krijgen of van de wilde kastanjabomen die bijna even talrijk waren, gaven zich niet gewonnen en terwijl zij heimelijk de hoop koesterden dat de zware olmen

bij de eerste zonnestraal zouden sterven, voorspelden zij coram populo de spoedige ondergang van het gekste plan dat ooit te Gent werd ontworpen.

Nergens plant men nog olmen, beweerden zij, want die bomen hebben licht, lucht en een vruchtgrond, juist hetgeen men op de Kouter niet vinden kan; zij zuren bovendien verslonden worden door een leger wormen; men heeft ze gesnoeid als staken en het zijn viezige bomen “sa verdure est sombre, et puis d’horribles chenilles les attaquent. Ce sera du propre lorsque ces vilaines bêtes tomberont sur nos femmes et sur nos filles...”!

Alle pessimistische voorspellingen ten spijt, hielden de olmen meer dan een lente en een zomer stand, en houden vandaag nog immer stand in regen en zon, in sneeuw en storm, tot grote vreugde van de duizenden Gentenaren en wandelaars voor wie zij met hun eerste groene botten de lente aankondigen, met hun mooie koepel, een ideële zonne- of regenscherm uitmaken, met hun bruin of goudgeel kruin de laatste glimlach van de Herfst symboliseren met hun donkere takken en twijgen op de witgesneeuwde Kouter, een straal van poëzie in de triestige winterdagen brengen.

Meer nog dan al de bomen van onze parken, tuinen en lanen samen, zijn de majestueuze bomen van onze Kouter, de lievelingsbomen van de bevolking. Misschien ook wel omdat onder die bomen, elke rasechte Gentenaar ogenblikken van intens genot en vreugde heeft bekend bij het bewonderen van planten en bloemen, bij het beluisteren van een concert, het zien voorbijtrekken van stoet of processie, bij een plechtigheid, een feest, of zelfs heel eenvoudig wanneer hij ‘s morgens of ‘s avonds even op een bank is gaan zitten om te dromen, te kouten, of zo maar, plots en onweerstaanbaar aangetrokken door de atmosfeer van het plein.

Die banken van de Kouter waar jong en oud, dichters en verliefden, studenten en wandelaars het leven zacht en rustig hebben laten voorbijtrekken, zouden veel kunnen vertellen over Gent en zijn verleden, want banken staan er sedert eeuwen, vanaf de jaren 1400 en onze voorouders hielden er zoveel van dat het bijna heiligschennis was ze te beschadigen: wie op heterdaad werd betrap werd met geseling gestraft!

Binnen een paar jaren zal het twee eeuwen geleden zijn dat op een zonnige junizondag een Gentse tuinman, met name Toontje Verstuyft, met enkele bloempotten naar de Kouter trok en ze aan de voorbijgangers te koop aanbod. De week daarop kwam hij met een kruiwagen en bracht zijn bloemen en planten even gemakkelijk aan de man, en daar alle Gentenaren als bij wonder onmiddellijk ruiken waar een cent te verdienen is zonder veel inspanningen, had Toontje Verstuyft na een paar weken meer navolgers dan bloemen in zijn mooiste bloempot.

Toontje die zijn planten kocht bij Tieste, de tuinman der Borluut's, mocht slechts een paar centen winst overhouden, terwijl zijn concurrenten die bloemenkwekers waren, met volle zakken klinkende munt huiswaarts keerden, na eerst in een herberg van de Kouter hun laatste bloemen verkocht te hebben en een lekkere pint gedronken te hebben.

Zo ontstond gans toevallig de Gentse bloemenmarkt, de mooiste van het land. Veel heeft het moderne leven aan die markt niet kunnen veranderen. Weliswaar hebben de luxueuse wagens en camionetten het karretje en de kruiwagen vervangen, maar de eenvoudige Balsaminen en Kassauwen die Toontje van de hovenier van de familie Borluut had aangekocht om ze aan de rijke burgers en verliefden op de Kouter te verkopen, waren even mooi, even zonnig, even kleurrijk als de honderden azalea's, primulas of cyclamens, als die honderden ruikers rozen, anjelieren en dahlias die vandaag onder de oude bomen een geurende bloemen- en kleurenhaag vormen.

Toontje Verstuyft zal nooit hebben kunnen vermoeden dat zijn vernuftige zet om aan wat spaar- of drinkcenten te geraken het startpunt zou worden van onze bloemenmarkt en onrechtstreeks ook van onze Gentse Floralia.

Jaren na zijn dood heeft men hem bezongen en verheerlijkt en men heeft zelfs ten jare 1888 zijn portret tentoongesteld in Frascati, een portret dat in 1775 geschilderd werd en bewaard was gebleven in een familie van Gentse bloemisten. Zo beweerde men althans, doch de waarheid is enigzins verschillend. Dit portret was, zo lazen wij in een eigenhandige nota van Paul Bergmans, een kluchtige vervalsing te danken voor de gedachte aan E. Lacquet en voor de uitvoering aan Armand Heins... Dat ook heeft Toontje Verstuyft niet kunnen vermoeden, maar hiermede neemt hij de plaats in de legende van de Kouter naast Olivier Minjan en toondichter Grétry...

Hoe zouden wij onze wekelijkse kroniek ditmaal aan de Kouter niet wijden, nu hij opnieuw om meer dan een reden in het brandpunt van de belangstelling komt te staan en dat er zowat overal in de stad gepraat wordt over de veranderingswerken die thans in en om de vermaarde vierhoek plaats grijpen of er in de komende weken zullen geschieden.

Op de Kouter prijken nog twee historische gebouwen met grootse, aristocratische allure: de Hoofdwacht of Handelsbeurs en het Hotel Faligan of Club; beiden hebben heel wat stormen moeten trotseren, maar gelukkig is nooit een vandenhand op die prachtige gevels neergeploft.

Voor het overige heeft de Kouter, in zijn meer dan zeven eeuwen oude geschiedenis, het droevig lot moeten ondergaan van de meeste pleinen en straten van de stad, d.w.z. dat eerst in traag, weldra in versneld tempo de ene gevel na de andere verdween, zodat hij geleidelijk zijn aristocratisch karakter dat de

vreemdelingen zo sterk opviel en zijn aloud cachet heeft verloren.

Daar waar het vroeger het feestcentrum, het plein van het zoete leven was, waar hotels, restaurants en herbergen de wandelaars, toeristen en vreemde gasten tot een dolce farniente aanzetten, is onze Kouter in min dan een kwart eeuw, een plein van banken, kantoren en zakenburelen geworden, waar nog enkel de bloemenmarkt en het bomenloof 's zomers en 's zondags de mensen aanzetten om een paar ogenblikken in vertraagd tempo te leven.

Dat de architectuur zelve van de Kouter, door die opeenvolgende afbraken en verbouwingen haar grandioos karakter totaal heeft verloren, zullen wij geenszins beweren, want het is een der enige Gentse stadspleinen waar het urbanisme een zeker maatgevoel aan de dag heeft gelegd, de zwaarste misbruiken die elders legio waren, kon vermijden, en een zekere grootsheid, stijleenheden kon opdringen.

Het is vooral sedert de laatste wereldoorlog dat de Kouter een belangrijke gedaanteverwisseling heeft ondergaan die niet immer bijster gelukkig was, als b.v. wanneer men toeliet tussen de Zonnestraat en de Schouwburchstraat een flatgebouw op te trekken dat het evenwicht in de proporties, aan die zijde van de Kouter, geheel verbrak. In die grote vierhoek, tussen het Gerechtshof en de Kouter, telde onze stad een architecturaal ensemble dat wellicht niet mooi, dan toch zeer gelukkig geproportioneerd was, en als eenheid indrukwekkend voorkwam.

De Noordkant, gaande van de Korte Meer tot de Kouterdreef heeft ook heel wat wijzigingen in de laatste jaren ondergaan: twee grote winkels die zich misschien niet zeer harmonieus, dan toch niet al te wild in het ensemble wrongen, de nieuwe gevel van de Bank van Brussel die zich zeer sober en niet zonder monumentaliteit naast het Hotel Faligan profileert en vandaag de nieuwe gevel van de Kredietbank die in snel tempo uit de grond rijst.

Ook hij zal indrukwekkend zijn in zijn sobere lijn, nauw aansluitend bij de geest van de Bank van Brussel, zodat gans die vleugel van de Kouter opnieuw eenheid en cachet zal verkrijgen. Hierdoor zal nogmaals bewezen worden dat ook moderne gebouwen, indien zij niet opgetrokken worden in zware geraamten van beton of kubussen van staal en glas, zich zonder veel moeite, mits eerbiediging van de normen van proporties en hoogte, in het oude stadsbeeld kunnen inschakelen.

Het is natuurlijk jammer dat voor het optrekken van het nieuw gebouw, de mooie Empiregevel van het Hotel van Loo, het vroegere hotel de Draeck, moest gesloopt worden. Het hotel had veel allure en was een typisch en zeer geslaagd voorbeeld van de Gentse bouwtrant uit de beginjaren van de XIXe eeuw.

Er was ten andere lange tijd discussie in de schoot van de commissie van

Monumenten en Stedeschoon, temeer daar het eerste ontwerp van herbouw verlenging van de pseudo-Lodewijk XVI gevel van de Bank voorzag. Dit plan heeft men gelukkig laten varen en de nieuwe, sobere gevel, bekroond met vijf symmetrisch opgestelde oculi, zal een verfraaiing voor onze Kouter worden en zijn karakter van monumentaal plein accentueren.

Op een paar passen, tussen de Vogelmarkt en de Klein Vleeshuissteeg, heeft de sympathieke “Flora” zijn deuren moeten sluiten en dat slecht, maar helaas opgedrongen voorbeeld, wordt binnenkort gevolgd door het van alle Gentenaren zo goed gekende “Bodega” er vlak naast, op de Vogelmarkt. Een belangrijke Antwerpse Hypotheekkas heeft het ensemble, een 300 m² groot, aangekocht om er een kantoor in te richten, hetgeen de “financiële” atmosfeer van onze Kouter nog enigszins, indien het nog kon, zal verscherpen. Alle Gentenaren zullen de verdwijning van de Flora op de plaats waar weleer de officieren van leger en Garde Civique een smakelijke pint kwamen drinken, en waar later een bekende boekhandel gevestigd was, betreuren, want 'een herberg aldaar bracht wat leven en frisheid in het strenge decor.

“Hotel de la Poste”.

Aan de overkant van de Kouter beleeft het aloude Posthotel, het grootste en het belangrijkste van Gent, misschien zijn laatste dagen. Dit reusachtig complex van 1400 m², tussen de Beurs en de Opera en zich aan de achterkant uitstrekkende tot de Ketelvaart, wordt verkocht. Aan tien blauwe briefjes de vierkante meter, zal natuurlijk een rond sommetje moeten uitgegeven worden om er eigenaar van te worden, zonder dan nog de miljoenen te rekenen die zullen besteed worden aan een volledige modernisering en heruitrusting!

Alles laat echter voorzien dat het gebouw een hotel zal blijven; er zijn, naar het schijnt, onderhandelingen aan gang met twee ernstige liefhebbers, een grote brouwerij en een verzekeringsmaatschappij, die, beiden, indien zij eigenaar worden van het complex, zijn huidige bestemming zullen behouden.

Laten wij hopen dat een oplossing in die zin kan gevonden worden, want Gent heeft een paar voorname hotels met standing nodig. Indien het voortduurt met het sluiten van hotels en restaurants, zal het binnen afzienbare tijd niet meer mogelijk zijn in de hoofdstad van Vlaanderen, nog een wetenschappelijk of ander congres van formaat in te richten, bij gebrek aan degelijke en voldoende hotelkamers!

Zover zijn wij te Gent geraakt met het probleem van het toerisme en hotels en dit op het ogenblik dat iedereen reist en dat de internationale uitwisselingen en congressen met de dag talrijker worden. Gent is helaas, sedert de aanleg van de autosnelweg Brussel – Oostende, een etappestad geworden, een stad die men bezoekt om dan elders, bij gebrek aan comfortabele hotels en avond-amusement, te gaan overnachten.

Moest na Flora, l'Auberge, de Café des Arcades, le Petit Café, l'Hotel Royal, le Grand Café, het Kelderke, de Diligentie en zovele anderen thans ook het Posthotel verdwijnen, dan zou omzeggens niets meer overblijven van de "gastronomische" Kouter, die hij gedurende meer dan een volle eeuw is geweest, van dit feestplein dat hij sedert onheuglijke tijden was, toen koningen en keizers alhier steekspelen kwamen bijwonen, cavalcaden en praalstooten kwamen bewonderen of persoonlijk deelnemen aan de dans of met het St. Sebastiaans- of St. Jorisgild naar de koningsvogel schieten.

Elk plein van onze stad heeft zijn eigen verleden, stempel en karakter. De Vrijdagmarkt was het officiële plein, het forum waar graven en vorsten plechtig werden ingehuldigd en trouw kwamen zweren aan de wetten, voorrechten en privilegiën van onze voorouders, het plein waar in oorlogstijd de gemeentemilitiën, de gilden en corporaties gewapend samenstroonden om voor de vrijheid van hun stad ten strijde te trekken, het plein ook van oproeren, omwentelingen, waar al de veten, de geschillen tussen volders en wevers in

een bloedbad werden uitgevochten.

De Koornmarkt daarentegen was en is het commercieel centrum van Gent gebleven, het symbool van de actieve, naarstige stad, op een paar meter van de oude haven en koornstapel, de plaats waar diligences en vigilanten waren en reizigers afzetten en waar nog heden alle grote wegen samenkomen, waar vreemdelingen, zelfs degenen die Gent per trein vervoegen, belanden omdat het op de Koornmarkt, ster van de stad is, dat Gent begint en eindigt.

De Kouter heeft nooit die koortsachtige activiteit gekend. Is de Vrijdagmarkt het plein geweest van het grote, bewogen leven, de Koornmarkt dat van het dagelijkse leven, zo is de Kouter steeds het plein van de feestelijkheden, van de plechtigheden, van het volksvermaak, van het gemakkelijke leven, van de ontspanning geweest, een oase voor groot en klein midden de woelige, nerveuse stad, het plein waar men komt wandelen en kuieren, praten, zoals die elegante dames van weleer waarover de anonieme schrijver van "l'Hermitte en Belgique" het had: "attirées autant par le désir d'être vues que de voir, elles regardaient avec autant de liberté qu'on les regardait".

Ja, de Kouter wekt voor de Gentenaar schone en zoete herinneringen op van volksbals, van concerten, van bloemen, van aangename en soms beslissende ontmoetingen, van glimlachen. Hij heeft voor hem immer een feestkleed; hier vergeet hij zijn kommer en zorgen om rustig te slenteren onder de hoge bomen, midden de bloemen of om de afschuwelijke kiosk.

Van de overige stadspaleinen kan men gemakkelijk de grote geschiedenis schrijven; voor de Kouter is men geneigd te gaan snuffelen in de "petite histoire." en men vindt er tientallen anekdoten in die wij u in een volgende bijdrage zullen vertellen.

De "petite histoire" van het theaterleven te Gent is zeker de heerlijkste bladzijde niet uit de geschiedenis van onze Kouter. Moeten wij daarin de reden zoeken waarom de Gentenaren, in de vorige eeuw, het project van Kieckepoost niet hebben aanvaard, de nieuwe Schouwburg tussen Vogelmarkt en Klein Vleeshuissteeg, met de ganse voorgevel op de Kouter uitgevend, zoals het past voor een belangrijk gebouw, op te trekken, en hun Schouwburg maar liever naar de Schouwburgstraat hebben verwezen, waar hij slechts zijn neus, die geenszins het neusje van de zalm is, op het plein mag uitsteken? Want als feestplein duldt onze Kouter geen halve vreugde, geen verveling of mislukking. Het moet er vrolijk, onbezonnen aan toegaan bij de volksfeesten. briljant, vol licht en fonkelende kleuren bij de grote plechtigheden, met tussen in de zoete stemming van het dolce farniente op zondagen, en de gezellige wandeling of verpozing na het werk.

Bomen, bloemen en banken zorgen thans voor het in the mood brengen van

de wandelaar, bij gebrek aan de talrijke en sympathieke herbergen afspanningen, restaurants en clubs, die in vroegere jaren, de Gentenaren nog meer aanzetten om op de Kouter, ergens gezellig aan een terras gezeten, de gebeurtenissen te komen bespreken of na te kaarten over die duizend en een kleine en pittige details die het dagelijks sociaal, politiek en gezelschapsleven van een stad uitmaken.

Daar las men de Gazette van Gend of het Journal de Gand, daar zag men gedurende de Honderd Dagen, de Franse émigrés die Lodewijk XVIII in ballingschap hadden gevolgd, het nieuws van hun blad “Le nain couleur de rose” commentariëren, daar bespiedde men achter de vensters van een herberg, vriend of tegenstrever die blij of bedrukt, een of ander lokaal binnentrok.

Want tientallen maatschappijen hebben voor korte of lange duur haar zetel op de Kouter gevestigd, in eigen gebouw, op de verdieping van een café, of doodgewoon rond het wit-marmeren blad van een Café Montmorency of het Hof van Engeland; maatschappijen, “chocheteits” die met het uitbotten van de olmen het licht zagen en met het vallen van de dorre bladeren in de vergetelheid verdwenen; verenigingen van adel of burgerij, letterkundige, artistieke of zangmaatschappijen, waar een glas geledigd werd en alles, na een kleine entracte, bleef zoals het was, op voorwaarde dat er geld in de kas overbleef en dat er onder de leden geen ruzie ontstond, twee moeilijk te vervullen voorwaarden. “Men moet maar eens de oude gazetten doorbladeren, schreef een journalist een halve eeuw geleden, om zich te overtuigen dat de Gentenaars ten allen tijde een zwak gehad hebben om maatschappijen te stichten, scheuring te verwekken, waaruit dan nieuwe maatschappijen ontstonden, die op hun beurt ruzie zagen ontstaan en tot nieuwe splitsingen aanleiding gaven”!

Het was een herberg van de Kouter, het Hof van Engeland, door de Gentenaren het Boerenhol genoemd (die bijnamen waren een specialiteit van onze Gentenaren en er was zelfs op de Kouter een herberg met name “Peertstrontje”) dat een van een typische plaatselijke maatschappijen de Harmonie van St. Cecilia, die in 1840 ontbonden werd, in 1810 zag stichten.

Sommige herbergen schijnen ‘n bijzondere aantrekkingskracht op de maatschappijen uitgeoefend te hebben, als bv. het Café Montmorency, dat later het Café Pierre werd: de Liberale Studenten hielden er een tijdlang – hetgeen bij studenten nooit een lange tijd is – hun woelige vergaderingen; de leden van de kring “L’Avenir” en het Kunstgenootschap sloegen er insgelijks gedurende een paar jaren hun tenten op.

Tussen de Hoofdwacht, de huidige Beurs, en het Gildenhuis van St. Sebastiaan, achtten vele Gentse maatschappijen de plaats en het kader” voldoende gezellig om er te vergaderen of een lokaal in huur te nemen. Zo zag men er een tiental jaren de leden van de enigmatieke Société littéraire, samengesteld

uit “membres ecclésiastiques, civils et militaires” bijeenkomen; enigmatiek omdat wij steeds nog niet kunnen uitmaken wat dat curieus mengsel van geestelijken, burgers en vooral militairen er wel kon verrichten. Op de letterkunde, zoals hun benaming het nochtans zou laten vermoeden, zullen die heren zich niet erg toegelegd hebben, want er is ons van die kring geen enkele publicatie, tekst of zelfs manifestatie bewaard gebleven!

Daar zetelden ook gedurende enkele jaren de Melomanen, tot dat zij in 1865 uitweken naar het hoekhuis van Zandberg en Nederpolder, het gewezen Ooglijdersgesticht..

Ook de leden van de “Union” maakten er vrij lang meer ruzie dan nuttig werk, hetgeen uiteindelijk op een scheuring in de maatschappij leidde, zodat twee cafébazen in plaats van één, er hun brood bij konden verdienen.

Al die verenigingen die samen genomen honderden regelmatige en even zoveel onregelmatige leden telden, brachten het gewenste klimaat aan onze stedelijke Kouter.

Op zon- en feestdagen steeg de temperatuur van de gezelligheid en de zorgeloosheid – want wie had zich toen niet zorgeloos en veilig gevoeld wanneer hij de Garde civique voor generaal Ligy zag defileren – en werd de Kouter het grote rendez-vous van alle standen, van jong en oud, want omzeggens niemand verliet de stad, zelfs niet in de warmgecatalogeerde zomermaanden. Op allen, Gentenaren en vreemdelingen, maakte de Kouter dezelfde sympathieke indruk. “Sous l’allée d’arbres qui borde la grand’place et le Grand Café, schreef een Fransman die Lodewijk XVIII te Gent gevolgd had, étaient disposés deux ou trois files de chaises, où venaient alternativement se reposer de jolies femmes. Autour d’elles papillonnaient des marquis, des vicomtes affublés d’une espèce de chapeu-claque...”.

“Nog is onze Kouter, schreef Frans De Potter op het einde van de vorige eeuw, de grote vrijstermarkt van Gent en de paren komen er bijeen onder ‘t lommer van de boomen, tusschen de prachtige bloemuitstallingen onze hoveniers, onder de medeslepende tonen eener wals of onder het opwekkend gedommel van een pas-redoublé. Eene plaats, waar zovele jonge harten aan ‘t blaken zijn gegaan, waar zoo vele zuchten geloosd en zoo vele blikken van verlangen en verwachting gewisseld zijn, ‘t wonder dat het volk ze lief heeft”! Men vrijt niet veel meer op de Kouter, tenzij in de late uurtjes, omdat er nu duizend en een andere plaatsen zijn om dat niet voor Jan en alleman in volle stadscentrum te moeten tonen; maar ‘s zondags wandelt men er nog graag rond het middaguur wanneer bezwete muzikanten zich in trompetten en trombonen doodblazen om de wandelaars wat ontspanning te verschaffen. Spijtig genoeg heeft nog geen enkele fanfare luid of hard genoeg kunnen spelen of blazen om het

afschuwelijk kiosk dat er in, 1879 naar de plannen van Pauli werd gebouwd en maar niet wil wegroesten, in de lucht te doen vliegen.

Vrijen is plezant en dansen is gezond, maar onze Kouter heeft nog andere feesten gekend dan het jaarlijks kloefkensbal, waarvan het eerste in 1844 doorging, in bijzijn van koning Leopold I.!

Soms was de verlichting betoverend, als bv. bij de Blijde Intrede van Albrecht van Saksen en Maria-Christina van Oostenrijk, toen de Kouter met niet min dan 15.000 lantaarnen werd verlicht, of in 1803 toen Bonaparte met zijn echtgenote een bezoek bracht aan Gent. Het onthaal was zeer hartelijk omdat velen, de handelaars en nijveraars in de allereerste plaats, na al de uitspattingen van de Franse Republikeinen in Bonaparte de man van de orde, de rust en de welvaart dachten te mogen begroeten.

Het nachtfeest hem op de Kouter aangeboden was de clou van de plechtigheden. Midden de Kouter had men een reusachtige tent, 140 voet lang, 45 breed en 40 hoog, opgetrokken, waar Bonaparte en zijn vrouw, de zwartharige Josephina, een uur lang verwijsden, terwijl “de plaetse, zo schreef de Gazette van Gend, rondom versierd was met verlichte arkades en festons”.

Maar zelfs die feesten waren kinderspel vergeleken bij de grote tornooien, gaaischietingen en feesten van onze gilden. Hoe hoger wij in de tijd terugklimmen, des te weelderiger en grootser de feesten en plechtigheden. De Kouter was ten andere in die tijd veel ruimer en leende zich uitstekend tot die demonstraties van praal en machtsvertoon van hertogen en graven. In hun schitterende harnassen, op hun prachtig uitgedoste paarden, traden prinses en edellieden in het strijdperk om op het eerste trompetgeschal de tegenstrever te lijf te gaan en te vechten tot de dood, spektakel waarop onze voorouders zo verlekkerd waren!

De graven van Vlaanderen, de hertogen van Bourgondië, Keizer Karel, Filips II, woonden op de Kouter die toverachtige tornooien of “triumphen” bij, onvergetelijk schouwspel voor het oog, uitzonderlijk spektakel van kunde en handigheid.

Hoe enig mooi moet het geweest zijn die ruiters te zien aantreden “ghewapent totten tanden, met ghesloten teelmetten, ende al met fluweelen rocx onder haer hernasch uut kyckende, al van colueren ende daerop gheborduert wel een palme breet, ende hadden plumaigiën...”

Op die kleurrijke beschrijving van onze Kouter door Marcus van Vaernewijck, op die briljante evocatie van de schoonste momenten uit de kleine geschiedenis van ons feestplein, willen wij onze wandeling in zijn verleden besluiten om, zoals elke Gentenaar, onder het groene lover van de bomen, een rustige zondagwandeling midden de kleurentover, niet der barnieren en harnassen,

maar der bloemen te ondernemen...

Dat de jongste verklaring van burgemeester Claeys over de bomen van de Kouter, op een bijeenkomst met plaatselijke journalisten, heel wat deining heeft verwekt en zeker niet met vreugde en geestdrift door de Gentse bevolking werd onthaald, zal wel niemand verwonderen.

Gent, de bloemenstad, is arm aan bomen geworden. Het nijpend en met de dag ingewikkelder wordend probleem van verkeer en parkeergelegenheid heeft te dikwijls de bestaande bomen als eerste slachtoffers uitgekozen. Zo zagen wij ze met tientallen worden gerooid aan de Karel de Kerchovelaan, aan de Koning Albertlaan, aan het tuintje van de Bijloke waar de mooiste boom van de stad verdween, en op nog veel andere plaatsen, straten en lanen, maar tot op heden werden de bomen waarvan de Gentenaren het meest hielden, de olmen van de Kouter, gespaard. Zij hadden vast burgerrrecht verworven in de Arteveldestede, zij maakten deel uit van het Gents stadsgezicht, net als de torens van onze kerken, de gevels van onze historische gebouwen. Aan hun majestueuse bladerkruin heeft elke Gentenaar herinneringen uit zijn jeugd

“Morituri te Salutant”
De laitse olmen...

vastgehangen. Hij heeft er gewandeld en gekuierd, gelachen en gedanst, gedroomd en gevreeën, hij is er gekomen aan vaders hand, heeft er bloemen gekocht voor Moederkensdag, voor een verjaardag, met Kerstdag of Nieuwjaar, hij is er komen lonken of knipogen naar de mooie meisjes, hij is er na de lange wintermaanden, doorheen het eerste groen ook het eerste lentezonnetje komen begroeten, hij heeft er de concerten bijgewoond, heeft er misschien zelfs een middagdutje op een bank gedaan.

Met de duizenden planten en bloemen onder het groene gewelf, is de Kouter in het leven van elke Gentenaar, sedert verschillende geslachten, een brokje vreugde of hoop, een zonnestraal, een lichtpunt zelfs in tijd van oorlog of van droefheid.

Maar geen Gentenaar die zich de Kouter zonder bomen kan indenken, als een kale plek tussen gevels waarvan velen, te velen de laatste jaren banaal zijn geworden en waarvan sommige die men aan 't optrekken is of wil optrekken, dit ereplein van de stad niet waardig zullen zijn. De Kouter zonder bomen zou voor de Gentenaar, ...zijn" Kouter niet meer zijn, dit plekje romantisme in de moderne stad, zoals dit greintje romantisme en poëzie dat zelfs in het hart van de meest geblaseerde moderne mens blijft moeien.

Eilaas, de oude olmen of iepen, om het juiste woord te gebruiken. zijn ziek, doodziek, aangetast van een ongeneesbare kwaal.

Vele onder hen hebben de laatste jaren hun houten pijp aan Maarten moeten geven, andere zien hun takken bij de minste stormwind afkraken, en bomen die schijnbaar nog gezond zijn, werden reeds door de zware kwaal aangetast. In deze omstandigheden en om redenen die wij infra zullen ontleden, heeft het stadsbestuur de principiële beslissing genomen alle bomen van de Kouter te rooien en door jonge bomen te vervangen. Het College heeft in deze gewichtige zaak het advies van de stedelijke Commissie voor Monumenten en Stadsgezichten willen inwinnen die eveneens, zij het mits zeker voorbehoud, het lichtsignaal op groen heeft gezet, zodat naar alle waarschijnlijkheid de olmen van de Kouter volgende maand voor de laatste maal hun groen lentekleed zullen aantrekken om dan in de komende herfst te worden gerooid.

Waarom? Waarom deze radicale oplossing die iedereen pijnigt en die men slechts met tegenzin, om een erger kwaad te vermijden kan aanvaarden.

Onze voorouders hebben gedurende eeuwen een Kouter zonder bomen gekend. Hij was een wapenplein, een paradeplein waar ook markten en schiet-oefeningen werden gehouden, zovele activiteiten die een open ruimte ver-eisten.

Het is pas rond het midden van de XVIIe eeuw dat men voor het eerst tot een ordentelijke beplanting van de Kouter overging, zoals wij het vernemen van

een ooggetuige, de politiemeester Justus Billiet, wiens geschriften wij reeds menigmaal mochten aanhalen: ‘Dyndsag 16 december 1661, so waeren wij op den Peerdencautere om te besichtigen de dreven van de nieuwe gheplante linden cortelynghe gheschiet’.

Indien wij echter een oogslag werpen op oude tekeningen en prenten, zien wij dat de beplanting met veel fantasie gebeurde en dat er heel wat gaten in dit groene scherm voorkwamen.

In de loop van de volgende eeuw, werd, zonder dat wij de juiste datum konden achterhalen, tot een nieuwe beplanting overgegaan, doch, te oordelen naar een schilderij van 1765, was het nogal povertjes, vooral aan de kant van de Hoofdwacht.

Het was in 1822, ten tijde van het Hollands Bewind, toen de Kouter met zijn hotels, zijn restaurants en terrassen een gastronomische en mondaine Kouter was geworden, dat de gemeenteraad eens ernstig het probleem van de bomen aldaar ging bestuderen en op 25 februari een Commissie aanstelde bestaande uit de hh. Vispoel, Minne, Kervyn en Van Aelbroeck: “...que la plantation actuelle de la Place d’Arme soit entièrement renouvelée sur un plan régulier et qu’à cet effet, tous les arbres, tant vieux que récemment plantés, soient remplacés par de jeunes plants en tilleuls et marronniers sauvages alternative-ment”.

Enkele maanden later diende de Commissie haar verslag in, en men liet het eerste ontwerp van een gemengde beplanting met linden én wilde kastanjebo- men varen. Men gaf de voorkeur aan de linden, zoals dit reeds in de XVIIe en in de XVIIIe eeuw het geval was geweest.

De linden hielden wat meer dan een halve eeuw stand. In de jaren 1870 was het echter voor de specialisten duidelijk dat deze bomen stilaan maar zeker aan ‘t wegwijnen waren: had men ze te veel of te weinig gesnoeid, slecht ver- zorgd, niet tijdig de ziekte kunnen bestrijden? Men heeft het niet kunnen uit- maken, doch telkenjare, werden vanaf de maand juni of juli, de bladeren geel en zij vielen van de bomen nog voor de zomer ten einde was.

Men besloot dan ook kordaat in te grijpen en al de bomen te rooien. De zaak verwekte heel wat deining in de pers en in de politieke middens maar in 1883 werden al de linden geveld.

Hoofdzaak was nu tot een rationele beplanting over te gaan en de oorzaak te vinden van de kwaal die de linden had aangetast. Men schreef hem aan aller- lei oorzaken toe: slechte grond, ongezonde lucht, gevaarlijke uitwasemingen van fabrieken, defec te gasleiding onder de grond, gebrek aan zorgen, enz. maar de ware oorzaak heeft men nooit kunnen achterhalen.

Uiteindelijk besloot het college, na advies te hebben ingewonnen van een Commissie in dewelke deskundigen uit Parijs en Brussel zetelden, de grond

zorgvuldig te prepareren op anderhalve meter diepte en vier meter omtrek voor iedere boom, de aarde te vervangen en nieuwe bomen, olmen, te planten. Geen piepjonge bomen, maar grote, volwassen olmen die men ter plaatse bracht met een speciale wagen die de stad Antwerpen bereidwillig had afgestaan.

De Operatie olmen – er waren juist geteld 99 bomen – kostte 92.000 goudfrank hetgeen in die jaren een aanzienlijk bedrag was.

Zij hebben het gedurende 85 jaar volgehouden en daar het reeds volwassen bomen waren bij de beplanting, kan men gerust affirmeren dat de oudste olm van onze Kouter ouder is dan de oudste inwoner van Gent!

Enkele onder hen zouden het wel nog een paar jaartjes kunnen uithouden, met af en toe een zware tak die op een wagen of een voetganger zou neerploffen. Reeds werd ruim een vierde van de bomen door jonge olmen vervangen die maar traag de hoogte en de breedte ingaan midden de hoogstammige ouderlingen. Ze voorts een voor een, naar gelang de oude sterven, vervangen, zou een slechte politiek zijn en binnen afzienbare tijd onze Kouter een triestig aspect schenken.

Maar waarom werden al deze olmen ziek?

Wel, heel eenvoudig omdat al de olmen in Europa ziek zijn.

Het begon gedurende de eerste wereldoorlog ergens in Europa, en zoals de pest of de cholera zich gedurende de Middeleeuwen over gans de wereld had kunnen verspreiden, zo ook zette de epidemie zich van land tot land uit en tastte ook de olmen van de Gentse Kouter aan. Men noemt ze de Iepenziekte en omdat men ze voor het eerst in 1919 in Nederland min of meer wetenschappelijk vaststelde, de Dutch elm disease.

Geen olmenlaan, geen olmenweg die er van gespaard bleef. De minste wonde aan de schors van de boom wordt hem fataal, en God alleen weet hoevele snijwonden men bij de versiering van de Kouter met de Gentse Feesten, Nieuwjaar en andere feesten, de oude olmen heeft toegebracht.

Plots gaat de boom of gaan enkele takken aan 't verwelken, de bladeren vallen af, de takken breken en het is amen en uit met de mooie olm.

Indien men een zieke tak afsnijdt of indien er een afbreekt, geraken de houtvaten op die plaats verstopt, er ontstaat een schimmel, *Graphium ulmi* genaamd of *Ceratostomella* (*Ophiostoma*) *Ulmi*, die door een verraderlijk diertje, de iepenspintkever, de grote kever *scolytus scolytus*, of de kleine, *scolytus multistriatus*, van boom tot boom wordt overgezet.

Biologen. o.m. Dr Schwartz en Dr. Buisman hebben vruchteloos gepoogd naar een heelmiddel tegen de kwaal uit te kijken: de ziekte is zo erg dat geen insectendodend of ande product heil of genezing kan brengen.

Alle olmen van de traditionele soort zijn vanaf hun geboorte ter dood veroor-

deeld.

Het enig redmiddel was een nieuwe, zeer resistente soort iepen te kweken. Ook de Plantsoendienst van de stad Gent heeft er zich enkele jaren geleden een flink lot van aangeschaft, met het oog op een herbeplanting van de Kouter. In 1962 werden aldus 130 olmen aangekocht en geplant op de kwekerij te De Pinte. Men heeft ze om de twee jaar verplant en zij zijn thans ca 3 m. onder de kroon, $\pm 4,50$ m. boven de kroon, met een kroonbreedte van ± 2 m. en een stamomtrek van ± 22 cm. Het is nu de laatste maal dat zij kunnen verplant worden en het is dan ook hetgeen het stadsbestuur heeft aangezet tot het rooien van de bestaande iepen over te gaan ten einde de definitieve planting van de jonge bomen in de eerstkomende herfst mogelijk te maken.

Het standpunt van de stedelijke Commissie is enigszins verschillend: zij heeft zich neergelegd bij het des- en vakkundig opgesteld ziekte-bulletin, maar zij wenst dat bij de herbeplanting zou uitgekeken worden, hier of elders, naar volwassen resistente olmen. Aldus zou de overgang van het huidig uitzicht van de Kouter naar zijn nieuw aspect minder brutaal zijn.

En inderdaad het is niet omdat men te De Pinte over een gros piepjonge olmen beschikt die op andere plaatsen van de stad welkom kunnen zijn, dat niet alles in het werk moet worden gesteld om een honderdtal volwassen olmen te vinden. Het zijn toch geen witte raven die men zoekt, en wie zoekt vindt, ook de nodige resistente en grote olmen.

Pierre Kluyskens

WEL EN WEE IN EN NABIJ GENT - SINT-PIETERS DEEL 1 (1912 - 1918)

VOOR U VERZAMELD UIT 31 600 EDITIES VAN DE GAZETTE VAN GENT

Je kan er donder op zeggen dat bij de aanvang van een nieuwe eeuw in Gent het "stationsyndroom" opduikt. Dat was zo van 1909 tot 1913 en thans hebben "ze" in Sint-Pieters-Aaigem en de omgeving van het Maria-Hendrikaplein weer prijs.

Het einde van de werken is nog lang niet in het verschiet, maar naar algemeen wordt aanvaard, belooft het resultaat ronduit verbluffend en spectaculair te zijn, een stad als Gent meer dan waardig.

Vier afleveringen lang, verspreid over de jaren 1912-1940, zullen we U trachten te boeien met een greep uit de vele lotgevallen die in het station of de buurt daar omheen treingebruikers en omwonenden positief of negatief wisten te beroeren...

20 november 1912

De nieuwe statie Gent-Sint-Pieters is gisteren om 4 uur in de morgen zonder enig ceremonieel in dienst gesteld door de aankomst van de internationale trein uit Oostende naar Keulen en Baden.

Als wij zeggen dat de beampten van de statie, van de hoogste rang tot de laagste, bij de aankomst van de trein *recht* stonden, dan komt dat kortweg door het ontbreken van de nieuwe meubelen voor de verschillende diensten die er overgebracht zijn. Men zal er zich voorlopig moeten behelpen met oude kasten en dergelijke uit de voorlopige statie die weldra moet verdwijnen. Ze is dus geopend, maar ver van volkomen gereed.

Van de zeven voorziene winketten zijn er voor het ogenblik maar drie geopend, één voor de spoorwegkaarten en ticketten, één voor de telegrammen en brieven met spoedbestelling en één voor het reisgoed.

Als enige meubilering staan een paar kastjes voor de kaarten en een tafeltje met een telegraafstoel. De inrichting van het postbureau is niet gereed gekomen en de postdienst is nog niet in de statie ondergebracht.

De gebouwen zelf zijn voltooid en bieden een prachtig geheel met muren in steen van verschillende kleuren en grootse versieringen van wanden en gewelven, waarop in grafiet zichten zijn afgebeeld uit provinciën en voorname steden van België.

De grote onderaardse doorgang die door trappen al de verschillende sporen zal bedienen, is geheel en al voltooid. Men bereikt de gang langs een zevental treden, vermits hij hoger gelegen is dan de eigenlijke wandelzaal van de statie.

Voor het ogenblik worden nog maar vier spoorbanen gebruikt. Men werkt nu dapper aan het ophogen van het oude baanvak, teneinde zo spoedig mogelijk het getal bruikbare sporen te vermeerderen. Men is ook naarstig bezig met het bouwen van grote schuilhuizen om de voorlopige, houten daken te vervangen. We zagen heden morgen twee werklieden die boven in de toren die het statiegebouw bekroont aan de arbeid waren. Zou het onmisbare uurwerk er nu toch komen? Wij hopen het.

Op de grote vlakte die zich voor de statie uitstrekt waren stadswerklieden, aardewerkers en kasseileggers volop doende met het in orde brengen van de openbare wegenis.

Met bevreemding stellen de nieuwsgierigen vast dat de grote hangaar, die in de nabijheid van de statie opzettelijk voor de standplaatsrijtuigen gebouwd werd, onbezet blijft, terwijl de koetsiers zich met hun rijtuigen langs het statiegebouw opstellen.

14 december 1912

Sedert gisteren is in de statie Gent-Sint-Pieters het postbureel *Gent 10* geopend, rechts van de ingang voor reizigers. De postmeester is de heer Van Beneden, die vroeger het bureel aan de Kortrijksesteenweg bestuurde. De winketten zijn op werkdagen open van 7 tot 7 uur, op zon- en feestdagen van 9 tot 11 uur.

20 december 1912

Men zal ten spoedigste moeten zorgen voor een degelijke verlichting van de grote plaats voor de nieuwe statie Gent-Sint-Pieters. Men heeft daar in de laatste tijd verscheidene modellen van lantaarns beproefd, de ene al sierlijker dan de andere en daar is het tot nu toe bij gebleven.

23 december 1912

Het spoorwegdepartement heeft besloten de onderaardse gangen van de Sint-Pietersstatie ook langs de kant van de Sint-Denijslaan te doen openen, teneinde voor de vreemdelingen de toegang tot de *Wereldtentoonstelling* te vergemakkelijken.

7 januari 1913

Om voor de vreemdelingen de bezoeken aan de merkwaardigheden van de stad te vergemakkelijken werden in de statiën Gent-Zuid en Gent-Sint-Pieters zichten geplaatst van stedelijke en provinciale historische aantrekkelijkheden. Aan de uitgang van de Sint-Pietersstatie vernemen ze door twee opschriften in vier talen, waar ze hun reiskaartje moeten afleveren, dat het inlichtingskantoor gevestigd is in de grote hal van de *Wereldtentoonstelling* en welke de eerste merkwaardige gebouwen zijn die ze te bezoeken hebben.

17 maart 1913

Het departement van financiën heeft in overeenstemming met dat van de spoorwegen besloten, in de statiën Gent-Zuid en Gent-Sint-Pieters voorlopige douaneburelen in te richten, om de personen die de *Wereldtentoonstelling* bezoeken toe te laten er hun reisgoed te doen controleren, indien dat door de buitengewone omstandigheden niet zou gedaan zijn aan het grensbureel.

20 april 1913

De minister van spoorwegen heeft in de statiën Gent-Zuid en Gent-Sint-Pieters een lokaal ter beschikking gesteld van het bestuur der *Wereldtentoonstelling*, om er een inlichtingsbureel te installeren voor het bekomen van een tijdelijk verblijf in de stad.

In de statie Gent-Sint-Pieters zal in de linkervleugel een lokaal worden ingericht voor het *Werk ter Huisvesting van Jonge Meisjes*.

24 april 1913

Het spoorwegbeheer heeft besloten aan leden van maatschappijen die naar de *Wereldtentoonstelling* reizen, kaartjes tegen halve prijs af te leveren, uitsluitend geldig voor of uit Gent-Sint-Pieters, zo voor de heen- als de terugreis.

Foto's 1913.

* *Wereldtentoonstelling te Gent van 26 april tot 3 november 1913.*

26 april 1913

De stedelijke beplantingsdienst heeft één der pleinen voor de statie Gent-Sint-Pieters in een zeer lieve square veranderd.

De statie wordt langs binnen versierd met azalea's en andere planten. De lange gaanderij onder de opgehoogde spoorbaan is bezet met laurierbomen in groene kuipen, die een zeer lief zicht aanbieden. De kaai waarlangs de koninklijke trein om 2 uur 30 moet aankomen is mee met bloemen versierd.

2 mei 1913

Eergisteren viel rond 11 uur in de morgen de bliksem op de statie Gent-Sint-Pieters. Hij drong langs de deur in het postbureel en vertrok langs een venster zonder enige schade te hebben aangericht. Alleen deed hij een pak brieven uit de handen van een briefdrager op de grond vallen.

1 juli 1913

Wat een goed gedacht kan geven van het talrijk bezoek aan de Tentoonstelling, is de statistiek van de aankomst der reizigers in de statiën van Gent.

Gewoonlijk komen op zondag langs de Zuidstatie 7 000 tot 8 000 personen naar de stad. Dit aantal steeg nu tot 14 000, waarvan 2 700 leden van maatschappijen.

Te Gent-Sint-Pieters waren er zondag 16 000 reizigers, waarvan 2 093 leden van verenigingen.

In beide statiën moesten talrijke bijzondere treinen worden ingericht.

26 juli 1913

De plaats voor de statie Gent-Sint-Pieters komt langzamerhand geheel in orde. Juist voor de hoofdingang heeft men op de hoeken van een groot vierkantig plein ronde vlakken opengelaten. Daarin komen in gekleurde mozaïek allegorische afbeeldingen voor van voornamen Gentse nijverheden: het weven, het spinnen, de metaalnijverheid en de hofbouw.

De standplaats voor rijtuigen naast het mozaïekplein blijft door de huurkoetsiers verlaten. Alhoewel ze overdekt is, moet het stationeren er trouwens niet aangenaam zijn, want deze week geleet zij op een echte waterplas!

17 september 1913

Gisteren heeft men in de Sint-Pietersstatie drie elektrische ophaalbakken in werking gesteld. Tot nu toe moesten al de reisgoederen door de werklieden langs de trappen op en neer worden gedragen.

4 oktober 1913

Op de Maria-Hendrikplaats is thans de prachtige mozaïekvloer met allegorische beelden voltooid en het geheel wordt door elkeen bewonderd. Men klaagt echter algemeen dat er te weinig banken zijn.

3 november 1913

Sluitingsdag van de Wereldtentoonstelling.

9 november 1913

Het stadsbestuur heeft op de prachtige Maria-Hendrikplaats een zestal rustbanken doen stellen.

Men heeft reeds gesproken over een gepaste locatie om er na het sluiten van de *Wereldtentoonstelling* de prachtige beeldengroep *Het Ros Beyaert* van de heren De Beule en Ingels over te brengen. Men kan in de stad geen betere plaats vinden.

9 februari 1914

Terwijl aan de ene kant de bewoners van Gent-Zuid ijverig werken voor het behoud van hun statie, spannen alle belanghebbenden van Gent-Sint-Pieters zich niet minder in om er op aan te dringen dat de prachtige lokalen van hun wijk meer en meer zouden gebruikt worden.

Zo klagen zij er over dat dagelijks 42 treinen door hun statie rijden zonder er te stoppen. Dit heeft voor gevolg dat talrijke personen van de wijk der Kortrijksepoort zeer dikwijls verplicht zijn zich per tram naar de Zuidstatie te doen voeren.

14 februari 1914

Het schepencollege heeft in overleg met de staat de bepalingen vastgesteld van een bijgevoegde overeenkomst van 29 juli 1912 aangaande de inrichting

van de standplaats der huurrijtuigen aan de statie Gent-Sint-Pieters. De stad zal op kosten van de staat wijzigingen uitvoeren aan de riolen van de Maria-Hendrikplaats, om de afloop van het water te verzekeren rechts van het schuildak.

Volgens de bepalingen van een overeenkomst met de stad koopt het spoorwegbeheer een strook grond aan de Clementinalaan, bestemd voor het bouwen van een woning voor de statieoverste.

10 maart 1914

De personen die in de omgeving van de Afsneestraat wonen klagen geweldig dat de waakzaamheid daar erg te wensen overlaat, vooral op het terrein van de staatsspoorwegen. Zodra de duisternis invalt ziet men kerels de ijzeren afsluiting van de spoorbaan overklimmen, om kort daarna met een buit terug te keren en rechten te doen eerbiedigen, door gelijktijdig de noodwendigheden van de oude wijken en degene van de nieuwe wijk Gent-Sint-Pieters te behartigen. Het heeft zijn werkzaamheden aangevangen met bezoeken aan de Gentse senatoren en volksvertegenwoordigers van de drie partijen, die allen hun steun hebben beloofd.

10 juni 1914

Dinsdagavond vergaderden in de gelagzaal van het *Hôtel Cosmopolite* aan de Albertlaan een groot aantal inwoners van de wijk om over te gaan tot het stichten van een *Comiteit ter Verdediging der Belangen van de Wijk Gent-Sint-Pieters*.

Het voorlopig bureel werd voorgezeten door de heer advocaat L. De Bie, bijgestaan door de heren J. Legrand en E. Vander Mensbrugge.

Het hoofddoel van de vergadering betrof niet de tegenwerking van de groep Gent-Zuid, maar te trachten te bekomen dat al de treinen die door Gent-Sint-Pieters rijden er zouden stoppen om de reizigers toe te laten op of af te stappen.

Uit verscheidene inlichtingen door aanwezigen verstrekt blijkt, dat dagelijks 30 tot 40 treinen door de statie rijden zonder er stil te houden. Zelfs zijn er die in de Sint-Pietersstatie stoppen, maar de reizigers mogen niet afstappen. Men besloot dat in dit alles zo spoedig mogelijk moet worden verholpen en daarom is het nodig dat de belanghebbenden zich verenigen.

Enkele sprekers vonden dat men zich ook tot het stadsbestuur moet wenden om meer leven en nering te brengen in de nieuwe wijk, die zoals het *Zuiderkwartier* te Antwerpen geroepen is om een nieuwe *stad* te worden.

Een aanwezige meende zelfs dat de aangekondigde handelsfoor zou moeten ingericht worden op het nieuwe plein voor de statie, in plaats van in die achterhoek van de gewezen dierentuin aan Gent-Zuid. De kwestie van een wekelijkse bloemenmarkt op het plein blijft trouwens ook in de onderhandelingen met het stadsbestuur steken.

30 juli 1914

Door het uitbreken van de Oostenrijks-Servische oorlog heerste gisteravond een buitengewone beweging aan de statiën. De binnengeroepen verlofgangers en de soldaten van de hogeschoolcompagnie vertrokken met de avondtreinen. Het eerste linieregiment, waarvan nog twee bataljons te Gent verblijven, kreeg gisteren het bevel de staf in de garnizoensplaats Ath te gaan vervoegen. De voorwacht rukte onmiddellijk op en zat reeds in de statie Gent-Sint-Pieters in de trein, toen het tegenbevel kwam. De twee bataljons vertrekken pas heden in de vroege morgen.

1 augustus 1914

In de stad hoort men over niets anders spreken dan de algemene mobilisatie en Duitsland dat op oorlogsvoet is. Gisteren zijn in de Sint-Pietersstatie zes bereden batterijen van het eerste artillerieregiment uit Oostende aangekomen. De kanonniërs werden met hun stukken naar de Citadellaan gestuurd, waar de caissons aan de zij-uitgang van de *Leopoldskazerne* met het voorgeschreven aantal houwitsers volgeladen werden. Daar bevonden zich heel wat nieuwsgierigen.

In de statiën van Gent-Sint-Pieters en Merelbeke stonden gisternamiddag een groot aantal wagons gereed voor het vervoer van paarden, kanonnen en troepen. In Gent en omstreken werden oproepingsbrieven rondgedragen door politieagenten, nachtwakers en veldwachters.

Vanaf 7 uur heerste er een buitengewone bedrijvigheid in de statiën. Aan Gent-Sint-Pieters vertrokken nu en dan troepjes soldaten. Verscheidene ambulancewagens kwamen toe welke dienst zullen doen in geval het nodig is. Ze werden naar de kazerne op het Sint-Pietersplein gevoerd.

3 augustus 1914

In de nacht van zaterdag op zondag sliep een deel van de binnengeroepen derde lansiers van Brussel onder de blote hemel op de Maria-Hendrikplaats. Tussen 3 en 5 uur 's morgens vertrokken vier bijzondere treinen uit Gent-Sint-

Pieters met soldaten in bezetting te Gent, in bestemming naar de grenzen. Zondagnamiddag zijn 400 geniesoldaten aangekomen. Ze werden gekazerneerd in de katholieke school van de Kortrijksestraat.

* *Op 4 augustus vielen Duitse troepen aan de oostgrens België binnen.*

4 augustus 1914

Aan de statie Gent-Sint-Pieters wachtte een talrijke menigte de eerste gekwetsten af, alhoewel verschillende hooggeplaatste personen hen verzekerden dat daar niets van was.

Rond 9 uur 30 verliet de voorwacht van het tweede linie de kazerne om van daar naar de grens te vertrekken. Om 10 uur vertrokken de nog in de stad verblijvende kanonniërs. De officieren groetten de menigte die in dichte scharen met het leger meeliiep naar de statie. Het zag er zwart van het volk en de geestdrift die daar heerste was niet te beschrijven. De laatste afscheidsgroeten waren zeer aandoenlijk.

Om 11 uur 30 trokken de soldaten de statie binnen, nog steeds begroet door het gezang van het volk en de kreten *Leve het leger! Leve België!*

6 augustus 1914

Gisteren werd de wijk van de Sint-Pietersstatie geheel in rep en roer gesteld. Rond 4 uur 30 in de namiddag kwam een talrijke menigte afgezakt naar de Maria-Hendrikaplaats. Men wist dat daar een Duitse haarsnijder woont die tevens sigaren en andere rookartikelen verkoopt.

Eensklaps werd het uitstalraam stuk geslagen, maar wat erger was, de gehele inhoud van het magazijn werd geplunderd. De politie, onder leiding van de heer commissaris Piron, kwam spoedig ter plaatse en kon geholpen door burgers, veertien kerels aanhouden die in hun zakken nog gestolen koopwaren hadden.

Een celrijtuig en een drietal andere brachten de aangehouden en naar het gevang. Zij werden nog dezelfde avond naar het paleis van justitie gevoerd en verhoord. Onder hen was een jongen van dertien jaar.

7 augustus 1914

De laatste reservetroepen die zich nog in de stad bevonden en ondergebracht waren in scholen in de Kortrijksestraat en de Van Monckhovenstraat moesten heden morgen om 6 uur in de statie Gent-Sint-Pieters vertrekken. De burger-

wacht is thans gelast met het bewaken van de spoorwegviaducts en bruggen.

12 augustus 1914

Gisteravond zijn rond 11 uur in de statie Gent-Sint-Pieters 3000 jonge vrijwilligers uit Mechelen aangekomen.

Zij werden ondergebracht in de grote zaal van het *Feestpaleis*, waar een aantal Boy-Scouts als slaapgoed voor de nodige bussels vers stro hadden gezorgd. De jongelingen zullen hier verder geoefend worden om dan de leemten aan te vullen van de 9° en 12° linieregimenten.

15 augustus 1914

In Gent-Sint-Pieters, de grote doorgangsstatie Brussel - Oostende, zijn reeds 45 treinen geschorst. Gisteren vertrokken nog twee treinen met vrijwilligers, één naar Oostende en één naar Mechelen.

Al de treinen die te Gent aankwamen of uit de stad vertrokken zaten en stonden bomvol reizigers die zieke of gewonde soldaten gingen bezoeken of familieleden kwamen gerust stellen.

20 augustus 1914

Woensdagnamiddag kreeg het bestuur van het *Rode Kruis* van de krijgsoverheid bericht dat de ambulance in het *Flandria Palace Hotel* onder militair bestuur werd geplaatst, teneinde een duizendtal gekwetsten te kunnen opnemen die uit Leuven en Brussel worden gezonden.

De Maria-Hendrikaplaats stond zwart van het volk, in bedwang gehouden door de burgerwacht. De menigte groette stilzwijgend de aangebrachte gekwetsten. Er waren er van alle wapens, ook gendarmen.

In de loop van de nacht zijn ontelbare treinen, bestaande uit locomotieven en ledige wagons, langs Gent-Sint-Pieters naar Oostende gestoomd. Er was een trein bij van 45 wagons en een andere van 16 aangegekoppelde locomotieven.

22 augustus 1914

Het is een feit dat het grondgebied van onze provincie door de vijand betreden is geworden. In de statie Gent-Sint-Pieters stond het gistermorgen vol locomotieven en wagons welke het spoorwegbeheer naar Noord-Frankrijk zal sturen. Al de klaarstaande treinen werden zoveel mogelijk naar Antwerpen,

Brugge en Oostende gestuurd.

5 september 1914

Rond 8 uur 45 ontwaarde men plots boven de nieuwe spoorweglijn Brussel - Gent een aeroplaan die in de richting van de stad stuwde. Een eindweg boven de statie Gent-Sint-Pieters gekomen beschreef het luchttuig plots een bocht en de vijandelijke vlieger scheen de richting van het oosten te nemen.

Plots zag men uit het toestel een klein zwart stipje werpen, het was een bom. De massa die op een aanzienlijke afstand van de Henleykaai stond, hoorde eensklaps een allergeweldigste knal. De bom was op het dak van het magazijn Dutry-Massy neergekomen. Uit de vaststelling bleek het om een handgranaat te gaan. Men is overtuigd dat de bom bedoeld was voor de spoorlijn Brussel - Gent, ter hoogte van de statie.

5 oktober 1914

Teneinde plaats te maken voor andere gekwetsten zijn in Antwerpen de hospitalen ontruimd en 600 werden naar de gasthuizen van Gent overgebracht. De trein werd in de statie Gent-Sint-Pieters dadelijk door juffers, dames en leden van het *Rode Kruis* omringd, die de soldaten lekkernijen en sigaren aanboden. Bijzonder werden de Engelse juffers opgemerkt, die heel de nacht op hun post waren gebleven en deze niet vroeger verlieten om wat rust te nemen, vooral eer zij wisten dat hun aanwezigheid enige uren kon gemist worden.

6 oktober 1914

Sedert gisteravond moeten al de reizigers die te Gent-Sint-Pieters afstappen, aan de aldaar op wacht staande gendarmen een paspoort of een ander identiteitsbewijs vertonen.

8 oktober 1914

Honderden stuks veldgeschut zijn gisteren langs de spoorweg door Gent-Sint-Pieters getrokken. Jonge agenten van de wijk, waarvan enkele in burgerkledij, werden naar daar gezonden om de aankomst af te wachten van Franse marinnefusiliers

Drie regimenten reservisten, onder het bevel van admiraal Ronarch, kwamen uit de statie en werden door de aanwezigen luidruchtig begroet.

De Fransen riepen *Vive la Belgique* en trokken op naar de Brusselsesteenweg

om er in de omgeving van Melle de Schelde te gaan verdedigen.

12 oktober 1914

Heel de avond was er in de stad een grote troepenbeweging. Meest al de soldaten, Verbondenen en Belgische, verlieten de stad in allerlei richtingen langs de statiën Gent-Zuid en Gent-Sint-Pieters. Ook talrijke buurttrams werden daartoe gebruikt. De ontruiming duurde voort tot er geen enkele soldaat meer te Gent was.

* *De stad Gent werd op 12 oktober 1914 door de Duitse troepen bezet.*

14 oktober 1914

De spoorwegbruggen van de lijn Brussel - Oostende over de Leie en de Schelde zijn in de lucht geblazen. Alle vervoer moet te voet of per voertuig geschieden.

30 oktober 1914

Duitse ambulanciën zijn ingericht in het *Flandria Palace Hotel* en zijn afhankelijkheden, alsook in de lokalen van Gent-Sint-Pieters, het *Feestpaleis* in het park en de beide restaurants aldaar.

Op de gebouwen door de Duitsers betrokken en de uurwerken in de statiën is het Duitse uur ingevoerd, 55 minuten voor op het Greenwichuur.

2 november 1914

Gisteren werd door Duitse spoorwegbedienden en werklieden van de spoor dienst de ijzeren weg tot aan Brugge volledig hersteld. Daardoor kunnen de Duitsers nu alles per spoor verzenden van Gent-Sint-Pieters tot Brugge. Het gewone reizigersverkeer per trein is thans geschorst.

4 november 1914

Het verkeer over de Maria-Hendrikaplaats is volkomen verboden zone geworden wegens het aanbrengen en wegvoeren van Duitse soldaten in en uit het *Flandria Palace*. Dagelijks komen treinen met gekwetsten voor een kort verblijf in het Feestpaleis of de normaalschool. Begeleid door een muziekkorps marcheren ze dan weer naar de statie, om verder te trekken naar het westelijk front.

Duitse bezetting 1916.

16 november 1914

In de statie Gent-Sint-Pieters is gisteren een trein uit Kortrijk binnengekomen waarop ook burgers waren toegelaten. De reis kost 10 centiemen per kilometer, gaan alleen. Kortrijk is 46 kilometer van Gent verwijderd, zodat het gaan en keren 9,20 frank kost. Voor die reis betaalde men in gewone tijden, 2,80 frank, gaan en keren.

2 december 1914

Langs de statie Gent-Sint-Pieters worden bijna dagelijks Duitse troepen en materialen naar het westelijk front gevoerd.

2 maart 1915

Er rijden thans regelmatig treinen tussen Gent-Sint-Pieters en Brussel-Noord. Men kan verscheidene uren in de hoofdstad vertoeven en om 10 uur terug zijn. Eens de prijs van de biljetten vermindert zal elkeen van de reisgelegenheid willen gebruik maken, zeer tevreden de weg in twee uren af te leggen. Vroeger mocht daar naar het oordeel van de reizigers nog geen uur worden aan besteed.

Wij moeten bekennen dat de reis van Gent-Sint-Pieters naar Brussel met de spoorweg in normale voorwaarden geschiedt. Voor de reizigers die rechtstreeks naar Brussel moeten is er alleen het ongemak, dat het een boemel- of lokaaltrein betreft die in het algemeen belang, in alle gemeenten stil blijft staan.

Bij de terugkeer 's avonds naar Gent zijn de wagons verlicht bij middel van kleine blikken doosjes, waarin kaarslampjes branden.

10 september 1915

Enige dagen geleden kwamen verscheidene Belgische soldaten in de statie Gent-Sint-Pieters aan. Op een patrouilletecht aan de Yzer waren zij door de Duitsers gevangen genomen. Het waren krachtige, gezonde jongens van 20 tot 21 jaar, die reeds sedert het begin van de oorlog te velde getrokken waren, later in Frankrijk werden geoefend en in het soldatenpak gestoken.

Met behulp van de Duitse militaire overheid was het mogelijk in de hal van het *Feestpaleis* een kort weerzien te bewerkstelligen tussen de soldaten en hun familiebetrekkingen die tijdig bericht ontvingen.

9 november 1917

De 21 jarige Alfons Van Opbroeck, gehuisvest te Ronse, is in de Sint-Pietersstatie over de omheining gesprongen langs de kant van de Sint-Denijslaan. De jongeling kwam vijf meter lager op de straatstenen terecht en werd na de nodige verzorging met zware inwendige kneuzingen naar het gasthuis overgebracht.

* De Duitse bezetter trok zich uit Gent terug tussen 1 en 11 november 1918.

4 november 1918

In de week van 20 tot 26 oktober werden in de stad tientallen bruggen door de Duitse genie ondermijnd en van obussen voorzien, om ze bij de aftocht op te blazen.

Vrijdag 1 november, hoogdag van Allerheiligen, werden tijdens de hoogmis in de kerk van Sint-Pieters-Aalst oorverscheurende slagen gehoord. De Duitsers hadden de spoorbanen in de Sint-Pietersstatie in de lucht doen vliegen. De doorgangen voor de reizigers waren ingestort, de viaducten aan de Krijgslaan en de Kortrijksesteenweg vernietigd en de tunnel naar de Voskensstraat op twee plaatsen zwaar beschadigd.

Op 2 november begon hun algemene verhuis. De avond voordien hadden ze nog de Stropbrug en de Snepbrug doen springen.

13 november 1918

Overal is men nieuwgierig te weten hoe het staat met de bruggen in de stad. Er zijn geen andere gesprongen dan spoorwegbruggen en viaducten. Daar zijn de wegen die er onder lopen versperd. Men is volop bezig met de opruimingswerken. Overal worden openingen gemaakt waar weldra rijtuigen door zullen kunnen.

29 november 1918

Woensdagavond is rond 7 uur brand uitgebroken in de Sint-Pietersstatie. Een houten barak die op de sporen stond is de prooi der vlammen geworden. De pompiers hebben verdere uitbreiding voorkomen.

3 december 1918

In afwachting dat men nabij Gent-Sint-Pieters de spoorwegbruggen kan herbouwen is men bezig een voorlopige lijn aan te leggen beneden de spoorwegdijk, van de Stropbrug langs de Stropstraat en de Clementinalaan tot voor de Sint-Pietersstatie. Daardoor is de tramdienst langs daar voorlopig afgeschaft. De heer burgemeester Braun heeft in de zitting van de stedelijke raad verklaard, dat de stad werken laat uitvoeren voor het spoorwegbestuur, omdat de heer minister bevel heeft gegeven om de herstellingen zo spoedig mogelijk aan te vangen.

18 december 1918

Zondag 15 december hebben voor het eerst treinen gereden tussen Merelbeke en Gent-Sint-Pieters. Zij rolden over de nieuwe viaduct van de Hundelgemsesteenweg te Ledeberg, over de voorlopige Stropbrug en het noodspoor langs de Stropstraat en de Clementinalaan tot voor de statie aan de Maria-Hendrika-plaats.

Wanneer aan *De Snep* de noodbrug over de Leie gelegd is, zal langs de Afneelaan op de goederenkoer verder gereden worden naar de statie te Drongen.

25 december 1918

Het verkeer betert stilletjes aan. De treinen worden talrijker en ze rijden langs om regelmatiger. Het gaat het slechtst in de omtrek van Gent omdat de spoorlijnen, bruggen en viaducts op tamelijk grote afstand vernield zijn geworden. De militaire genie werkt echter snel en doelgericht en er zijn zo goed als overal noodbruggen en noodlijnen aangelegd, zodat al de lijnen die in Gent samenlopen met elkander verbonden zijn.

Zo rijdt men reeds van Brugge naar de Sint-Pietersstatie en van Snepbrug naar Ledeberg en Merelbeke, vanwaar men in verbinding is met Gent-Dampoort.

Erik De Keukeleire

Fragmenten uit "Station Gent-Sint-Pieters (1832-1940)" - 380 pagina's - 2008 - uitgaven in eigen beheer.

**VERGETEN GENTSE SCHRIJVERS:
FRÉDÉRIC DE SMET (GENT 1876 – GENT 1948)
KUNSTSCHILDER, KUNSTCRITICUS.**

Frédéric Emile De Smet werd geboren te Gent in 1876 in de Zuidstationstraat. Zijn vader Jean Auguste was fabrikant. Frédéric woonde vanaf 1931 in de Egmontstraat 11.

Hij was de achterkleinzoon van architect Louis Roelandt (Nieuwpoort 1786 – Gent 1864), de belangrijkste stadsarchitect in de periode van het classicisme.

Frédéric De Smet 1876 - 1948.

Frédéric komt uit een intellectueel en artistiek gezin. Zijn familie was verwant met de families Van Overstraeten en Geefs.

Frédéric De Smet was leerling aan het Sint-Amand Instituut en tegelijk leerling aan Sint-Lucas Gent. Daarna, van 1893 tot 1897, van Jean Delvin aan de Gentse Academie (klasgenoten waren o.a. Oscar Colbrandt, Hippolyte Daeye, Alfons Dessenis, Julius De Praetere, Léon en Gustave De Smet). Tenslotte volgde hij ook nog de lessen aan het Hoger Instituut te Antwerpen. Hij was tevens leerling van

beeldhouwer Mast, van Van der Stappen te Brussel en Julian te Parijs. Hij verbleef ook zes maanden in Italië. Hij schilderde, tekende en beeldhouwde. Hoofdzakelijk marines., die hoog gewaardeerd werden. Hij kende alle groten van zijn tijd: Verhaeren, Lemonier, Meunier, Auguste Rodin, zelfs Sarah Bernardt. In 1897 en 1900 dong hij mee naar de Prijs van Rome, in 1900 ook naar de Godecharlesprijs voor beeldhouwkunst. Van 1905 tot 1910 woonde hij te Parijs. Daarna werd hij noodgedwongen directeur van een jutefabriek te Temse (1910-1919). Hij speelde ook muziek: violoncello. Zijn grafisch gedicht "La Mer", in wit-zwart, dat hij realiseerde na een langdurig verblijf tijdens een winter aan zee, werd vergeleken met de gravures van Gustave Doré. Hij stelde tentoon te Antwerpen, Kortrijk, Doornik... doch slechts één keer te Gent in de Cercle Artistique et Littéraire, waarvan hij secretaris was.

Frédéric De Smet was, naast plastisch kunstenaar, in de eerste plaats een kunstcriticus: Bien-Public, Savoir et Beauté, Flandre Littéraire, Gand Artistique. Als kunstcriticus had hij permanent behoefte aan gegevens en degelijke documentatie over kunstenaars en hij stelde de regering voor een dergelijke volledige lijst van alle Belgische kunstenaars op te stellen in een Jaarboek... maar minister Nolf is daar niet op ingegaan. Waarschijnlijk ligt zijn voorstel aan de basis van zijn eigen zeer uitgebreide verzameling documenten. Hij maakte deel uit van talloze jury's, o.a. die van de Driejaarlijkse Gentse Salons; hij was lid van een lange lijst kunstgenootschappen; hij was verantwoordelijk voor tentoonstellingen in de Cercle Artistique et Littéraire. Hij hield zich ook actief bezig met hulp aan kunstenaars. Een man van kunst in de meest letterlijke zin van het woord.

Hij liet een zeer uitgebreid, alfabetisch geordend, archief na over Belgische en Europese kunstenaars. Het bevindt zich in de Handschriftenzaal van de universiteitsbibliotheek van Gent.

Hij schreef monografieën over Gustaaf Vanaise, Albert Baertsoen, Emile Claus, James Ensor, Georges Buysse, Théophile Lybaert, en verder nog **Het werk van de kunstverdiene** (over auteursrechten), **Les Arts et Métiers, L'art religieux, Valentin Vaerewijck. Son oeuvre**, 1932.

Hij was lid van het Museum voor Schone Kunsten te Gent. Hij was ook lid van de Commissie, voor Monumenten.

Daniël Van Ryssel

LITERATUUR

- Job, H. Keurvels, G. Chabot, L. Maeterlinck, A. Cavens, L. Van Puyvelde, A. De Rudder, Frédéric De Smet, Gand Artistique, nr. 11, november 1925, p. 225 - 244.
Fra Diavolo, Frederik De Smet een veelzijdig man, De Dag, 17 maart 1939.

GENTSE MEMORIEDAGEN: 20-21-22-23 DECEMBER

20 December 1754

De erfgenamen van Philippe Papejans de Morchoven verkopen zijn eigendom op de Kouter aan Hector Falligan d'Aubuisson.

20 December 1817

De rijke bibliotheek van de gewezen Baudeloo-abdij wordt overgedragen aan de Universiteit.

20 December 1942

Dood van Arnold Vander Haeghen, lid van een familie die toch heel wat betekend heeft voor Gent. Hij werd geboren op 19 Januari 1869.

Het begon met Désiré die hier geboren werd in 1797 en de stichter was van de voornaamste drukkersfamilie uit de 19 eeuw in Gent.

Na het overlijden van zijn nonkel Frans Bogaert neemt hij in 1827 diens drukkerij over en blijft ze verder uitbaten in de Onderstraat. In 1836 komt hij in het bezit van het "Hotel Clemmen" in de Veldstraat en vanaf 1841 is het dààr dat hij "De Gazette van Gent" drukt.

Hij heeft 2 zonen: Eugène en Ferdinand. Désiré sterft in 1850 en zijn weduwe zet de zaak verder; 3 jaar later neemt zoon Eugène de zaak over. Zijn broer Ferdinand zou vermaardheid verwerven als historicus en bibliofiel. Hij was bibliothecaris van de Universiteitsbibliotheek en schonk zijn verzameling van meer dan 10.000 Gentse drukken aan de Universiteit. Zijn zoon Victor zou gedurende 34 jaar onze Stadsarchivaris zijn, Ondervoorzitter van de "Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent" en Secretaris van de "Commissie van Monumenten en Stadsgezichten".

Eugène die de drukkerij overgenomen had bracht ze tot grote bloei en het is onder zijn leiding dat de "Gazette van Gent" haar grootste oplage kende: 5.000 exemplaren in 1870. Eugène stierf in 1880, zijn zoon was nog maar 11 jaar oud. Het is pas in 1905 dat de 36-jarige Arnold de zaak gaat beheren. Het is vanaf Arnold dat de familienaam in 2 woorden werd geschreven.

Hij schonk het Hotel Clemmen bij testament aan de Stad Gent onder beding dat het gebouwencomplex zou gerestaureerd worden. De Stad kwam definitief in het bezit van het gebouw in 1946 dat van dan af "Hotel Vander

Haeghen” genoemd werd.

De notaris die deze transactie regelde had aan de Stad voorgesteld de weduwe van Arnold uit te nodigen op het Stadhuis om haar te bedanken. Dit gebeurde, maar toen zij daar aankwam moest ze 20 minuten wachten vooraleer door de Burgemeester ontvangen te worden. De notaris die blijkbaar de gewoontes op het Stadhuis kende had vlug op eigen kosten een groot boeket bloemen gekocht dat haar aangeboden werd in naam van de Stad. Zonder dat had ze het moeten stellen met een “merci”.

Arnold was een geboren fotoreporter en in 1946 vond men op een van de zolders van het huis vele honderden negatieven van foto's die hij in de periode 1890-1910 gemaakt had van Gentse straattonelen. Zij worden nu bewaard in het Museum voor Volkskunde.

20 December 1947

Dood van Mgr. Coppieters, 26e Bisschop van Gent.

Zie “Ghendtsche Tydinghen” - 2001 - N° 5 - p.325

21 December 1518

Geboorte van de geschiedschrijver Marcus van Vaernewyck.

Alhoewel hij afstamde van een rijke adellijke familie had hij maar één maand op de schoolbanken gezeten en kende hij slechts zijn moedertaal: het “Nederduitsch”.

Op 32-jarige leeftijd - wij zijn in 1550 - vertrekt hij op een studiereis door Europa die hem o.m. brengt in Duitsland, Italië, Zwitserland en Holland.

Bij zijn terugkeer in 1557 verschijnt zijn eerste omvangrijk werk “Chronycke van Vlaanderen”, dat vooral gebaseerd is op wat hij heeft horen vertellen, d.w.z. voornamelijk fabels en verzinsels. De geschiedkundige Victor Fris was niet mals voor dit werk en spreekt van “een mengsel van fabels en domheden... ellendig samengeraapt... prietpraat”.

De waarde van de geschriften van Marcus van Vaernewyck is inderdaad zeer ongelijkmatig. Is het juist dat, wat hij van anderen overneemt weinig interessant is, dan is de beschrijving van alles wat hij zelf meegemaakt heeft en objectief weergeeft, daarentegen uiterst waardevol voor onze kennis van de geschiedenis in deze periode.

Hij was hier in Gent getuige van de eerste beeldenstorm.

Tot op zijn 40° woont hij bij zijn ouders op de hoek van de Poeljemarkt en de Paradeplaats. (Nu Botermarkt). Maar dan trouwt hij en gaat wonen in het “Hof van Vaernewyck” in de Baaistraat. Het is dàar dat hij de meeste van zijn

Marcus Van Vaernewijck 1518 - 1569.

werken zal schrijven.

Marcus moet een eerlijke, rechtschapen en sociaalvoelend man geweest zijn, want hij bekleedde verscheidene posten die belangloosheid en onbaatzuchtigheid vereisten. Hij was Gouverneur van de Armenkamer en kerkmeester van St-Jacobs, Schepen van de Keure, later van Ghedeele. In 1566 wordt hij Stapelheer, een vertrouwenspost die niet aan de eerste de beste toegekend werd. Hij heeft zijn bureau in het "Tolhuisje" op de Graslei.

Als dichter was hij lid van de Rederijkerskamer "Maria ter Eere".

In 1568 publiceert hij zijn werk "Den Spieghel der Nederlandscher Autheyt", een werk dat na zijn dood zal heruitgegeven worden onder de titel "De Historis van Belgis".

Marcus van Vaernewyck stierf op 20 Februari 1569.

In Mariakerke is er een Marcus van Vaernewyckstraat en in 1978 werd een gedenkplaat onthuld aan het huis in de Baaistraat waar hij woonde. Zijn borstbeeld prijkt boven op het huis "De Bonte Mantel" op de Vrijdagmarkt, een huis dat bij oude Gentenaars beter gekend is als "den èwe bougiewijnkel van Bert." Onder het borstbeeld kan men de spreuk lezen van de familie Van Vaernewyck: "Laet Vaeren Nydt".

21 December 1857

Graaf Charles de Kerchove de Denterghem wordt benoemd tot Burgemeester van Gent. Zie "Ghendtsche Tydinghen" - 2003 - N° 1 - pp. 32-33

21 December 1867

Het "Vlaamsch Gezelschap" wordt heringericht en krijgt de naam "Vlaamse Liberale Vereniging van Gent."

21 December 1933

Opening van de Cinema REX.

21 December 1983

Dood van Roland Verstraelen.

Deze onderwijzer aan de Decrolyschool werd hier geboren op 9 april 1925. Vanaf 1960 was hij conservator van het Schoolmuseum.

Hoofdredacteur van het tijdschrift "Hamster". Regelmatige medewerker aan radiokronieken en schooltelevisie.

22 December 1559

Geboorte van Hendrik Hoeymaker.

Zie “Ghendtsche Tydinghen” - 2010 - N° 1 - pp.69-70

22 December 1566

Relletjes in de Geuzentempel.

Op last van Graaf Egmont stelde het Magistraat een plaats buiten de Brugse Poort ter beschikking van de Protestanten voor de uitoefening van hun eredienst.

De eerste Beeldenstorm was pas achter de rug en het werd duidelijk dat de Calvinisten er niet moesten op rekenen een kerkgebouw ter beschikking te krijgen in de stad. Vandaar de interventie van Egmont.

Een modus-vivendi waarbij de nieuwe religie getolereerd werd, maar een compromis-oplossing die niemand tevreden stelde: de Calvinisten niet omdat zij buiten de stad geparkeerd werden, de Katholieken evenmin omdat zij met afgrijzen zagen dat “ketterijen” publiekelijk mochten bedreven worden.

De Calvinisten bouwden onmiddellijk een tempel op het toegewezen terrein, d.w.z. op de plaats waar later de Phoenixfabriek zou komen. De materialen werden geschonken door welstellende geloofsgenoten en 22 metsers en tal van timmerlieden werkten vrijwillig mede aan de opbouw van de achthoekige tempel die door de Gentenaars de “Groenkercke” genoemd werd omdat ze op het platteland, midden in het groen stond.

Men sprak ook wel minachtend van “De Schuur”.

Nu zou men kunnen denken dat in zo'n protestantse tempel er alles ernstig aan toegaat: asceten die niet kunnen lachen en heel de tijd weinig swingende psalmen zitten of staan te zingen. Maar vergis u niet. Het kon er heel gezellig zijn. Voor dezen die van ver gekomen waren om de dienst bij te wonen werden er wafels gebakken en men kon op zijn gemak zijn pintje bier drinken, overigens geen enkel probleem voor degenen die de voorkeur gaven aan wijn; de herbergiers uit de omtrek zorgden ervoor dat niemand dorst hoefde te lijden. Het was ook wel een trefpunt voor jonge kerels en deernen die, volgens een kroniekschrijver “melcanderen zochten, meer uut een venusdevocie” dan uit andere overwegingen. Alles was er evenwel niet toegelaten en dat ondervonden 3 jonge mannen die gedurende het sermoen de predikant uitscholden voor leugenaar. Het was met de grootste moeite dat men de 3 provo's levend uit de handen kon bevrijden van de opgehitste menigte.

Maar het tij begon te keren voor de protestanten, de aankomst van Alva was niet veraf meer. In Maart 1567 nam de Hoogbaljuw de sleutels van de kerk in

beslag en een paar weken later was ze tot op de grond afgebroken. Minder dan 6 maanden nadat de Calvinisten de toelating gekregen hadden om hun tempel te bouwen was hij reeds volledig verdwenen. Waarschijnlijk wel een record.

22 December 1656

Rogier Nottingham wordt pastoor benoemd van de St-Niklaaskerk.

Deze Ierse banneling werd geboren in Dublin.

Vanaf 1650 was hij hier reeds onderpastoor. Hij zou gedurende 35 jaar pastoor van deze kerk blijven.

Hij woonde in de Cataloniëstraat met zijn zuster Anabella en een dienstmeid.

Onder zijn bestuur werd nagenoeg gans het kerkmeubilair vernieuwd en hij liet ook belangrijke verbouwingen uitvoeren.

Hij stierf op Kerstdag 1691.

22 December 1777

Het Hof van St-Antonius wordt een “Huis van Barmhartigheid”.

22 December 1824

De vlasspinnerij Poelman-Vervaecke in de St-Pietersnieuwstraat wordt met gas verlicht. Het was de eerste Gentse fabriek die het aandurfde deze modernisering door te voeren.

22 December 1829

Verschillende gewonden tijdens de opvoering van het treurspel “Ribrecht, hoofd der Struikrovers” in de schouwburg van de Parnassusberg.

De spelers vertolkten hun rol met zo veel brio en overtuiging in de scène van het gevecht tegen de rovers, dat er verschillende acteurs ernstig gewond werden.

22 December 1856

Ingebruikname van de spoorlijn tussen het Dok en de Zuidstatie.

22 December 1901

Geboorte van Roger Warie.

Zie “Ghendtsche Tydinghen” - 2012 - N° 3 – pp. 244-245.

22 December 1902

Jean Delvin wordt benoemd tot Directeur van de Academie.

Zie “Ghendtsche Tydinghen” - 2003 - N° 2 - pp. 113-114

22 December 1923

Dood van de Gentse componist Franz Uyttenhove.

Hij werd op 7 Februari 1874 in het Engelandgat geboren waar zijn vader een herberg uitbaatte. Deze joviale kunstenaar studeerde aan ons Conservatorium waar hij gevormd werd tot een uitstekende pianist en orgelist.

Het is als orgelist dat hij bekendheid verkreeg. Hij zou trouwens Professor van orgel worden aan het Conservatorium. Hij was de orgelist van de Jezuïetenkerk in de Bestormstraat, nu Posteernestraat.

Franz Uyttenhove 1874-1923.

Emiel Hullebroeck die toch ook de eerste de beste niet was, noemde hem “een kunstenaar tot in de toppen van zijn vingeren”. Hij getuigde verder: “Als improvisator had Franz zijn gelijke niet. Hij schiep als een stroom van goddelijke muziek, die hij door de gewelven van het kleine kerkje liet galmen. In die uren heb ik de goede Franz het meest bewonderd, hij zat voor het orgel en mocht vrije teugel laten aan zijn grenzeloze en steeds verfijnde inspiratie. Ik zou hem de Vlaamse Franck willen noemen.”

In 1899 trouwde hij met een dochter van de gekende Gentse kaarsengieter Bert en ging wonen in haar ouderlijk huis op de Vrijdagmarkt. Het statig huis met boven op de gevel he borstbeeld van Marcus Van Vaernewyck, het huis dat nu het

“Keysershof” geworden is. Franz kende het lot van veel echte kunstenaars: hij kon zich niet volledig wijden aan zijn kunst want hij werd voortdurend geconfronteerd met de harde werkelijkheid: het brood verdienen voor zijn vrouw en zijn 11 kinderen. Bijverdiensten waren dus een noodzaak. Zo speelde hij

's avonds piano in de cinema's. Slechts de ouderen onder ons hebben deze artiesten nog bezig gezien. Een beroep waarop sommigen minachtend neerkeken, maar dat heel wat vaardigheid en improvisatietalent vergde, want de muziek moest steeds onmiddellijk aangepast worden aan de scènes die zich op het doek afspeelden.

Het was ook "om den brode" dat hij werkte als repetitor in wat toen "den Franschen Theater" werd genoemd.

Zijn werk dat hem het nauwste aan het hart lag was zijn opera "Marieke van Nymeghen". Hij zei: "De dag der creatie zal den schoonsten dag van mijn leven zijn."

Het werk ging gecreëerd worden in 1914, maar toen brak de oorlog uit. In 1919 werd alles opnieuw in gereedheid gebracht voor de creatie, maar toen moest een hoofdpersoon verstek geven wegens ziekte. Eindelijk werd deze opera dan toch gecreëerd in Antwerpen gedurende het speelseizoen 1924-1925, maar Franz was het jaar voordien gestorven op 49-jarige leeftijd. Hij rust op het Campo Santo in Sint-Amandsberg.

22 December 1955

Dood in Den Haag van Professor Jules Verschaffelt.

Hij werd hier geboren op 27 Januari 1870.

Doctor in Wis- en Natuurkunde in 1893.

1895-1898: Assistent in Leiden. 1914-1918: Verbleef in Holland.

Dan verder aan de R.U.G.

1923: Buitengewoon Hoogleraar.

1929: Gewoon Hoogleraar.

1940: Emeritaat.

Hij was o.m. leraar van Thermodynamica.

23 December 1482

De Vrede van Arras.

Afgesloten tussen Maximiliaan van Oostenrijk en de Franse Koning Lodewijk XI. Daarbij ging het Hertogdom van Bourgondië terug naar Frankrijk. Een van de bepalingen was dat Margaretha van Oostenrijk (toen nog geen volle 3 jaar) zou verloofd worden met de dolfijn Karel en dat zij zou opgevoed worden aan het hof van Lodewijk XI.

23 December 1779

De Oostenrijkse Regering verkoopt een groot deel van het Gravensteen aan de aannemer-architect Jean Denis Brismaille voor de som van 8.353 pond.

Het omvat “Verscheyde deelen voortyds gebruykt geweest hebbende tot de vergaderinge van den Raed van Vlaenderen, de Greffe, de Gevangenis en de Conciergerie van denzelfden Raed alsmede een huys daernevens staende, alle zeer gedienschtig tot de groote fabrieken”.

Brismaille ging niet direct in op de wenk van de Oostenrijkse Regering er een fabriek op te richten en vormde het tijdelijk om tot een arbeiderskwartier.

23 December 1798

Er wordt begonnen met de afbraak van de Jezuïetenkerk in de Volderstraat.

23 December 1862

Geboorte van Henri Pirenne.

Zie “Ghendtsche Tydinghen” - 2009 - N° 4 - pp. 298-299

23 December 1876

Geboorte van Arseen Goedertier.

Zie “Ghendtsche Tydinghen” - 2010 - N° 4 - p. 317

23 December 1917

De Duitse Keizer Wilhelm II brengt een bezoek aan Gent.

Dit kwam als een totale verrassing. Nogal normaal, want in volle oorlogsperiode ging men het niet aan de grote klok hangen waar “Der Grosse Kaiser” kon aangetroffen worden. Er heerste op deze 23^e December 1917 een koortsachtige activiteit in het Duits garnizoen alhier. Overal werden er spiksplinter-nieuwe Duitse vlaggen gehesen en men kwam slechts officieren en soldaten tegen in groot ornaat en, wel te verstaan met de pinhelm op. Er werd gefluisterd dat het de Keizer was die een bezoek kwam brengen aan Gent.

En inderdaad, om 1 uur in de namiddag werd de circulatie van de trams onderbroken en de voornaamste straten werden afgesloten door Duitse gendarmen en gewapende soldaten die de toegang verboden en de mensen aldus verplichtten grote omwegen te maken om van het een punt van de stad naar het andere te gaan.

Sommigen beweren dat ze in de verte 6 gesloten auto's in grote vaart door de totaal verlaten straten hebben zien razen. Het was de Keizer met zijn escorte. Wat kwam hij hier feitelijk doen? Niemand wist het. Wel bestaat er een foto van de Keizer met pinhelm op, die met 5 personen van zijn gevolg, de houten trappen van het Gavensteen afkomt. En dat zal zeker geen foto geweest zijn die genomen werd door een Gentenaar die daar toevallig passeerde met zijn kodakske.

Iets staat vast: om 4 uur is hij vertrokken in het streng bewaakte St-Pietersstation. Op dat ogenblik vloog er een groot aantal Duitse vliegtuigen traag en laag boven de grond om zijn Keizerlijke Hoogheid te beschermen.

Rond 3 uur in de daarop volgende nacht was er een formidabele luchtaanval op Gent en omstreken. Het is niet gekend hoeveel doden en gekwetsten er waren. Sommigen beweren dat de geallieerde vliegeniers zouden geweten hebben dat de Keizer naar Gent kwam en zouden verondersteld hebben dat hij hier de nacht zou doorbrengen, maar dat is een hypothese die niet kon bevestigd worden.

23 December 1922

Geboorte van Jean Daskalides.

Zie "Ghendtsche Tydinghen" - 2009 - N° 5 - pp. 376-377

Hugo Collumbien

BIBLIOGRAFIE

In 2011 verscheen bij “Academia Press” in de reeks “Historische Monografieën Vlaanderen” van de hand van Frederik Buylaert **“Repertorium van de Vlaamse adel: ca. 1325-ca. 1500.”**

Deze publicatie is een gemeenschappelijke uitgave van het “Genootschap voor Geschiedenis te Brugge” en de “Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent”.

Ze kwam tot stand met de financiële steun van het “Agentschap voor Kunsten en Erfgoed (Vlaanderen) en de Provincie Oost-Vlaanderen”.

De leden van deze twee verenigingen hebben dit boek gratis ontvangen.

Het is een kanjer geworden van formaat 16 x 24 cm. met niet minder dan 867 bladzijden. Het bevat 660 adellijke families, maar niet zo maar als een simpele alfabetische lijst. Voor iedere familie de informatie die men kon achterhalen onder de vorm van teksten vermeld in literatuur en in officiële akten, dit alles in chronologische orde.

Voor bepaalde families kan dat beperkt blijven tot enkele citaten, maar voor andere loopt dat soms op tot meer dan 40.

Het is een goede zaak dat dezen die geen lid zijn van de twee vermelde verenigingen zich ook het boek kunnen aanschaffen aan de prijs van 30 €. Dat mag rustig beschouwd worden als een koopje, want een dergelijke prijs is slechts mogelijk wegens het feit dat dit geen commerciële uitgave is en wegens de steun van de overheid.

Geïnteresseerden kunnen best contact nemen met “Story Scientia” - Sint-Kwintensberg 87 te 9000 Gent. Tel. 09.255.57.57

Niet te koop, maar wel aanwezig in het Documentatiecentrum, zijn twee publicaties die uitgegeven werden ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de fotoclub “Lux-Nova”: **“Gent anders bekeken”** met een 50-tal foto's en **“Fotografie van de Oost-Vlaamse Unie”** met meer dan 80 foto's.

Uitgegeven in 2011, maar niet meer in de handel, wel aanwezig in het Documentatiecentrum, is **“Kijklust en Sensatiezucht”**. “Een geschiedenis van revue en variété.”

Het werd samengesteld door Evelien Jonckheere die aan de Universiteit werkt aan een theaterhistorische studie. Het geeft een overzicht van de nu verdwenen “variete-theaters” in Gent, Brussel, Antwerpen, Oostende, vanaf het einde van de 19e eeuw.

Een boeiend boek, zeker voor de ouderen onder ons die het nog allemaal meegemaakt hebben en met nostalgie dit boek zullen doornemen. Wie weet zit er onder hen iemand die zichzelf herkent op een foto genomen in de “Ancienne Belgique”.

Wat het boek bijzonder interessant maakt zijn de zeer talrijke afbeeldingen (meer dan 180) van de zalen, de artiesten, de affiches, verspreid over 191 grote bladzijden.

H.C.

HERINNERING AAN DE “ACHTERBLIJVERS”

De meerderheid van onze leden heeft zijn lidgeld voor 2012, zoals gevraagd, prompt betaald en wij bedanken hen daarvoor.

Desnietegenstaande blijven er veel **“achterblijvers”**, te veel, die dat niet doen en dat vinden wij minder sympathiek.

Wij herhalen wat wij reeds schreven in ons Nr.6 van 2011: voor leden die te laat betalen zijn wij verplicht de reeds verschenen nummers op te sturen, maar dat kan niet meer aan het tijdschriftentarief, dat wordt gewone brievenpost. Reken zelf maar eens uit hoeveel dat bedraagt voor een zware zending buiten normaal formaat.

Voor één nummer is dat min. 1,95 €.

Het record tot hiertoe berust bij een lid dat zijn hernieuwing betaalde in november. De totaliteit van zijn lidgeld werd besteed aan de kosten voor het opsturen van de reeds verschenen nummers.

Iemand met een minimum aan gezond verstand zal begrijpen dat zo iets niet verder kan; wij zijn wel zot, maar niet in die mate.

Voortaan zullen degenen die te laat betalen slechts de reeds verschenen nummers ontvangen na dat zij de overeenstemmende portkosten zullen betaald hebben. Laat dat duidelijk zijn. Vanzelfsprekend wordt er een uitzondering gemaakt voor nieuwe leden die zich in de loop van het jaar lid laten maken.

VRAAG EN ANTWOORD

Vraag van de heer **André Malaise** (Anderlecht):

Ik bezit een schilderij van een mij onbekende Gentenaar, een zekere P.J. Vermeulen die omstreeks 1819 leefde. De afgebeelde figuur houdt een brief in de hand met die naam en een gedeeltelijk leesbaar jaartal en straatnaam: rue de Sac of zo iets... Volgens een familietraditie zou de man burgemeester van Gent geweest zijn. Zijn naam ontbreekte echter op de lijst van burgemeesters, o.a. raadpleegbaar via het internet. Weten sommige lezers daar meer over?

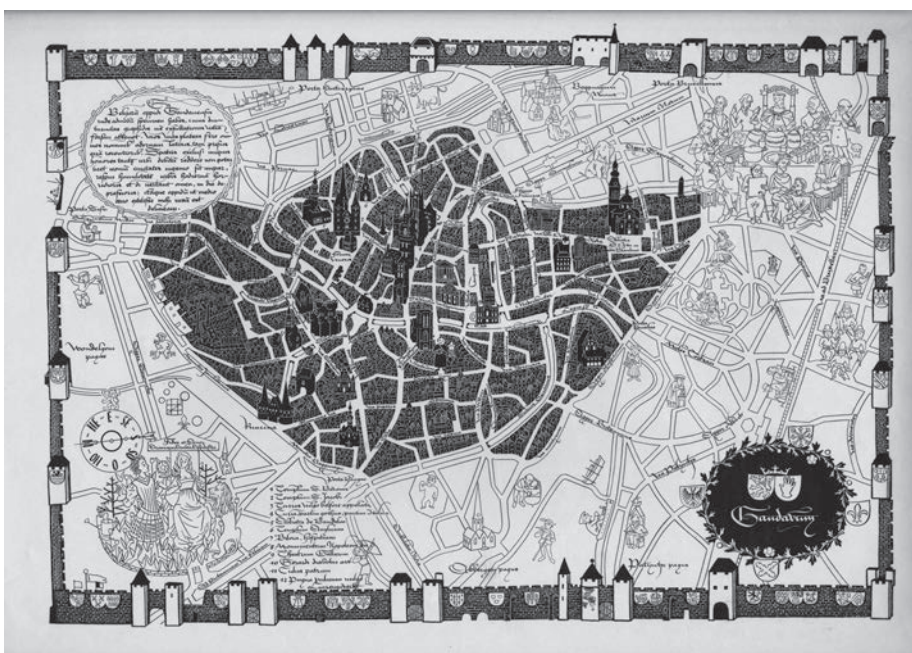
Vraag van de heer **André Coene**:

Kan iemand informatie aanbrengen over de afgebeelde interbellumkaart die vermoedelijk dateert van enkele jaren vóór 1937?

Vraag is of er een verband is tussen dit ludieke plan en de *Commission des Monuments et des Sites*? Of waren de rechtsboven afgebeelde figuren toen lid van de Cercle Artistique et Littéraire. Mogelijk is het verband te zoeken bij het lerencorps van de Gentse Academie.

Wij zijn benieuwd of iemand de auteur en/of de uitgever van dit grafisch mooie plannetje (± A3 formaat) kan aanwijzen.

Bij voorbaat dank voor elke tip die ertoe bijdraagt dit raadseltje te ontsluiten.

LEZERS SCHRIJVEN ONS

Van de heer **Roland De Bock**:

Ik had u graag ingelicht over bepaalde opzoekingen i.v.m. de slag van Gavere. Reeds enkele jaren zijn er opzoekingen gedaan in samenwerking met o.a. mr. Antoine de Smet (de schrijver van een boek over de slag van Gavere), de VVV van Gavere en de universiteit van Gent i.v.m. de laatste fase van deze slag.

In de laatste fase van deze slag hadden 1000 tot 2000 Gentenaars, waaronder verschillende schepenen en een deel van de leiding van het Gentse leger zich verschanst tussen de Schelde en een aantal grachten. Hier boden ze vrijwel tot de laatste man een heldhaftige weerstand tegen een overmacht van Bourgondiërs.

De site van deze "last stand" der Gentenaren is nu nauwkeurig gelokaliseerd op de plaats genaamd "De Rode Zee". Ook de exacte plaats waar in de 19de eeuw skeletten en wapens werden gevonden is nu vastgesteld, hetgeen mogelijkheden biedt voor eventuele latere opgravingen.

In verband met deze opzoekingen is er in september 2011 een toeristisch informatiebord ingehuldigd nabij deze historische site op initiatief van de VVV van Gavere. Hierover is wel informatie verschenen in bepaalde kranten rond Gent, maar niet in Gent zelf.

Door de heemkundige kring Scheldeveld is er nu een nieuwe informatiedag i.v.m. deze interessante geschiedkundige site, waarvan zelfs een schilderij bestaat dat zich in Wenen bevindt en waarvan men een kopie kan zien in het STAM te Gent.

Deze informatiedag ging door op zaterdag 14 april in Eke/Nazareth.

Van de heer **Aloïs Goyvaerts** (Beveren-Waas)

Betreft de oude stad.

Een lezenswaardig artikel dat ik nog kan aanvullen.

Op blz. 98 (Veehouderij tot in het hartje van de stad) schrijft men dat vee tot de 19e eeuw in de stad werd gehouden. Welnu, wij woonden op de hoek van de Afsneelaan en de Tenderstraat en dagelijks kwamen daar koeien voorbij (weduwe met dochter), melkhandel (later kaaswinkel) uit de Aaigemstraat (vroeger Meerschstraat). Ze werden naar de weiden geleid rond de St-Denijslaan. Dat was zeker nog zo tot in de jaren '50.

Van de heer **J-P. Debergh** (Deurle) ontvingen wij volgend schrijven.

In uw laatste nummer meldt u dat een lezer een opmerking heeft gemaakt over het krakkemikkig taalgebruik in de meeste van uw artikels. U zegt nog nooit een opmerking in die zin te hebben gekregen. Dat zal wellicht waar zijn. Dat belet niet dat ik toch ook vaak ernstige bedenkingen heb over uw taalgebruik. Ik zeg niet dat het gaat om alle artikels, maar soms is het toch erg.

Uw verweer houdt geen steek, al is GT geen taalkundig tijdschrift.

Ik zie overigens niet in dat er een taaltje moet gebruikt worden dat familiair in de oren van een Gentenaar zou klinken, als dat al zo is. Uw voorbeeld met het woord “gelukkig” is erg ongelukkig: maak het de ganzen van het Portus Ganda wijs dat een Gentenaar dat woord niet kent!

Ik zie niet in dat de promotie van het Gentse dialect terzake een belang heeft. Daar dient GT niet eens voor. Het is een argument vanuit de sfeer van de “kaf-feeproat”, van “ziever in pakskes”. Als taalkundige heb ik respect voor het Gentse dialect, voor alle dialecten trouwens, maar of zij zo rijk en sappig zijn als u denkt, dat is “bij thoar getrokke”.

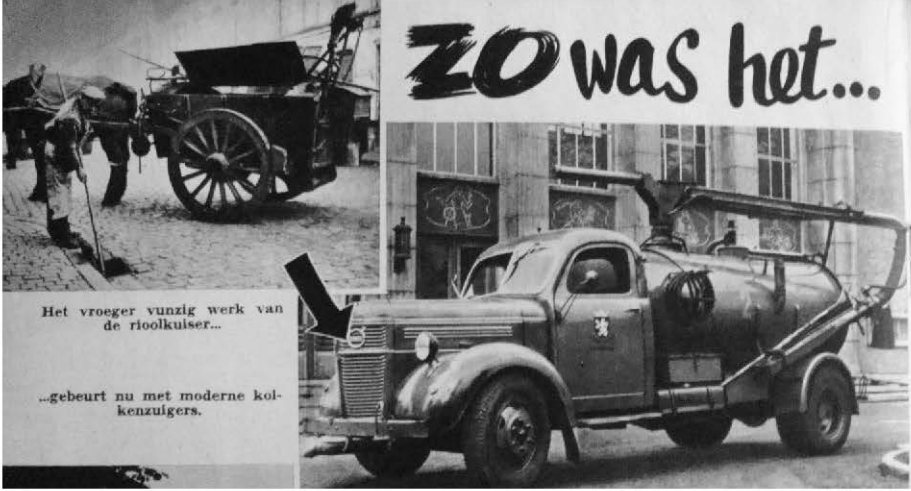
Kortom uw verweer is flauw.

Niettegenstaande alles apprecieer ik ten zeerste uw tijdschrift.

Jaren geleden, schrijft Mevr. **Marie-Jeanne De Smet** naar aanleiding van het artikel “De oude stad: ongelooflijk proper of onvoorstelbaar vuil”? (G.T., 2012 nr. 2), klopte de schoonmaakster van Milleken (textielbedrijf in de Ham, opvolger van Dierman) op de deur van de heer De Meyer, een ingenieur die zijn bureau had aan de straatkant. Ze kwam hem verwittigen het venster niet te openen, want de stadswerkmannen waren bezig de riool voor het gebouw te kuisen, iets wat stank meebracht. Daartoe gebruikten ze een “kolkzuiger”. Dat woord was onze schoonmaakster echter niet bekend en daarom strak ze over een “greppekuiser”. In vroegere jaren werden de putjes “uitgelepeld” met een “beerloete”. Daar kwam geen grote machine aan te pas. De term “greppe” dateert waarschijnlijk nog uit de tijd dat er nog geen ondergrondse riolen waren en het afvalwater langs een “greppe”, ook “riole” genoemd, midden op of naast de straat moest weglopen.

De afbeelding (uit 1952) is afkomstig uit een kiespropagandabrochure van de toenmalige CVP (bewaard in het Documentatiecentrum DSMG, Sint-Amandsberg).

TENTOONSTELLING IN TINNENPOT EN ZILVERHOF

100 jaar M.A.J. Hoste – 60 jaar Sabbattini

21 september – 14 oktober 2012

Honderd jaar geleden werd de volbloed Gentenaar Marcel Hoste geboren. Hij was een echte all-round kunstenaar. Hij tekende, schilderde, fotografeerde, was poppenspeler, maar bovenal mimespeler en stichtte 60 jaar geleden het gekende Gentse Sabbattini-mimetheater. Dit vond een onderkomen in een van de ruimten onder de Sint-Pieterskerk. Hoewel het Sabbattini-theater zowat het kleinste theater van Europa was, slaagde het er toch in om internationaal naam te maken. De grootste mimespelers uit de jaren 1950-1980 werden door Hoste en zijn theater naar Gent gebracht. Op zijn beurt reisde Hoste met zijn Sabbattini België en Europa rond.

Het archief van Hoste en zijn theater werd ondergebracht in het documentatiecentrum DSMG in het Sint-Amandsbergse begijnhof. Het bevat een enorme schat aan foto's, video's, dagboeken, affiches, theaterattributen, kostuums, documenten, ...

Ter gelegenheid van 100 jaar Hoste - 60 jaar Sabbattini krijgt het publiek de kans kennis te maken met dit unieke stukje Gentse geschiedenis. Het is een verhaal met hoogten en laagten, geluk en tegenslagen, erkenning en afwijzing. Maar bovenal een verhaal van geduld, volharding en niet te stuiten enthousiasme... Hoste wist zijn leerlingen zo te begeisteren dat zijn Sabbattini-Mime-theater nog steeds bestaat. Een van de oudste bestaande mimetheater ter wereld!

Elke zaterdag en zondag tussen 14 en 18u. Tinnenpotstraat 21 en Zilverhof 34, Gent

Toegang: vrije bijdrage.

Voor de geleide bezoeken raadpleeg de website dsmg.be/sabbattini

Grote Mimevoorstelling

Op 6 oktober 2012 om 15u en om 20u inkom € 15,00

Het is een unieke voorstelling omdat mimespelers uit 3 verschillende gezelschappen, allen met connecties met Marcel Hoste tijdens hun opleiding, deze

100 jaar M.A.J. HOSTE

60 jaar SABBATTINI

21 september tot
14 oktober 2012
in Tinnenpot (Gent)

EEN ORGANISATIE VAN
www.dsmg.be/sabbattini

DSMG +
een bron van
informatie

eenmalige voorstelling verzorgen.

Reservatie aan te raden en vanaf 15 mei bij:

Sonja Gyselinck, 09 223 74 98, of

Jean Marie Heyerick, 09 228 77 76, of

Louis Gevaert, 09 228 73 58, of **info@dsmg.be**

Toegang: **15** euro met € 1 boekingskost per bestelling.

Te betalen uiterlijk op 15 september op rekeningnummer

979-6104539-43 met vermelding:

"Sabbattini", naam, datum en uur van voorstelling

Kaarten die later betaald worden kosten € 18,00 per stuk

20 minuten voor het begin van de vertoning aanwezig zijn is noodzakelijk!

Locatie: Theater Tinnenpot, Tinnenpotstraat 21, 9000 Gent

Voor meer informatie raadpleeg de website dsmg.be/sabbattini of vraag het aan info@dsmg.be

Deze organisatie werd mogelijk door de sponsoring en samenwerking van: De provincie Oost-Vlaanderen, de stad Gent, CERA, Heemkunde Vlaanderen, DSMG, Sabbattini, Het Firnament, Pedrolino, Carloconi, de heemkundige kring De Oost-Oudburg, de Heemkundige en Historische Kring Gent, ITI, D'Oude Kapel, Het Huis van Alijn, Theater Tinnenpot en de firma Heyerick. WAARVOOR DANK!